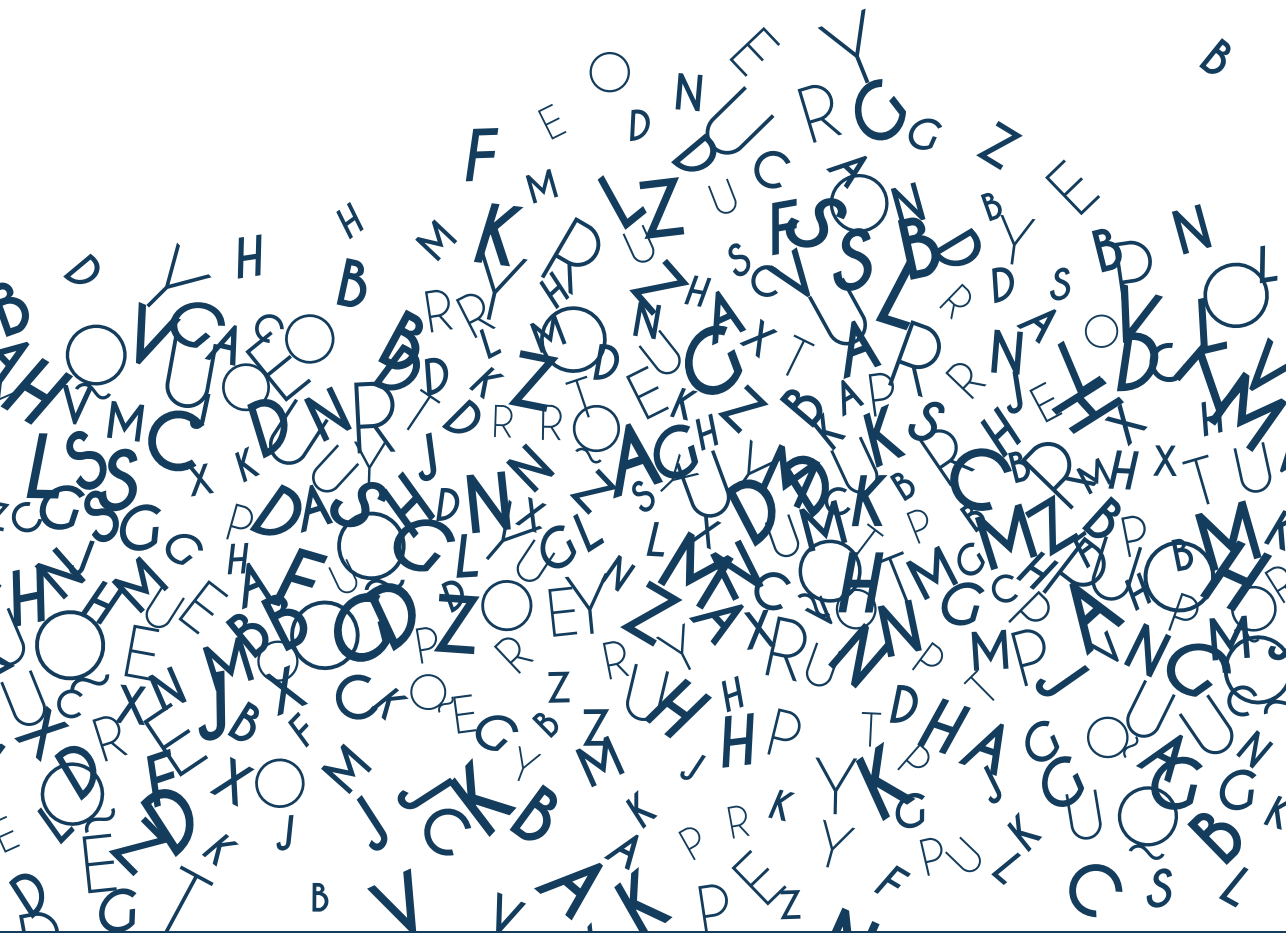

LANGUAGE MATTERS

Taalgebruik en taalbeleid
aan de Vlaamse universiteiten

Godelieve Laureys
Kristiaan Versluys
e.a.

KVAB STANDPUNTEN

75

Koninklijke Vlaamse Academie van België
voor Wetenschappen en Kunsten - 2022

LANGUAGE MATTERS

TAALGEBRUIK EN TAALBELEID
AAN DE VLAAMSE UNIVERSITEITEN

KVAB Press

KVAB STANDPUNT 75

Concept cover: Francis Strauven
Cover design: Charlotte Dua
Image: Shutterstock

De tekening van het Paleis der Academiën is een reproductie van het originele perspectief van Charles Vander Straeten in 1823. Jozef Cantré ontwierp het logo van de KVAB in 1947.

De KVAB Standpunten worden gepubliceerd door de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, Hertogsstraat 1, 1000 Brussel.
Tel. 00 32 2 550 23 23 – info@kvab.be – www.kvab.be

LANGUAGE MATTERS

TAALGEBRUIK EN TAALBELEID AAN DE VLAAMSE UNIVERSITEITEN

**Godelieve Laureys
Kristiaan Versluys**

met medewerking van:

Herman Deroo

Kevin Smets

Jo Tollebeek

Luc Taerwe

Lieve Van Hoof

Katrien Vervecken

Christoffel Waelkens

Jacques Willems

© Copyright 2022

D/2021/0455/10

ISBN 978 90 656 920 92

Gedeeltelijke reproductie is toegelaten mits uitdrukkelijke bronvermelding.
Partial reproduction is permitted provided the source is mentioned.
Aanbevolen citeerwijze: Godelieve Laureys & Kristiaan Versluys e.a., *Language Matters, Taalgebruik en taalbeleid aan de Vlaamse universiteiten*, KVAB Standpunt 75, 2022.

Drukkerij Universa

LANGUAGE MATTERS

TAALGEBRUIK EN TAALBELEID AAN DE VLAAMSE UNIVERSITEITEN

INHOUD

Samenvatting	7
Executive Summary	12
Voorwoord	17
1. Inleiding	18
2. Van Latijn naar Engels. De noodzaak van een lingua franca?	20
3. Internationale vergelijking	24
3.1. Algemeen	24
3.2. Taalbeleid in de Scandinavische landen	26
3.3. Denemarken.....	29
3.4. Nederland	34
4. De positie van het Engels in het universitair onderwijs in Vlaanderen	47
4.1. Regelgeving	47
4.2. Feiten en cijfers: opleidingen en opleidingsonderdelen	50
4.3. Feiten en cijfers: het aantal inschrijvingen.....	51
4.4. Vlaanderen en Nederland in vergelijkend perspectief.....	52
5. De opmars van het Engels en de internationalisering van de universi- teiten	56
5.2. Onderwijs	56
5.2. Onderzoek	59
5.3. Bestuur en interne/externe communicatie	61
6. Contextualisering van het debat in Vlaanderen	62
6.1. Maatschappelijke actoren	62
6.2. Wetenschappelijke adviesraden en koepelorganisaties	62
6.3. Het opiniërende middenveld	65
7. Impact van het Engels op de kwaliteit van het onderwijs	67
8. Maatschappelijke impact van de toename van Engelstalig aanbod in het universitair onderwijs	73

9. Vormt het Engels een bedreiging voor de Nederlandse taal?	76
10. Standpuntbepaling: de noodzaak van een tweesporenbeleid	78
10.1. Algemene standpuntbepaling	78
10.2. Standpuntbepaling met betrekking tot de kerntaken	80
. . . 10.2.1. Onderwijs	80
10.2.1.1. Bacheloropleidingen.....	80
10.2.1.2. Initiële masteropleidingen en master-na-master- opleidingen	82
10.2.1.3. Doctoraatsopleidingen	83
10.2.1.4. Differentiëring binnen het aanbod.....	83
10.2.2. Onderzoek	84
10.2.3. Interne en externe communicatie.....	85
Aanbevelingen	86
Literatuurlijst	92

Samenvatting

De actualiteit en de maatschappelijke relevantie van een adequaat taalbeleid aan de Vlaamse universiteiten wordt toegelicht in het inleidende hoofdstuk. Hierbij wordt meteen afstand genomen van de polariserende tegenstelling tussen het gebruik van het Nederlands en van het Engels. In dit Standpunt wordt duidelijk dat het hier niet gaat over een of/of-, maar wel over een en/en-verhaal. Door de explosief toegenomen internationalisering van het onderzoek en van het onderwijs in de afgelopen twee decennia is de vraag naar een degelijk en expliciet taalbeleid in het algemeen, en een beleid ten aanzien van een kwalitatief aanbod met Engelstalige opleidingen in het bijzonder, steeds belangrijker is geworden voor de universiteiten. Deze problematiek staat hoog op de agenda niet alleen in Vlaanderen, maar ook in alle Europese landen.

In het tweede hoofdstuk *Van Latijn naar Engels. De noodzaak van een lingua franca?* wordt het concept van een grensoverschrijdende taal, een *lingua franca*, uit de doeken gedaan. Het is belangrijk oog te hebben voor de gelijkenissen en de verschillen tussen het gebruik van het Latijn als academische taal in het verleden en de opmars van het Engels vandaag de dag.

Het is goed over de grenzen te kijken en het debat niet te vernauwen tot Vlaanderen. Het derde hoofdstuk is gewijd aan een *internationale vergelijking*, waarbij zowel de kwantitatieve aspecten als het beleidsmatige discours aan bod komen. Naast een algemeen Europese review gaat de aandacht in dit hoofdstuk uit naar de Scandinavische landen, in het bijzonder Denemarken, en naar Nederland. De Scandinavische landen en inzonderheid Denemarken vormen een relevant vergelijkingspunt voor de Vlaamse situatie. Het betreft hier kleine taalgebieden, die veel belang hechten aan de verdediging van hun nationale talen en culturen. Tegelijkertijd hebben deze landen alle een open economie, gericht op export en import, en daardoor zijn ze sterk afhankelijk van internationale samenwerking. De Scandinavische universiteiten hebben snel ingespeeld op de noodzaak Engels als onderwijs- en onderzoekstaal in te voeren, maar hebben van meet af aan veel zorg besteed aan de didactische vereisten die hiermee gepaard gaan. Dat maakt bijvoorbeeld Denemarken een interessante casus: Engels invoeren als onderwijstaal is op zich geen punt, kwaliteitsvol onderwijs verstrekken in het Engels vergt een grote investering in tijd en mensen.

Dat we veel aandacht besteden aan de situatie aan de Nederlandse universiteiten ligt voor de hand. Om de gevaren van een verregaande verengelsing van het hoger onderwijs aan te tonen wordt in Vlaanderen immers vaak naar Nederland verwezen. Het is ook belangrijk om een beeld te krijgen van de impact van het Engels op de positie van het Nederlands in het hele taalgebied. Uit alle gegevens blijkt dat Nederland een buitenbeentje is in Europa en dat hier echt sprake is van systematische en aangestuurde *verengelsing* van het universitair bedrijf. We

moeten voor ogen houden dat de verankering van het Engels aan de Nederlandse universiteiten sterk verschilt van de situatie in Vlaanderen.

In het vierde hoofdstuk wordt uitvoerig ingegaan op de *positie van het Engels in het universitair onderwijs in Vlaanderen*. De ingewikkelde decretale regelgeving en de wijze waarop die wordt toegepast vormt de hoofdmoot van dit hoofdstuk. Het restrictieve en gedetailleerde karakter van deze regelgeving is uniek in Europa. Uiteraard hangt dit samen met de historische context van het universitair onderwijs in Vlaanderen en met de extensieve Belgische taalwetgeving in andere domeinen. Er wordt ook een overzicht gegeven van de feiten en cijfers wat betreft het aantal Engelstalige opleidingen en opleidingsonderdelen en wat betreft het aantal ingeschreven studenten in deze opleidingen. Daaruit blijkt dat de universiteiten doorgaans zorgzaam omspringen met het Engelstalig onderwijsaanbod en dat er geen sprake is van een doorgedreven verengelsing. De vigerende taalreglementering zorgt wel voor ergernis, vooral vanwege het strikt kwantitatieve karakter en de verregaande bemoeienis van overheidswege, waaruit – ten onrechte – een wantrouwen tegenover de universiteiten blijkt. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een kernachtige vergelijking tussen Vlaanderen en Nederland, die gebaseerd is op een statusrapport over de Nederlandse taal gepubliceerd door de Taalunie. Deze vergelijking spreekt boekdelen.

De *opmars van het Engels* gedurende de afgelopen decennia moet vooral gezien worden tegen de achtergrond van *de internationalisering van de universiteiten*. Het is hierbij belangrijk een onderscheid te maken tussen de drie kerntaken van de universiteiten: onderwijs, onderzoek en maatschappelijke dienstverlening. De beweegredenen om taalkeuzes te maken en *in concreto meer* speelruimte te geven aan het Engels op deze drie vlakken zijn verschillend, maar ze zijn ook onderling verbonden en versterken elkaar. Wat het Engels als onderwijstaal betreft wordt verwezen naar de grote internationaliseringsgolf die op gang kwam in de jaren 1980 onder impuls van de Europese uitwisselingsprogramma's enerzijds en naar de globale studentenstromen, die vooral kenmerkend zijn voor de 21e eeuw en waardoor buitenlandse studenten zich inschrijven voor een volledig curriculum of een specialisatieprogramma aan onze universiteiten anderzijds. De redenen die ten grondslag liggen aan het creëren van een Engelstalig onderwijsaanbod worden in dit hoofdstuk uiteengezet. Eveneens wordt stilgestaan bij de aantrekkingskracht en de meerwaarde van de *international class room* in het kader van *internationalisation@home*. Wat het onderzoek betreft is de positie van het Engels onbetwistbaar, niet allen vanwege de – steeds versnellende – communicatie binnen de wereldwijde wetenschappelijke gemeenschap, maar ook vanwege de druk die de universiteiten ervaren door *rankings* en impactfactoren, waarbij publicaties in internationale tijdschriften zwaar doorwegen. Toch breken we een lans voor publicaties in andere talen, waarbij zowel het Nederlands als andere vreemde talen de geschikte forumtaal kunnen zijn. Tevens is het belangrijk dat de maatschappij goed geïnformeerd wordt in de eigen taal over de resultaten

van wetenschappelijk onderzoek in allerlei domeinen. Dit sluit naadloos aan bij de maatschappelijke dienstverlening en de externe communicatie, waarbij de universiteiten het voortouw moeten nemen om in correct en helder Nederlands te communiceren.

Het debat over taalbeleid aan de universiteiten woedt ook in brede maatschappelijke kring en in de pers. Daarom leek het ons belangrijk om in het zesde hoofdstuk de standpunten van maatschappelijke actoren, koepelorganisaties en het opiniërend middenveld te berde te brengen om het Standpunt te contextualiseren en zowel economische als sociologische aspecten te belichten.

In de volgende drie hoofdstukken (7,8 en 9) trachten we het Standpunt wetenschappelijk te onderbouwen. Een terugkerend aandachtspunt is de *impact van het Engels op de kwaliteit van het onderwijs*. Hierover is veel onderzoek verricht binnen de cognitieve en de experimentele psychologie en binnen de onderwijskunde. Verschillende inzichten worden aan elkaar tegengesteld. Dat meertalig onderwijs een verrijking is voor de studenten staat buiten kijf, maar het is geen vrijblijvend en gratis verhaal. De didactische onderlegdheid die daarvoor nodig is, mag niet worden onderschat en eindigt ook niet bij een succesvolle taaltest. Om de geprezen verrijking en meerwaarde te bereiken moeten er heel wat voorwaarden worden vervuld inzake Engelse taalvaardigheid in brede zin, interculturele competentie en didactiek voor gedifferentieerde doelgroepen. Ook de meest optimistische onderzoeksresultaten wijzen uit dat er sowieso meer tijd en inspanning moet geleverd worden door docenten en studenten bij onderwijs in een vreemde taal.

Vervolgens wordt stilgestaan bij de *maatschappelijke impact van de toename van Engelstalig aanbod in het universitair onderwijs*. Vanuit onderwijs-economische en -sociologische invalshoek wordt de aandacht gevestigd op de sociale barrières die kunnen ontstaan door het invoeren van Engelstalig onderwijs, vooral in de bachelorprogramma's. Het gevaar bestaat dat een uitbreiding van het Engelstalig onderwijs drempelverhogend werkt voor sociaal zwakkeren en leidt tot een democratisch deficit. Het zijn immers vaak de meest kansarme studenten die ook de meeste moeilijkheden ervaren met Engelstalige opleidingsonderdelen.

Tenslotte wordt ingegaan op de vraag of *het Engels een bedreiging vormt voor de Nederlandse taal*. Een steeds terugkerend argument in het debat over taalgebruik in het hoger onderwijs is de stelling dat een toename van het gebruik van de Engelse taal een bedreiging vormt voor het behoud en de verdere ontwikkeling van het Nederlands. De onderliggende gedachte is dat het Nederlands door het Engels wordt 'aangetast' en dat dit op termijn leidt tot statusverlies of zelfs teloorgang van de Nederlandse taal. In de taalkunde wordt een belangrijk onderscheid gemaakt tussen taalbeïnvloeding, bijvoorbeeld door het gebruik van leenwoorden, en domeinverlies, waarbij een taal systematisch wordt afgesneden van bepaalde

domeinen in de maatschappij en daardoor een tweederangspositie krijgt. Het fenomeen van taalbeïnvloeding is op zich geen onrustwekkend probleem. Elke taal komt voortdurend in aanraking met andere talen en neemt nieuwe woorden of nieuwe woordbetekenissen op, zonder dat dit de taal in se aantast. Veel ernstiger is het tweede fenomeen, waarbij een prestigetaal systematisch gebruikt wordt in de openbare ruimte en met name in een aantal met macht verbonden communicatiesituaties. Het daaruit voortvloeiende domeinverlies houdt in dat bepaalde taalregisters van de lokale taal gaan atrofiëren, waardoor die taal dan niet meer veerkrachtig genoeg is om in alle maatschappelijke contexten te fungeren. Een ondoordachte verengelsing van het universitair onderwijs zou op termijn de vitaliteit van het Nederlands kunnen verlagen. Een taal als het Nederlands is echter alleen al vanwege de hoge codificatiegraad robuust en staat niet onder druk.

Deze negen hoofdstukken monden uit in een *Standpuntbepaling* van de Werkgroep, die verwoord wordt in het tiende hoofdstuk. De Werkgroep is pleitbezorger van een *tweesporenbeleid*. Dat houdt in dat het Nederlands onbetwistbaar de primaire instructietaal blijft aan de Vlaamse universiteiten, maar dat naast het Nederlands op de eerste plaats het Engels en daarnaast ook andere vreemde talen onder bepaalde voorwaarden als onderwijstaal worden erkend. De Werkgroep schaaft zich achter een pleidooi voor een gedifferentieerd en wendbaar taalgebruik in het universitair onderwijs, waarbij een evenwicht wordt gevonden tussen de inclusie van Nederlandstalige en van anderstalige studenten.

De Werkgroep pleit voor een grote autonomie van de universiteiten bij het uitstippelen van hun Nederlandstalig en anderstalig onderwijsaanbod. De huidige taalreglementering stuit op veel kritiek, vooral vanwege haar vrijwel uitsluitend kwantitatieve benadering en bureaucratische insteek. Aan de overheid wordt sterk ter overweging gegeven de taalquota los te laten en zich open te stellen voor een gedifferentieerd en inhoudelijk goed onderbouwd taalbeleid van de universiteiten, die hierover ook dienen te rapporteren. Op deze wijze wordt veel wantrouwen weggewerkt en kan Vlaanderen zich beter profileren in zijn academisch internationaliseringsbeleid.

Vanuit zijn visie op een tweesporenbeleid is de Werkgroep principieel voorstander van Nederlandstalige bacheloropleidingen (met slechts enkele, functionele uitzonderingen) en tegelijkertijd van meer ruimte voor Engelse opleidingen en opleidingsonderdelen in de master- en master-na-master-programma's. De Werkgroep bepleit ook de mogelijkheid dat faculteiten op gedifferentieerde wijze invulling geven aan dit beleid, zonder dat er onderling moet worden gecompenseerd. Wat betreft de doctoraatsopleidingen ziet de Werkgroep geen rol weggelegd voor de overheid inzake taalkeuzes.

Wat het onderzoek en de wetenschappelijke publicaties betreft, is de Werkgroep van oordeel dat de transfer van kennisinhouden en onderzoeksresultaten niet belemmerd mag worden door wettelijke bepalingen, wat inhoudt dat bij de huidige stand van zaken het merendeel van de publicaties Engelstalig zal zijn. De Werkgroep wenst evenwel goede garanties voor kwaliteitsvolle publicaties in het Nederlands of een andere vreemde taal dan het Engels.

De Werkgroep huldigt het standpunt dat het Nederlands de primaire bestuurstaal blijft aan de Vlaamse universiteiten. Daarnaast spoort de Werkgroep de universiteiten aan om blijvend zorg te dragen voor een kwaliteitsvolle tweetalige interne en externe communicatie, gelet op het groot aantal buitenlandse leden van de eigen universitaire gemeenschap enerzijds en op de internationale uitstraling anderzijds.

De Werkgroep onderstreept de noodzaak van een expliciet taalbeleid op het niveau van de instellingen en zo mogelijk op het niveau van de VLIR, waarbij de zorg voor het behoud en de verdere uitbouw van het Nederlands als academische taal gecombineerd wordt met de ambitie om via het Engels een krachtige stem te hebben in de internationale academische context.

Op het eind van de tekst worden concrete *Aanbevelingen* geformuleerd, die voortvloeien uit de algemene Standpuntbepaling en ook inzoomen op de drie kerntaken van de universiteiten.

Executive Summary

Language Matters

Language usage and language policy at Flemish Universities

The Academy's "Standpunten" Series (Position Papers) contributes to a scientifically validated debate on current topics with a great impact on society. The authors – members and workgroups of the Academy – write in their own names, independently and in full intellectual freedom. The quality of the published papers is warranted by the approval of one or several of the Academy's classes. This position paper was approved for publication by the meeting of the Class of Humanities on November 30, 2021. Because of its relevance to other Classes and because of the multidisciplinary composition of the Workgroup the text was also sent for notification to the Class of the Natural Sciences and the Class of the Technical Sciences, respectively on November 10th and November 18th 2021.

The title of this position paper – *Language Matters* - is double-edged on purpose. The reader of a paper on academic language use and language policy can reasonably expect the text to deal with questions regarding the status of English and the challenges this poses in a contemporary academic context. This position paper duly fulfills this expectation, but there is more. As a title *Language Matters* hints simultaneously at the importance of language as a vehicle of communication and at the prickly issues connected to language use and language choice. Both interpretations of the title are central to our argument. Language is an essential element in the adequate transferal of knowledge in both research and teaching. Language is crucial in every learning process. Language is also a necessary tool in the professional career of every graduate. At the same time language is a matter of university policy, an issue that no university can shy away from. The choice for Dutch or English – or rather the choice for both Dutch and English – is being made against the background of the increasing internationalization of universities and in full awareness of the value of a resilient mother tongue, fit for both scientific and cultural purposes. This position paper is a plea, addressed to all members of the academic community, to pay sufficient attention to the importance of language in the day-to-day operations of an academic institution and highlights the societal relevance of an adequate language policy at Flemish universities. This position paper puts immediately an end to the polarizing opposition between the use of English and Dutch and makes clear that it is a question of "both/ and" rather than of "either/ or".

The introductory chapter harks back to a Position Paper on 'Language in Teaching and Science,' that was published by the Committee of the Academy for Science and Technology (CAWET) of the KVAB in 2003. Ever since, as a result of a spectacular increase in the internationalization of both research and teaching over the last two decades, the need for an adequate and explicit language policy in general and a policy with regard to the introduction of high-quality English-taught study

programs in particular has become even more urgent. The issue is a matter of great import, not only in Flanders but all in European countries.

The second chapter – *From Latin to English. The Necessity of a Lingua Franca?* – deals with the concept of a common language, a *lingua franca*, transcending borders. It is important to notice the similarities and differences between the use of Latin as an academic language in the past and the growing role of English in the academic world today.

It is useful to look at international trends and not to focus narrowly on the situation in Flanders alone. For that reason, the third chapter consists of *an international comparison*, comprising quantitative aspects as well as matters of policy. In addition to an overview of the situation in Europe in general, the chapter zooms in on the Scandinavian countries – with special attention to Denmark – and on the Netherlands. The Scandinavian countries and Denmark in particular serve as useful points of reference in evaluating the situation in Flanders. Like our region, the Scandinavian countries constitute small language areas, that set great store on the protection and preservation of their national languages and cultures. At the same time, these countries have an open economy, geared at import and export, and for that reason they are highly dependent on international cooperation. The universities were quick in adopting English as a language of instruction and research, but from the very onset they were equally concerned about the didactic requirements such a policy decision involves. This makes of Denmark, for instance, a case of special interest: to introduce English as a language of instruction is relatively easy. To provide a high-quality education in English, however, requires a substantial investment in time and human resources.

That in the present context we pay a great deal of attention to the Netherlands needs little justification. As part of the ongoing discussion in Flanders, the Dutch situation is often cited to point out the dangers of a far-going anglicization in higher education. Moreover, it is also important to gauge the impact of English on the position of Dutch in the whole language area. All data show that the Netherlands is an outlier in Europe, in that its academic system is characterized by wide-ranging and deliberate anglicization. This embedment of English at the Dutch universities is fundamentally different from the state of affairs in Flanders.

The fourth chapter deals extensively with *the position of English in the Flemish academic world*. A great deal of attention goes to the convoluted legal regulations and their practical consequences. The restrictive and detailed nature of the language regulations pertaining to universities is unique in Europe. Obviously, this is related to the history of academic education in Flanders and the extensive language regulations in other domains of public life. The chapter provides also facts and figures with regard to the number of programs and courses taught in English and the number of students enrolled in them. These figures show that on the whole Flemish universities show restraint in setting up English-taught programs and that in no way there is reason to be concerned about an excessive or extreme

anglicization. Nonetheless, the prevailing language regulation is felt to be irksome, especially because of its quantitative nature and the far-going meddlesomeness, which bespeaks an unjustified distrust on the part of the political authorities vis-à-vis the academic communities. The chapter ends on a pithy comparison between Flanders and the Netherlands, based on the reports on the status of Dutch in the world, published by the Union for the Dutch Language (Taalunie). This comparison speaks volumes.

The rise of English over the last few decades has to be seen principally against the background of the *internationalization of the academic world*. In this connection it is important to make a distinction between the three main university functions: teaching, research and societal outreach. The reasons for making certain language choices and, more concretely, for expanding the use of English are different in these three domains, while they are at the same time strongly interconnected. As far as English as language of instruction is concerned, one can refer to the big wave of internationalization that started in the 1980s as a result of European exchange programs and to the global student flows, typical of the 21st century, whereby students enroll abroad for regular degree or specialized programs. The reasons behind the creation of English-taught curricula are explained in this chapter. In addition, attention is paid to the appeal and the added value of the *international class room* in the context of *internationalization@home*. With regard to research, the dominant position of English is undeniable, not only because of the – increasingly rapid – communication within the world-wide scientific community, but also because of the pressures felt by universities as a result of *rankings* and impact factors, which depend heavily on publication in international journals. Nonetheless we advocate the use of various languages in scientific and scholarly publications, including the use of Dutch. Moreover, it is important that society in general is kept informed of the results of scientific research in the country's mother tongue. This is closely related to the academic core tasks of societal outreach and external communication, whereby universities have the duty to communicate clearly in correct and readily understandable Dutch.

Discussions regarding language use and policy in higher education are not limited to academic circles. They also figure largely in the public debate and in the media. For that reason it makes sense to pay attention to the viewpoints of societal actors, business associations and opinion makers to contextualize the material treated in this position paper and to clarify both the economic and sociological factors involved.

In the next three chapters (seven, eight and nine) we attempt to give this position paper a solid scientific grounding. A recurring theme is the *impact of the use of English on the quality of education*. A great deal of research has been devoted to this topic within the fields of cognitive and experimental psychology and the field of didactics. Not all scientific findings are convergent. On the contrary, not seldom they clash. Without a doubt a multilingual education is a boon for students, but it comes at a cost. To teach in a foreign language requires a great deal of

didactic skill, which goes far beyond the successful completion of a language test. To be truly an enrichment and provide added value an English-taught course requires, on the part of the teacher, an adequate language proficiency and, on top of that, intercultural competency and the didactical skills necessary in dealing with a linguistically and culturally differentiated student audience. Even the most sanguine research results point out that a multilingual education requires extra investment in time and effort from teachers and students alike.

Next, this paper deals with the *societal impact of the rise of English in academic education*. From an educational-economic and sociological vantage point it is obvious that the introduction of English-taught programs may construct social barriers, especially in bachelor programs. An expansion of English as language of instruction can create higher thresholds for socially vulnerable students and thus produce a democratic deficit.

Finally, the question is examined *whether English constitutes a threat for the survival of Dutch as a language*. A recurrent argument in the discussion about language use is the contention that the increased use of English constitutes a threat for the preservation and further development of Dutch. The underlying idea is that English 'contaminates' the Dutch language and that in the long term this may lead to the loss of status and even disappearance of Dutch. In linguistics a distinction is made between foreign language influence, e.g. by the introduction of loan words, and domain loss, whereby a language is systematically cut off from certain domains in society and as a result is relegated to second-class status. In itself the phenomenon of foreign language influence is not a cause for concern. Every language constantly rubs up against other languages and adopts new words or new meanings of words without detrimental consequences. In contrast, the second phenomenon is a great deal more worrying, in that it implies that a language of prestige systematically occupies the public space and more particularly comes to dominate a number of power-related communicative situations. The ensuing domain loss causes a number of linguistic registers of the local language to atrophy so that this language is no longer resilient enough to function in each and every social context. In the long run, an ill-conceived introduction of English in academic education could diminish the vitality of the Dutch language. However, as it is, Dutch is a robust language if only because of the high degree of codification. As a result, Dutch as a language is not unduly stressed or strained in the current situation and its survival is not at stake.

These nine chapters lead up to the proposals of the Workgroup, as formulated in chapter ten. The Workgroup is strongly in favor of a two-pronged approach: Dutch remains indisputably the main language of instruction at the Flemish universities, but also other languages – English in particular – play a role. The Workgroup advocates a differentiated and flexible language use in the academic setting to the benefit of both Dutch-speaking and foreign students.

The Workgroup is also in support of a higher degree of autonomy for the Flemish universities in determining the balance between Dutch- and English-taught programs. The prevailing language regulation meets with a great deal of censure on account of its almost exclusively quantitative approach and its bureaucratic bias. The political authorities are asked to let go of the system of language quota and to agree to a system in which the universities develop (and report on) a differentiated, substantive and well-founded language policy. In this manner a great deal of distrust will disappear and Flanders will be given the opportunity to further develop a solid policy of internationalization.

As a corollary of the two-pronged approach the Workgroup is in favor of bachelor programs that in principle are taught in Dutch (with very few, functional exceptions), while at the same time it pleads for greater leeway in setting up English-taught programs and individual courses in (advanced) master programs. The Workgroup also wishes the faculties to have a decisive say in giving concrete shape to this policy, without the obligation to observe quota or to search for a trade-off in other programs or faculties. With regard to the Ph.D.-programs the Workgroup does not believe the political authorities have a role in determining the language regime.

As far as research and scientific or scholarly publications are concerned, the Workgroup believes that the transfer of knowledge and research results should not be hampered by legal restrictions. This means, in actual fact, that most publications will be in English. The Workgroup equally demands sufficient safeguards for high-quality publications in Dutch and in foreign languages other than English.

The Workgroup is of the opinion that Dutch has to remain the primary official and administrative language at the Flemish universities. At the same time, in view of the large number of international members of the local university communities on the one hand and the legitimate concern of the institutions for their international reputations and outreach on the other hand, the Workgroup encourages universities to make sure adequate bilingual internal and external communication is available at all times.

The Workgroup strongly stresses the need for an explicit language policy at the level of the individual institutions and, if possible, also collectively at the level of the Flemish Interuniversity Council (VLIR). Such policy combines the concern for the preservation and further development of Dutch as an academic vehicle with the ambition to have a strong say in the international academic context thanks to the use of English.

At the very end of the text one finds a number of recommendations, which follow from the above mentioned proposals and zoom in on the three basic functions of the university.

Voorwoord

De reeks Standpunten van de Academie vormt een bijdrage tot een wetenschappelijk onderbouwd debat over actuele maatschappelijke en artistieke thema's. De auteurs, leden en werkgroepen van de Academie schrijven in eigen naam, onafhankelijk en in volledige intellectuele vrijheid. De goedkeuring voor publicatie door een of meerdere Klassen van de Academie waarborgt de kwaliteit van de publicatie. Dit Standpunt werd goedgekeurd voor publicatie door de Klasse van de Menswetenschappen op 30 november 2021. Gelet op de klassenoverschrijdende probleemstelling en op de interdisciplinaire samenstelling van de Werkgroep werd dit Standpunt ook ter kennisneming voorgelegd aan de Klasse van de Natuurwetenschappen en aan de Klasse van de Technische Wetenschappen, op respectievelijk 10 en 18 november 2021.

Met de wat uitdagende titel *Language Matters* willen we meteen een punt maken. Van een Standpunt over taalgebruik en taalbeleid aan de universiteiten verwacht de lezer dat de tekst zal gaan over de positie van het Engels en de uitdagingen die hierin vervat liggen voor de universiteiten anno 2021. Uiteraard gaat dit Standpunt hier ook over, maar daar eindigt het niet bij. De Engelse titel kan gelezen worden als 'Taal doet ertoe' of als 'Taalkwesties'. Beide interpretaties raken de kern van ons vertoog. Taal is essentieel voor een adequate kennisoverdracht in onderzoek en onderwijs. Taal is cruciaal voor een goed leerproces. Taal is ook een noodzakelijk gereedschap voor elke afgestudeerde in het beroepsleven. Tegelijkertijd is taal ook een beleidsaangelegenheid, een 'kwestie' die de universiteiten voor duidelijke keuzes stelt. De keuze tussen Nederlands en Engels - of liever voor Nederlands én Engels - wordt gemaakt tegen de achtergrond van de toenemende internationalisering van de universiteiten én in het besef van de waarde van een veerkrachtige moedertaal, die zich ook als wetenschaps- en cultuurtaal voortdurend ontwikkelt. In dit Standpunt pleiten we ervoor dat de universiteiten en alle leden van de universitaire gemeenschap zich bewust worden van het belang van taal.

We danken alle leden van de Werkgroep en van de Klassen die een constructieve bijdrage hebben geleverd aan de totstandkoming van dit Standpunt.

1. Inleiding

In november 2003 bracht het Comité van de Academie voor Wetenschappen en Techniek (CAWET) van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten (KVAB) een Standpunt uit over 'Taal in Onderwijs en Wetenschap'. De auteurs van dit Standpunt, dat in het Nederlands en in het Engels werd gepubliceerd, drukten zich genuanceerd uit over het gebruik van het Engels in het hoger onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek. Uit de tekst van dit rapport spreekt enerzijds een duidelijke ambitie om binnen de toen vigerende kaders van wet- en regelgeving in te spelen op de internationaliseringstendenzen in de wetenschap en op de toen net gelanceerde Europese agenda inzake een open educatieve ruimte (European Higher Education Area, EHEA) en anderzijds een reële bekommernis voor het behoud van het Nederlands als cultuur- en wetenschapstaal. Tevens wordt het belang onderstreept om de studenten goed voor te bereiden op een beroepsuitoefening op de Vlaamse én de internationale arbeidsmarkt.

Bijna twee decennia later heeft de noodzaak van een adequaat taalbeleid voor het hoger onderwijs in Vlaanderen nog niets aan belang ingeboet, wel integendeel. Hoewel een aantal stellingen uit bovenvermeld rapport ook vandaag nog relevant zijn, is het nuttig de actuele stand van zaken te beschrijven en na te gaan of er nieuwe aanbevelingen aan de Vlaamse overheid en aan de universiteitsbesturen kunnen worden geformuleerd. Te dien einde werd in de schoot van de KVAB een werkgroep opgericht, samengesteld uit leden van verschillende klassen (Menswetenschappen, Technische wetenschappen, Natuurwetenschappen) en uit leden van de Jonge Academie.¹

Van meet af aan kunnen we stellen dat door de explosief toegenomen internationalisering van het onderzoek en van het onderwijs in de afgelopen twee decennia de vraag naar een degelijk en expliciet taalbeleid in het algemeen, en een beleid ten aanzien van een kwalitatief aanbod met Engelstalige opleidingsonderdelen in het bijzonder, steeds belangrijker is geworden voor de universiteiten. Dat deze vragen hoog op de agenda staan – niet alleen in Vlaanderen, maar in heel Europa en ook daarbuiten – blijkt onder meer uit het grote aantal recente publicaties over deze materie, uit internationale symposia die aan dit thema werden gewijd en uit de agenda's van organisaties zoals de European University Association (EUA) en International Association of University Presidents (IAUP). Binnen ons taalgebied is het ook interessant aandacht te besteden aan Nederland, waar de discussie over de voertaal in het hoger onderwijs voortdurend woedt en met regelmaat hoog oplaait. Meer bepaald wat Vlaanderen betreft kreeg het onderwerp begin

¹ Samenstelling van de Werkgroep: Godelieve Laureys (KMW, voorzitter), Kristiaan Versluys (KMW, co-auteur), Jo Tollebeek (KMW), Christoffel Waelkens (KNW), Herman Deroo (KTW), Jan Kretzschmar (+ KTW) Luc Taerwe (KTW), Jacques Willems (KTW), (Lieve Van Hoof (JA), Katrien Verveckken (JA) en Kevin Smets (JA).

2020 veel aandacht, doordat er toen van diverse zijden aangedrongen werd op een herziening van de huidige regelgeving. Daaraan voorafgaand werd een aantal symposia en debatavonden ingericht en verschenen in de media diverse opiniestukken.²

Hoewel de Vlaamse universiteiten vragende partij zijn voor meer autonomie bij het inrichten van Engelstalige opleidingsonderdelen, is het belangrijk te onderstrepen dat er in Vlaanderen geen sprake is van een overhaaste of ondoordachte verengelsing van het universitair onderwijs. De maximumquota voor Engelstalige opleidingen of opleidingsonderdelen die binnen de huidige regelgeving gelden, worden zelfs niet bereikt. Er wordt met andere woorden op een verantwoorde en selectieve manier overgegaan tot het invoeren van het Engels als onderwijstaal in opleidingsonderdelen waar dit aangewezen lijkt. Er is nog marge voor groei.

Is er dan helemaal geen sprake van verengelsing? Het woord 'verengelsing' heeft in het Nederlands twee betekenissen.³ Enerzijds duidt het een bewust aangestuurd proces aan waarbij een bevoegde overheid door opgelegde maatregelen het Engels stimuleert of verplicht als voertaal. Anderzijds wordt het woord ook gebruikt voor een organisch en interactioneel proces waarbij het Engels terrein wint in een context van mondialisering en internationale mobiliteit.⁴ Deze laatste betekenis is doorgaans van toepassing in het Vlaamse universitair onderwijs. De term 'verengelsing' wordt in dit Standpunt dan ook in die betekenis gebruikt, tenzij uitdrukkelijk anders aangegeven.

Dit Standpunt richt zich niet op het hoger onderwijs in zijn volle breedte, maar heeft uitsluitend betrekking op de universiteiten. Het taalbeleid van de hogescholen valt dan ook buiten het bestek van dit rapport. Deze keuze heeft te maken met het feit dat professionele bachelors over het algemeen einddiploma's zijn, terwijl de academische bachelors voor het overgrote deel doorstromen naar een masteropleiding. Als gevolg hiervan zijn de noden en behoeften qua taalbeleid in beide vormen van hoger onderwijs fundamenteel verschillend.

² Enkele belangrijke initiatieven waren: *Internationale studiedag: Internationalisering van universiteiten en de eigen taal* (KULeuven, 4 mei 2018); *Studiedag over "Engels in het Hoger onderwijs"* (Odisee, Gent, 14 september 2018); *Towards Anglophone universities? 17^e Ethisch Forum van de Universitaire Stichting* (Brussel, 6 december 2018); *Symposium "Foreign language use in education" within the framework of Conference on Multilingualism (COM) 2018* (UGent, 16 december 2018); *Symposium "Taal en wet"* (Stichting Nederlands, n.a.v. de uitreiking van de LOF-prijs in Den Haag, 18 oktober 2019).

³ Een dergelijke ambiguïteit vinden we ook terug in de term 'verfransing', net zoals in vele Nederlandse deverbaties zoals 'wijziging', 'verbreding' en 'verspreiding'.

⁴ Voor een duiding van het begrip 'verengelsing' verwijzen we ook naar Wilkinson & Gabriëls (2021: 14-17 en 239 e.v.), die het gebruik van de term 'Englishization' uitvoerig bespreken.

2. Van Latijn naar Engels. De noodzaak van een lingua franca?

Wetenschappers vormen van oudsher – maar vandaag de dag nog meer dan vroeger – een universele gemeenschap. De zoektocht naar een grondige kennis van en inzicht in de mens en de fysische werkelijkheid die hem omgeeft is per definitie universeel. Onderzoek is *in se* niet natie- of taalgebonden. Dit geldt in de eerste plaats voor fundamenteel onderzoek, maar ook voor alle domeinen van toegepast onderzoek, waar gezocht wordt naar oplossingen voor problemen die zich voordoen in de fysische werkelijkheid en de menselijke conditie. Voor sommige onderzoeksvragen is dit evident, omdat de problemen niet plaatsgebonden zijn, wereldwijd verspreid zijn of een universeel karakter hebben.⁵ Uiteraard is er ook onderzoek dat zich toespitst op een bepaalde regio, een land of landengroep of een ander geografisch afgebakend gebied, en onderzoek dat een specifieke taal als onderzoeksobject heeft, maar ook in deze takken van de wetenschap wordt gebruik gemaakt van methoden en inzichten die het afgegrensde onderzoeksobject overstijgen. Bovendien zijn de resultaten van dit type onderzoek vaak ruimer toepasbaar of overdraagbaar naar andere gebieden c.q. talen.

Het universele karakter van de wetenschap lijkt volgens sommigen te worden weerspiegeld in het woord 'universiteit'. 'Universiteit' gaat echter terug op het Latijnse '*universitas magistrorum et scholarium*' (= gemeenschap van docenten en studenten). Toen in de middeleeuwen de eerste universiteiten in Europa werden opgericht, bedienden deze gemeenschappen zich van het Latijn. Wetenschappelijke traktaten werden in het Latijn gesteld, de voertaal van de instructie en de leergesprekken was het Latijn en het Latijn was in principe ook de omgangstaal van de studenten en docenten. Het Latijn fungeerde met andere woorden als *lingua franca* en dat zou vele eeuwen zo blijven.

In de taalkunde wordt de term '*lingua franca*' gedefinieerd als een taal die wordt gebruikt als gemeenschappelijk communicatiemiddel tussen mensen met een verschillende moedertaal.⁶ Het gebruik van een *lingua franca* kan het resultaat zijn van een expliciete conventie of kan organisch groeien vanuit de noodzaak elkaar te begrijpen in een meertalige gemeenschap. Vanuit sociolinguïstisch standpunt is het gebruik van een *lingua franca* vooral in het eerste geval verbonden met macht en prestige. Het is derhalve niet inclusief: het hanteren van een *lingua franca* is in heel wat contexten een symbool van macht. Dat het Latijn eeuwenlang gehandhaafd bleef in de academische wereld, ook nadat de nationale talen tot bloei waren gekomen, is daar een voorbeeld van.

⁵ Een goed voorbeeld hiervan is het onderzoek naar alle aspecten van de coronapandemie en de bestrijding ervan.

⁶ De term *lingua franca* wordt met name gebruikt als een of meer sprekers de betreffende taal niet als moedertaal hebben.

Het Latijn bleef inderdaad de voertaal binnen de universiteiten ook na de zeventiende eeuw, toen in het algemeen de zogenaamde volkstalen als cultuurtalen werden erkend en de nationale talen, die toen voor het eerst werden gecodificeerd, overal in Europa aan belang wonnen. Het Latijn bleef nog tot in de negentiende eeuw in het zadel aan de universiteiten in heel wat Europese landen.

In ons eigen taalgebied wordt dit geïllustreerd door de wettelijke regeling van het hoger onderwijs in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Artikel 66 van de wet uit 1815 luidt:

'De taal van welke zich de professoren in de faculteiten, met uitzondering alleen van de hoogleeraren in de Nederduitsche letterkunde en de oeconomische wetenschappen bedienen moeten, blijft bij voortdoring en uitsluiting de Latijnsche; kunnende echter hieromtrent, ten aanzien ook van andere vakken, waarin dit nuttig zoude kunnen zijn, curatoren de noodige vrijstellingen geven.'

Volgens Vervoorn (1981:2) werd van die mogelijkheid tot vrijstelling slechts uitzonderlijk gebruik gemaakt. De meeste professoren opteerden voor het Latijn vanwege zijn vermeende superioriteit van als wetenschapstaal. Zo verklaarde de Leidse medische faculteit in 1828 'dat het Nederlands geheel ongeschikt was voor het onderwijs der ontleedkunde, en dat medische examens in het Nederlands de eerste brug zouden zijn tot het bevorderen van de grootste kwakzalverij'.

Na het uiteenvallen van het Verenigd Koninkrijk in 1830 duurde het nog tot 1876 vooraleer de universiteiten in Nederland officieel overschakelden van het Latijn op het Nederlands, hoewel vanaf het midden van de eeuw het Nederlands als onderwijstaal in de praktijk steeds meer terrein won. In het onafhankelijke België daarentegen werd het Frans vanaf 1835 bij wet de officiële voertaal van de universiteiten. Deneckere (2019:195-96) wijst erop dat taal ook in dit opzicht onmiskenbaar een sociale breuklijn vormde in het negentiende-eeuwse Vlaanderen: 'De taal werkte als sociale filter en de universiteit bleef ontoegankelijk voor wie geen of onvoldoende Frans kende.' Het is de verdienste van de Vlaamse beweging dat het taalregime aan de universiteiten steeds meer onder druk werd gezet, wat uiteindelijk leidde tot de wettelijke erkenning van het Nederlands. De toenmalige Rijksuniversiteit Gent was de eerste Vlaamse universiteit waar het Nederlands werd erkend, aanvankelijk als voertaal naast het Frans en sinds de iconische datum van 1930 als enige voertaal. De vernederlandsing is niet alleen een mijlpaal in de universitaire geschiedenis, maar had ook een enorme impact op de talige en culturele ontvoogding van Vlaanderen. Dit betekende een onbetwist keerpunt in de ontwikkeling van een kweekvijver voor Vlaamse intelligentsia.⁷

⁷ De complexe taalwetgeving met betrekking tot het universitair onderwijs tijdens de negentiende eeuw wordt uitvoerig behandeld door Witte & Van Velthoven (2010) en door Dhondt (2006).

Vaak wordt gesteld dat het Engels vandaag in de huidige universitaire wereld de plaats van het Latijn heeft ingenomen als *lingua franca*. Toch kan deze parallel om velerlei redenen niet zonder meer getrokken worden. Eerst en vooral is in de huidige maatschappelijke context het gebruik van het Engels in het academisch onderwijs en onderzoek geen geïsoleerd fenomeen. In diverse domeinen van onze samenleving wordt het Engels in toenemende mate gebruikt naast of in de plaats van het Nederlands. Dit geldt onder meer voor het bedrijfsleven, de media, de reclame, de popcultuur en de jongerencultuur meer in het algemeen. Hierbij spelen de ontwikkelingen binnen (sociale) media en ICT een belangrijke rol. De sterke positie van de Engelse taal heeft haar oorsprong in de negentiende eeuw, toen Groot-Brittannië de belangrijkste wereldmacht werd en het Engels de eerste of tweede officiële taal werd in de landen van de Commonwealth. Tot de eerste helft van de twintigste eeuw was ook het Frans sterk aanwezig als internationale taal. De dominantie van het Engels groeide echter gestaag en werd geconsolideerd na de Tweede Wereldoorlog. Sindsdien hangt dit vooral samen met de groeiende economische en politieke macht van de Verenigde Staten in de tweede helft van de twintigste eeuw en met de uitbouw van wereldwijde internationale organisaties. Daarnaast hanteren ook de Aziatische economische zwaargewichten, met name China, het Engels als voertaal in hun externe betrekkingen. De algemene verbreiding en mondiale acceptatie van het Engels als internationale taal en als *lingua franca* is een feit. Direct en indirect werkt dit ook de suprematie van de Angelsaksische cultuur en denkwijze in de hand en faciliteert het de economische dominantie van de Engelstalige landen, met name van de Verenigde Staten (Wilkinson & Gabriels [2021a], Blommaert [2010] en Boussebaa & Brown [2017]).

Ook in een ander opzicht gaat de vergelijking van het Engels nu met het Latijn weleer niet op. De kennis en de beheersing van het Engels zijn immers, vooral bij de jongere generaties, aanzienlijk groter en ook veel meer verspreid dan de kennis van het Latijn ooit is geweest in brede lagen van de bevolking. Het Engels vervult dan ook in veel mindere mate een sociale filterfunctie dan dat het geval was voor het gebruik van het Latijn in academische kringen.

Een derde overweging is dat het Latijn een dode taal is, d.w.z. een taal die niemand meer als moedertaal heeft. Vanuit dat perspectief levert het gebruik van het Engels als *lingua franca* een vorm van asymmetrie en een probleem van 'gelijk speelveld' op. Moedertaalsprekers van het Engels hebben *ceteris paribus* een concurrentievoordeel: ze zullen zich normaliter beter kunnen uitdrukken in woord en geschrift, en moeten veel minder inspanningen leveren om een goede en adequate taalvaardigheid op te bouwen. Deze asymmetrie speelt uiteraard niet alleen een rol in de academische wereld, maar ook in het bedrijfsleven en bij internationale onderhandelingen (Philipson [2003], Seidhofer et al. [2006], Durham [2014] en Linn [2016]).

We moeten ten slotte voor ogen houden dat onze maatschappij zich steeds verder ontwikkelt als een superdiverse en meertalige samenleving. Geen dag gaat voorbij zonder dat we via de media en/of in contacten met medeburgers geconfronteerd worden met meerdere talen. Als taalgebruiker maken we dagelijks keuzes tussen verschillende talen, naargelang van de context. Daardoor is meertaligheid op de academische werkvloer geen geïsoleerd fenomeen. Onderstaande citaat van Wim Vandenbussche illustreert dit duidelijk:

'Nodeloos daaraan toe te voegen dat het binaire vijandbeeld van een exclusieve verfransing of een verengelsing geen enkele voeling heeft met de dynamiek van een door en door meertalige samenleving, waarin de moedertaal in een stad als Brussel in contact staat met meer dan honderd, ja wel honderdzeventig andere talen.' (Wim Vanden Bussche: 2019)

3. Internationale vergelijking

3.1. Algemeen

Vastgesteld wordt dat over heel Europa in het hoger onderwijs, en meer bepaald aan de universiteiten, het aantal Engelstalige opleidingen en opleidingsonderdelen de jongste twee decennia fors is toegenomen. In wat volgt wordt deze internationale situatie geschetst, met speciale aandacht voor Nederland en voor de Scandinavische landen. Met name aan de taalsituatie in het Nederlandse hoger onderwijs wordt binnen dit bestek ruime aandacht besteed, omdat de ontwikkelingen in ons buurland een sterke stempel hebben gedrukt op het debat in Vlaanderen. De Scandinavische landen, en Denemarken in het bijzonder, vormen dan weer een relevant referentiepunt voor Vlaanderen. Het gaat om relatief kleine taalgebieden, die aan de ene kant hun talig erfgoed willen beschermen tegenover een oprukkende verengelsing, terwijl ze aan de andere kant economisch in hoge mate afhankelijk zijn van het buitenland.

Het meest uitvoerige referentiewerk over de ontwikkelingen in het Europese universitaire landschap wat Engelstalige opleidingen betreft is nog steeds Wächter & Maiworm (2014), een vervolgstudie op een gelijknamig werk van dezelfde auteurs uit 2002. Hoewel de kwantitatieve gegevens van dit omvattende *survey*-onderzoek uiteraard verouderd zijn, geven ze een goed beeld van de onderlinge verschillen tussen de landen. Tevens blijkt dat het aantal Engelstalige opleidingen in het hoger onderwijs overall in Europa een stijgende curve vertoont in de periode 2001-2014: in 2001 waren het er 725 en in 2014 was dat aantal gestegen tot 8089.⁸ In absolute cijfers is er dus sprake van een vertiendubbeling in ruim tien jaar, maar dit neemt niet weg dat in 2014 slechts 6% van het totale aanbod aan bachelor- en masteropleidingen in Europa Engelstalig was. Het aantal studenten dat in Engelstalige opleidingen is ingeschreven, bedroeg in 2014 niet meer dan 1,3% van de totale studentenpopulatie.⁹ Deze opleidingen werden vooral aangeboden op masterniveau en zijn in hoofdzaak te vinden in instellingen met grote studentenaantallen, een breed gamma aan programma's en een doctoraatstraject.¹⁰ Koploper in het aanbieden van Engelstalige opleidingen in de EU¹¹ in 2014 was Nederland. Andere grote aanbieders van Engelstalige

⁸ In 2007 bedroeg het aandeel van de Engelstalige opleidingen 2,1% van het totale aanbod en was 0,7% van de totale studentenpopulatie ingeschreven in een daarvan (Wächter&Maiworm, 2014:49).

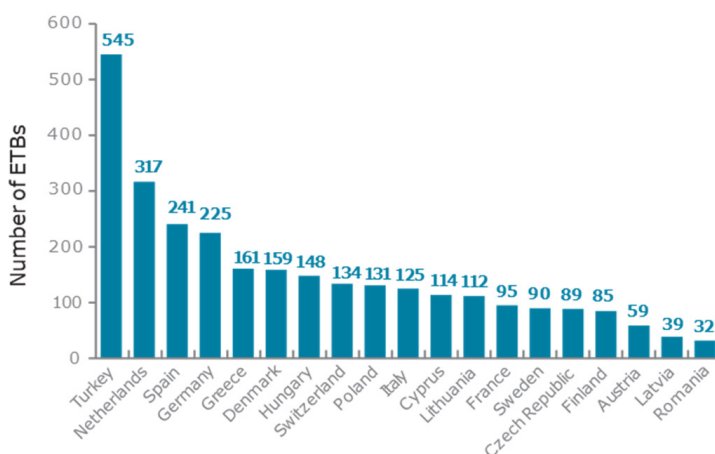
⁹ Wächter, B. & Maiworm, F. (eds). 2014. *English-Taught Programmes in European Higher Education. The State of Play in 2014*. NE: ACA Papers, pp. 16-17. De in dit onderdeel geciteerde cijfers over de toestand in Europa zijn voor het grootste deel ook terug te vinden in het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR), *Advies taalbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs*, 14 februari 2014.

¹⁰ Wächter&Maiworm (2014:19-18)

¹¹ Hierbij worden uitsluitend de niet-Engelstalige lidstaten in beschouwing genomen. Merk op dat het Verenigd Koninkrijk nog lid was van de EU ten tijde van de studie.

programma's waren de Scandinavische en de Baltische landen. Het percentage ETP's (*English-taught programmes*) lag er echter aanzienlijk lager dan in Nederland.¹² In vergelijking met de andere landen binnen de EU en de Europese Economische Ruimte (EER) was het aanbod van Engelstalige opleidingsonderdelen in België vrij gering. In de rangschikking van de Europese landen die door Wächter & Maiworm in hun onderzoek werden opgenomen neemt België (Vlaanderen en de Franstalige Gemeenschap samen) een middenpositie in: plaats 17 van 28.¹³ Deze positie moet men ook zien tegen de achtergrond van het beperkte Engelstalig aanbod in Franstalig België.

Van recentere datum is het onderzoek van Sandström & Neghina uit 2017 naar Engelstalige (academische en professionele) bacheloropleidingen in negentien Europese landen.¹⁴ Deze studie, die naast een kwantitatief onderzoek ook een kwalitatieve analyse omvat, toont duidelijk aan dat Engelstalige opleidingen een geïntegreerd onderdeel zijn van het onderwijsaanbod. Inhoudelijk zijn deze opleidingen duidelijk geëvolueerd van 'Engelstalige versies van het lokale opleidingsaanbod' tot internationale opleidingen *sui generis*. Vlaanderen noch België is echter betrokken in deze studie. Uit het overzicht van de wél bestudeerde landen kunnen we besluiten dat in vergelijking hiermee het aantal in 2017-2018 geregistreerde Engelstalige bacheloropleidingen in Vlaanderen (17) zeer beperkt was.

Figuur 1: Aantal Engelstalige Bacheloropleidingen per land:¹⁵

¹² Wächter&Maiworm (2014:46).

¹³ Wächter&Maiworm (2014:47).

¹⁴ Sandström, Anna-Malin & Carmen Neghina (2017) *English-taught bachelor's programmes. Internationalising European Higher Education*. Amsterdam, The European Association for International Education (EAIE).

¹⁵ Sandström&Neghina (2017:12).

In oktober 2021 publiceerden Wilkinson & Gabriels een uitgebreid overzichtswerk onder de titel *The Englishization of Higher education in Europe*, waarin vijftien Europese landen de revue passeren.¹⁶ Deze belangwekkende publicatie bevat geen vergelijkend cijfermateriaal, maar schetst de ontwikkelingen in de betreffende landen sinds 2000. In de respectievelijke bijdragen analyseren de auteurs voor elk land de maatschappelijke achtergronden, de ideologische stellingnamen en de politieke beslissingen die tot de actuele taalverhoudingen in het hoger onderwijs hebben geleid.

3.2. Taalbeleid in de Scandinavische landen

De Scandinavische landen en inzonderheid Denemarken vormen een relevant vergelijkingspunt voor de Vlaamse situatie. Het betreft hier kleine taalgebieden, die veel belang hechten en aandacht besteden aan de verdediging van hun nationale talen en culturen. Tegelijkertijd is het zo dat deze landen alle een open economie hebben, gericht op export en import, en daardoor sterk afhankelijk zijn van hun handelspartners. Daarbij is een goede kennis van het Engels bijzonder belangrijk. Engels is ook de eerste vreemde taal op school in alle Scandinavische landen.

Net zoals in de andere Europese landen werden de universiteiten in Scandinavië vanaf het begin van de jaren 1990 geconfronteerd met de uitdaging van een groeiend aantal buitenlandse studenten en stafleden. De vraag hoe ze het beste konden inspelen op de toenemende internationalisering van onderzoek en onderwijs kreeg veel aandacht. Tot dan toe werden vrijwel uitsluitend de nationale talen als onderwijs- en bestuurstaal gebruikt, terwijl er wel al veel in het Engels werd gepubliceerd.

Wat het taalgebruik in het hoger onderwijs betreft, was de reflex aanvankelijk veeleer defensief en angstvallig: de opmars van het Engels werd gezien als een bedreiging voor de nationale talen. De vraag werd luidop gesteld of de universiteiten nog aan hun maatschappelijke rol zouden kunnen voldoen als ze diploma's afleverden voor de hoogst gekwalificeerde beroepen, maar geen garanties konden geven dat de afgestudeerden over een volwaardige beheersing van hun moedertaal op het professionele niveau zouden beschikken. In alle Scandinavische landen werd het debat aanvankelijk beheerst door een discours met sleutelbegrippen als 'domeinverlies'¹⁷, 'tweedrangstaal', 'democratisch deficit' en 'verlies van identiteit'. Dit debat werd ook gevoed door andere sectoren

¹⁶ Wilkinson, Robert & René Gabriëls (red.) (2021a) *The Englishization of Higher Education in Europe*, Amsterdam University Press.

¹⁷ Domeinverlies (*domain loss*) is een term uit de sociolinguïstiek die aanduidt dat een taal in bepaalde domeinen van de samenleving niet wordt/kan worden gebruikt als een volwaardig communicatiemiddel. Dit is een alarmsignaal, omdat het kan wijzen op statusverlies en uiteindelijk kan leiden tot het wegwijnen en verdwijnen van een taal. Zie ook Hultgren:2016.

in de maatschappij, waar het Engels steeds meer terrein won. Dat men de zaak *au sérieux* nam, blijkt uit het grote aantal publicaties rond deze problematiek, zowel in vaktijdschriften als in de pers. Ook werden er conferenties en *seminars* opgezet rond dit thema en werden er parlementaire vragen gesteld.

De Scandinavische landen pleegden onderling overleg en kwamen vrij snel tot een gecoördineerd '*Nordic action plan*'. De uitdaging bestond erin universiteiten zo te outillieren dat ze volop zouden kunnen deelnemen aan het internationaliseringsproces en tegelijkertijd ervoor te zorgen dat ze hun verplichtingen ten aanzien van de lokale gemeenschap zouden kunnen vervullen. Uitgangspunt was – en is nog steeds – dat de overheidsmiddelen terugvloeien naar de maatschappij. Dat gebeurt enerzijds in de vorm van goed opgeleide afgestudeerden, die inzetbaar zijn op de eigen arbeidsmarkt en daar communicatief goed kunnen fungeren en anderzijds in de vorm van onderzoeksresultaten die bijdragen tot de technologische, economische en sociale ontwikkelingen van de betrokken landen. In toenemende mate werd het ook belangrijk geacht dat universiteiten hun rol opnemen als een schakel in de internationale kennisnetwerken en dat ze afgestudeerden afleveren die geschikt zijn voor een arbeidsmarkt die in een hoog tempo globaliseert.

Het politieke antwoord liet niet lang op zich wachten. Rond de millenniumwisseling vonden in alle Scandinavische landen sensibiliseringscampagnes plaats die waren gericht op het behoud en de ontwikkeling van het eigen cultureel erfgoed en waarbij het verband tussen taal en de 'nationale identiteit' werd benadrukt. Deze campagnes resulteerden voor elk van de respectievelijke landen ook in een nationaal rapport waarin een expliciet taalbeleid werd geformuleerd, gericht zowel op de bescherming en de uitbouw van de nationale taal in alle maatschappelijke domeinen als op het toegankelijk maken van deze taal als een communicatie-instrument voor alle burgers, met het oog op een optimalisering van hun kansen in de samenleving. De mondigheid van alle burgers en hun deelname aan de participatiedemocratie stonden hierbij centraal. Het taalgebruik aan de instellingen van het hoger onderwijs vormde een van de aandachtspunten. Uiteraard kwamen deze nationale taalbeleidsrapporten tot stand tegen de achtergrond van de toenemende globalisering, de toenadering tot de Europese Unie (wat voor Zweden en Finland leidde tot lidmaatschap met ingang van 1995) en de daarmee gepaard gaande uitdaging van het verlies van de vaak vermeende, maar sterk programmatisch gekoesterde homogene samenleving en soevereiniteit.¹⁸

Toen de universiteiten en instellingen van het hoger onderwijs in alle Scandinavische landen zich rond 2010 bogen over het uitstippelen van een eigen taalbeleid, was er dus al een breder kader gecreëerd. Het uitgangspunt lag vervat in deze nationale taalbeleidsrapporten, waarvan de premissen expliciet waren. Dit heeft ertoe geleid dat het taalbeleid voor de universiteiten en instellingen van het hoger onderwijs

¹⁸ We verwijzen hierbij naar het sterk ontwikkelde modeldenken van de sociaaldemocratische welvaartsstaten in Scandinavië.

in de Scandinavische landen gekenmerkt wordt door pragmatisme. Enerzijds gaat men uit van een feitelijke twee- of meertaligheid als een opportuniteit, of in elk geval als een gegeven dat moet worden ontdaan van elke dramatiek. Anderzijds wordt de meertalige situatie als een didactische uitdaging gezien en wordt de noodzaak van kwaliteitsvolle taalondersteuning onderstreept. Daarvoor worden ook de noodzakelijke financiële middelen begroot.

'*Parallelsproglighed*' wordt de nieuwe mantra. Dit concept is niet te vertalen als 'parallel of dubbel taalaanbod', maar wel als 'parallel gebruik van meerdere talen, functioneel ingebed in een context'. Opvallend is dat alle aandacht nu uitgaat naar het microniveau: de vraagstelling is niet langer 'Engels of Deens/Zweeds/Noors/Fins/ IJslands?', maar wel 'wanneer, hoe, met wie en waarom Engels in een bepaalde context? Welke taken worden in welke taal uitgevoerd? Welke instrumenten hebben we nodig om kwaliteitsvol onderwijs te verstrekken in deze situatie van functionele tweetaligheid?' Deze aanpak wordt noodzakelijk geacht omdat de universiteiten de toenemende internationalisering niet zozeer zien als een externe ontwikkeling, als 'iets wat op ons afkomt', maar als een bewuste en strategische doelstelling ('*deliberate internationalisation*'), waar men personele en materiële middelen op inzet.

Uit het samenvattende rapport van de *Nordic Group* (Gregersen et al. 2018)¹⁹ distilleren we deze opvallende punten, die gelden voor alle Scandinavische landen:

- een pragmatische aanpak, waarbij een Engelstalig opleidingsaanbod niet als een bedreiging wordt gezien voor de nationale taal;
- grote aandacht voor de 'co-existentie' van het Engels en de nationale taal, gestoeld op een model van meertaligheid. De mantra van '*parallelsproglighed*' is te begrijpen als 'parallel gebruik van meerdere talen, functioneel ingebed in een context'. Dit geldt niet alleen voor het onderwijs, maar ook voor het onderzoek en voor de bestuurlijke communicatie;²⁰

¹⁹ Gregersen, F., Josephson, O., Huss, L., Holmen, A., Kristoffersen, G., Kristiansen, M., Östman, J.-O., Londen, M., Hansen, Z., Petersen, H., Grove, A., Thomassen, E., & Bernharðsson, H. (2018). *More parallel, please! Sprogbrug i internationaliseringsprocesser. Nordisk Gruppe for Parallelsprogligheds afsluttende rapport med 11 anbefalinger til universiteterne om mønsterpraksis for brug af internationale og lokale sprog*. Afgivet til Nordisk Ministerråd, oktober 2017. [*More parallel please! Language use in processes of internationalisation. Final report of the Nordic group of parallel language use with 11 recommendations for universities about best practice for use of international and local languages*]. <https://www.sprakradet.no/globalassets/sprakarbeid/forskning-og-hogare-utdanning/more-parallel-please-.pdf>

²⁰ 'På det moderne universitet kræves både engelsk og nationalsprog, og det gælder i princippet på alle niveauer. Kandidater skal kunne fungere både på engelsk og på nationalsprog, forskere skal kunne formidle både på engelsk og på nationalsprog og administrationen skal kunne tilgodese både udenlandske forskere og studerende og en nationalsproget befolkning.' Gregersen et al. (2014) [= 'Aan een moderne universiteit hebben zowel het Engels als de nationale taal *naast elkaar* een rol te vervullen, en dit op alle niveaus. Studenten moeten zowel in het Engels als in de nationale taal kunnen functioneren, onderzoekers moeten hun kennis kunnen overdragen in het Engels en in de nationale taal en de administratie moet op een adequate wijze diensten kunnen verlenen aan zowel buitenlandse als niet-anderstalige onderzoekers en studenten.']

- nadruk op de contextuele functionaliteit van het taalgebruik in microsituaties en het bewust omgaan met *code switching*;
- grote aandacht voor de volwaardige, professionele beheersing van de nationale taal als eindterm van elke academische opleiding;
- een geormerkt budget voor taalopleidingen Engels voor studenten en docenten, en voor taalopleidingen in de nationale taal voor anderstalige studenten en docenten;
- kwaliteitsbewaking en evaluatie van deze processen.

3.3. Denemarken

Om een concreet vergelijkingspunt aan te reiken hebben we Denemarken uitgekozen. Denemarken telt 5,8 miljoen inwoners en is al sinds 1973 lid van de EU (toen nog EG). Het land telt acht universitaire instellingen, waarvan drie volledig uitgebouwde universiteiten (Universiteit van Kopenhagen [KU], Universiteit van Aarhus [AU] en Syddansk Universitet in Odense) en twee met een beperkt aantal faculteiten (Roskilde Universitet [RUC] en Aalborg Universitet [AAU]). Een aantal opleidingen zitten in autonome instellingen, waarvan CBS (Copenhagen Business School), DTU (Denmark's Technical University) en ITU (IT-University) de belangrijkste zijn. Belangrijk is te vermelden dat voor de meeste opleidingen een *numerus clausus* geldt. Een student wordt tot een bepaalde opleiding toegelaten op basis van een puntendossier waarvan de schooluitslagen en de elders verworven competenties de belangrijkste componenten zijn. De toelating gebeurt door een centrale interuniversitaire organisatie, die ook de universiteit toewijst waar een student zich kan inschrijven. Het aantal toegelaten studenten per opleiding wordt voornamelijk gestuurd door de opleidingscapaciteit (het aantal beschikbare opleidingsplaatsen).

Zoals reeds vermeld dateren ook in Denemarken de eerste debatten over het taalgebruik aan de universiteiten en de eerste maatregelen in dit verband uit de jaren 1990. In Denemarken ging er toen heel wat aandacht naar het toenemende gebruik van het Engels aan de universiteiten in het onderwijs en het onderzoek, en daarmee samenhangend het toenemende aantal buitenlandse studenten en stafleden. Aanvankelijk was het discours vrij protectionistisch ten aanzien van de Deense taal en werd het invoeren van het Engels als onderwijstaal als een mogelijke bedreiging gezien voor de vitaliteit van de eigen moedertaal. Na de publicatie van diverse taalrapporten²¹ en vooral van het nationaal taalbeleidsplan *Sprog til tiden*²² in 2008, waarin deze materie uitvoerig aan bod kwam, keerde het tij en stelden de universiteiten zich meer open op voor het Engels als onderwijstaal. Zoals al vermeld kwam dit vooral doordat men het gebruik van de twee talen als onontkoombaar beschouwde en men er tegelijkertijd veel potentieel in zag. Men begon zich snel meer toe te leggen op de procesmatige veranderingen die het

²¹ Davidsen-Nielsen, Niels (2003). *Sprog på spil: Et udspil til en dansk sprogpolitik*.

²² Regeringens Sprogudvalg (2008), *Sprog til tiden*.

onderwijs in een vreemde taal, in casu het Engels, met zich meebrengt voor docenten en studenten. Het debat spitste zich toe op de kwaliteitsbewaking, de noodzakelijke *værktøjskasse* ('gereedschapskist' of het geheel van middelen en maatregelen), de gewenste veranderingen in de leer- en doceerattitudes en het daarmee samenhangende budget. Daardoor kwam er, misschien ietwat onverwacht, tegelijk juist meer aandacht voor de noodzaak van een professionele beheersing van de Deense taal bij alle afgestudeerden, naast uiteraard de noodzaak van een aanzienlijk kwalitatief aanbod in academisch Engels.

Vooropgesteld wordt dat de taal waarin een opleiding of vak wordt aangeboden een onderdeel is van het contract tussen universiteit en student. Dit houdt in dat de studeerbaarheid van elk opleidingsonderdeel gegarandeerd moet worden, onder meer door studiemateriaal ter beschikking te stellen in de betrokken taal en zo nodig ook in studiebegeleiding te voorzien in deze taal. Dit moet consequent gebeuren en er moet ook transparant over gecommuniceerd worden. Als er afgeweken wordt van de aangekondigde taalkeuze, moet dit duidelijk worden gecommuniceerd en krijgen studenten het recht om alternatieve opleidingsonderdelen te kiezen.

In heel wat gevallen kan een opleidingsonderdeel 'hybride' zijn en dus zowel Deense als Engelse componenten omvatten, bijvoorbeeld hoorcolleges in het Deens en Engelstalig leer materiaal, (*Powerpoints*, videopresentaties, studiehandboeken) of omgekeerd hoorcolleges in het Engels met de mogelijkheid tot het stellen van vragen in het Deens. Het toenemende aandeel van het digitaal onderwijs via leerplatformen en *Massive Open Online Courses* (MOOCs), waarin zowel het Engels als het Deens als instructietaal wordt gebruikt, speelt hierbij ook een rol. Steeds weer is er door Deense experts (Hultgren et al. [2014]; Gregersen et al. [2018]; Lauridsen [2020]) op gewezen dat deze tweetalige onderwijsvormen niet als een probleem gezien hoeven te worden, maar veeleer als een opportuniteit voor de studenten om betere taalcompetenties te verwerven in de twee talen. Hierbij wordt ook benadrukt dat het geen toevallige beslissing mag zijn, maar dat het een onderdeel vormt van een weldoordachte onderwijsplanning.²³ Het principe van de '*parallelsproglighed*' zit ingebakken in het systeem: de beide talen, Engels en Deens, zijn in principe steeds aanwezig in het onderwijsproces. Dit betekent ook dat er van anderstalige studenten en docenten steeds een (passieve) basiskennis van het Deens wordt verwacht.

Docenten moeten goed voorbereid worden op deze taak. Dit is niet alleen een kwestie van Engelse taalvaardigheid, maar ook van didactiek in een vreemde taal en van interculturele vaardigheden. Docententrainingen omvatten dan ook een specifiek trainingsaanbod voor het lesgeven aan internationale groepen. De

²³ Lauridsen, K. (2020). *It does not happen by osmosis: Creating an internationalized learning opportunity for all students requires careful consideration and specific action*. In H. Bowles & A. C. Murphy (Eds.), *English-medium instruction and the internationalization of universities* (pp. 205-227).

universiteiten moeten zorgen voor een ruim en continu aanbod van taalopleidingen Engels en taalondersteuning voor Deenstalige studenten en docenten. Met het oog op de kwaliteitsbewaking zijn er voor docenten ook specifieke en functionele taaltests ontwikkeld die leiden tot certificatie. Deze tests zijn evenwel niet verplichtend. Daarnaast moeten de universiteiten ook voorzien in een op maat gesneden cursus- en trainingsaanbod Deens voor anderstalige studenten en docenten.

Uit dit alles blijkt dat het taalbeleid stapsgewijs werd ontwikkeld. Typisch is de Deense aanpak om via het haalbare aan te sturen op het optimale, door voortdurend te evalueren en bij te sleutelen. Er is ook veel onderzoek gedaan naar de onderwijsprocessen. Daarbij is vastgesteld dat Engelstalig onderwijs over het algemeen meer traditioneel en unidirectioneel verloopt. Er is minder interactie tijdens en na de lessen. In vergelijking met onderwijs dat ze in het Deens verstrekken, gebruiken docenten ca. 25% meer tijd voor het voorbereiden van de lessen en ze hebben ook 25% meer tijd nodig om de stof te presenteren in het Engels.

Deense studenten rapporteren dat ze de lessen in het Engels goed begrijpen en kunnen volgen, maar dat ze niet tegelijkertijd nota's kunnen redigeren. Het schrijven van essays en papers in het Engels kost extra inspanningen en het verwerken van de leerstof vergt meer tijd. Ze zijn wel goed in staat om in hun moedertaal een referaat te houden over wat ze in het Engels hebben geleerd. Daarom is het van belang te specificeren welke leerdoelen moeten worden gehaald in welke taal. Denk bijvoorbeeld aan groepsdiscussies in het Engels, presentaties in het Deens, papers en scripties in het Engels, patiëntgesprekken in het Deens of andersom...

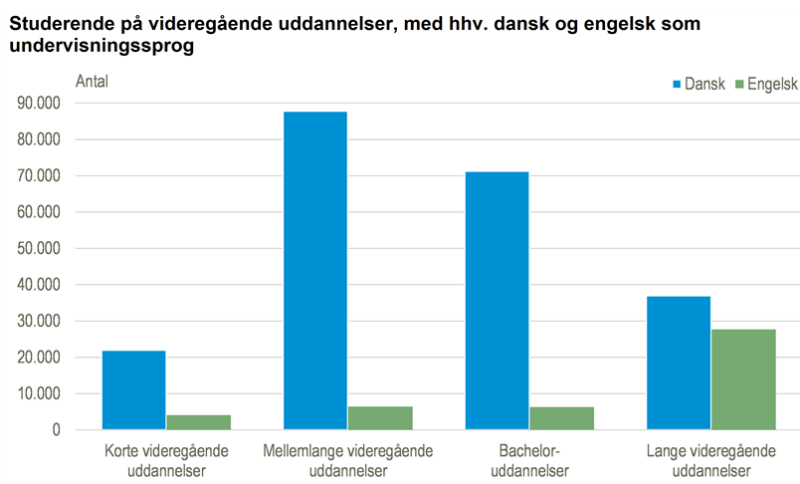
Denemarken kende in de afgelopen decennia een forse toename van het aandeel Engelstalige opleidingen, terwijl er recent een stabilisatie is opgetreden en de cijfers voor Engelstalige opleidingen zelfs licht teruglopen. Het merendeel van de Engelstalige opleidingen zijn master- en Ph.d.-opleidingen. Wat de verdeling tussen de disciplines betreft, is het aandeel het grootst in de technologische,²⁴ de natuurwetenschappelijke, economische en de medische studierichtingen. In 2014 bedroeg het aandeel van de Engelstalige opleidingen ca. 20% van alle opleidingen: 26% van alle masteropleidingen en 6% van de bacheloropleidingen. In 2020 zijn deze percentages ruim verdubbeld en vertegenwoordigden de Engelstalige opleidingen 48% op het masterniveau en 13% op bachelorniveau. De tussenstand in 2017 leverde respectievelijk 43% voor de masters en 8% voor de bachelors op.

Het aantal buitenlandse studenten aan alle Deense universiteiten samen bedroeg in 2011 16%, waarvan 5% uitwisselingsstudenten en 11% buitenlandse studenten

²⁴ Danmarks Tekniske Universitet (DTU) is volledig overgeschakeld op het Engels en biedt sinds 2017 alleen nog Engelstalige opleidingen aan.

die een volledige opleiding aan een Deense universiteit volgden. De cijfers voor 2017 laten zien dat het aantal buitenlandse studenten gestegen is tot 19% van de totale studentenpopulatie.

Als we een andere invalshoek kiezen en de cijfers voor de Engelstalige opleidingen in 2017 meer in detail bekijken, zien we dat Deense studenten 57% uitmaken van de studenten die deze opleidingen volgen. De tweede grootste groep zijn studenten uit de EU (23%), terwijl 20% van buiten de EU komt. Het grootste aantal buitenlandse studenten vindt men in de Copenhagen Business School en Denmark's Technical University, waar meer dan een kwart van de studenten uit het buitenland komt. Derde in de rij is de universiteit van Kopenhagen. Binnen de universiteiten zijn de verschillen tussen de faculteiten aanzienlijk. Het totale aantal buitenlandse stafleden bedraagt tussen de 20% en 30%, waarbij opnieuw de natuur- en technische wetenschappen de hoogste scores halen.

Figur 2: Het totale aantal ingeschreven studenten aan de Deense universiteiten in 2017 was 62.900.²⁵

In Denemarken heeft de overheid in 2019 beslist om ook een numerus clausus in te voeren voor reguliere buitenlandse studenten.²⁶ Het argument hiervoor is dat te

²⁵ *Danmarks statistik* (2018) '43 pct. læser kandidatstudier på engelsk'. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyheder-analyser-publ/nyt/NytHtml?cid=30250> geraadpleegd op 20/10/2021.

²⁶ Reguliere studenten zijn studenten die een volledige opleiding volgen, in tegenstelling tot uitwisselingsstudenten binnen de Europese programma's. Deze maatregel past binnen de algemene en al sinds de jaren 1970 ingeburgerde numerus claususregeling aan de Deense universiteiten. Er geldt een numerus clausus voor vrijwel alle universitaire opleidingen. Elke toekomstige student moet zich aanmelden via een centraal registratieorgaan, een gedocumenteerd en gemotiveerd toelatingsdossier indienen en meerdere alternatieve studiekeuzes en universiteiten aangeven. Elk jaar worden op 31 juli de studieplaatsen voor alle opleidingen aan alle universiteiten verdeeld

veel buitenlandse studenten Denemarken verlaten zonder een diploma te halen of onmiddellijk nadat ze hun diploma hebben behaald. Men heeft berekend dat slechts ongeveer een derde van alle buitenlandse studenten na hun studies een bijdrage leveren aan het Deense BNP, wat inhoudt dat twee derden van hen een opleiding volgen die is gefinancierd door de overheid (of, zoals gemeenzaam wordt gezegd, door de Deense belastingbetalers), zonder dat daar een vorm van tegenprestatie tegenover staat.²⁷ Vooral de geringe *return on investment* ligt aan de basis van deze beslissing, die dus niet ingegeven is door taalpolitieke overwegingen.²⁸ Zeer recent kwam daar nog de kwestie van de besparingen in de studietoelagen bovenop. Alle EU-studenten kunnen immers dezelfde studietoelage krijgen als de Deense studenten.²⁹ In april 2021 is beslist dat de universiteiten en hogescholen tegen het academiejaar 2022-2023 het aantal Engelstalige opleidingen moeten afbouwen met het oog op deze besparingen. Het gaat om de derde inkrimping van het aantal beschikbare studieplaatsen voor buitenlandse studenten op rij.³⁰

Wat het onderzoek en meer bepaald de publicaties betreft, is het overwicht van het Engels aanzienlijk: 85% van de wetenschappelijke *output* van de Deense universiteiten wordt gepubliceerd in het Engels, 2% in een andere vreemde taal en 13% in het Deens. Wat de doctorale proefschriften betreft, is het Engels voor 95% de publicatietaal. Als men de cijfers van alle publicaties opsplijt volgens de disciplines, tekent zich het volgende beeld af: in de natuur-, medische en technische wetenschappen maken de Engelstalige publicaties meer dan 90% van het geheel uit, in de humane en sociale wetenschappen schommelen de cijfers tussen de 55 en 65%. Bibliometrische indicatoren, die ook meespelen bij projectfinanciering

en bekendgemaakt. Buitenlandse studenten waren tot nog toe goeddeels van deze numerus claususregeling uitgezonderd, op grond van Europese en internationale afspraken en vanwege het reciprociteitsbeginsel.

²⁷ Dit discours is niet noodzakelijk xenofob. Het weerspiegelt wel enigszins het Deense nationalisme, maar is vooral meritocratisch geïnspireerd en wordt evenzeer toegepast op studiestakers met de Deense nationaliteit.

²⁸ Deze onderwijs-economische redenering moet opnieuw gezien tegen de achtergrond van een zeer genereus stelsel van studiefinanciering, waardoor elke student recht heeft op een niet-terugbetaalbare studietoelage van de staat (*Statens Uddannelsesstøtte*, SU), naast een zeer voordelig stelsel van studieleningen. Er worden ook geen inschrijvingsgelden geïnd. Op grond van het gelijkheidsbeginsel genieten buitenlandse studenten ook van al deze financieringskanalen.

²⁹ In 2020-2021 bedroeg het aandeel studietoelagen voor buitenlandse studenten 580 mio DKK. Zie Ministry of Higher Education and Science (2020), *Admission to Danish higher education for holders of foreign qualifications*.

³⁰ De *trigger* van dit debat is het feit dat vooral Deense professionele bachelors een grote aantrekkingskracht uitoefenen op buitenlandse EU-studenten, voornamelijk uit Centraal-Europa. Aangezien er geen inschrijvingsgelden zijn in Denemarken en deze studenten bovendien een studietoelage genieten van de Deense staat, is de vrees dat bij heel wat van deze studenten het economische voordeel zwaarder doorweegt dan andere motieven om in Denemarken te studeren. In sommige opleidingen zijn er 80% buitenlandse studenten. Er wordt nagedacht over een soort 'verplichte tewerkstelling' na de studies of een forse uitbreiding van duale leergangen. Ook het snoeien in het aantal Engelstalige opleidingen past in dit plaatje. Zie ook Ejsing (2021).

en personeelsbeoordelingen, hebben een normerend en versterkend effect. Als de hoogst gerangschikte tijdschriften met de hoogste impactfactor Engelstalig zijn, ontstaat er bij onderzoekers een grotere druk om hun resultaten in het Engels te publiceren. Er is sprake van een olievlekeffect: op langere termijn kan dit het einde betekenen van een aantal kwalitatieve Deenstalige tijdschriften in verschillende disciplines of kan het leiden tot de isolatie van disciplines die om bijzondere redenen het Deens blijven hanteren. Voor deze ontwikkelingen wordt herhaaldelijk gewaarschuwd.³¹ Het belang wordt onderstreept van het feit dat de Deense samenleving in de eigen taal kennis kan nemen van en profijt kan halen uit wetenschappelijk onderzoek dat grotendeels door de Deense overheid is gefinancierd. Daarom wordt er aangedrongen op een erkenning en *ranking* van Deenstalige tijdschriften op basis van objectieve kwaliteitscriteria, maar rekening houdend met de beperkte verspreiding vanwege het kleine taalgebied. In de Deense BFI (*Bibliometric Research Indicator*) is slechts 9% van de opgenomen publicatiekanalen van eerste rang Deenstalig.³² Geen enkele Deense uitgever is op dit hoogste niveau opgenomen.

3.4. Nederland

Om de gevaren van de verengelsing van het hoger onderwijs aan te tonen wordt in Vlaanderen vaak naar Nederland verwezen. Het ligt dan ook voor de hand dat we bijzondere aandacht besteden aan de situatie in Nederland om een beeld te krijgen van de impact van het Engels op de positie van het Nederlands in het hele taalgebied. Zoals hieronder duidelijk zal worden, is de verankering van het Engels in het universitair onderwijs in Nederland echter heel anders dan in Vlaanderen.

Nederland is in Europa een buitenbeentje. Aan sommige Nederlandse universiteiten is het Engels zelfs de enige voertaal: bestuurlijk, administratief en ook in de communicatie met de buitenwereld. Het meest verregaande voorbeeld is Twente, waar vanaf 2020 vrijwel alle cursussen in het Engels gedoceerd worden en de campus volledig Engelstalig is, ook wat betreft de dienstverlening van alle facilitaire bedrijven. Ook Maastricht University en de TU Eindhoven zijn op deze leest geschoeid.

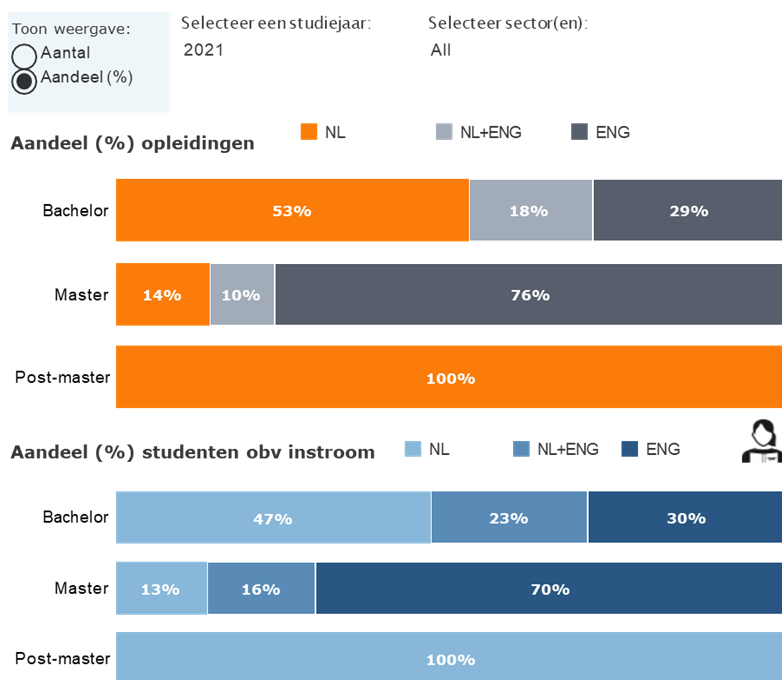
Er is ook geen enkel niet-Engelstalig Europees land met meer Engelstalige opleidingen. Volgens cijfers van de Universiteiten van Nederland (UNL)³³ waren in 2021 76% van de masteropleidingen en 29% van de bacheloropleidingen in het universitair onderwijs volledig Engelstalig. Deze cijfers liggen ver boven

³¹ Zie Hultgren et al. (2014)

³² We verwijzen hier naar: Ministry of Higher Education and Science and Danish Agency for Science and Higher Education (2020): 'The BFI is an instrument for the performance-based research funding model for the distribution of block grants for research to Danish universities.' [BFI als allocatiemodel werd opgeheven in 2021.]

³³ Tot 1 november 2021 heette deze organisatie Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU).

het Europese gemiddelde. Ze zijn het gevolg van een gestage toename van het Engelstalige hoger onderwijs in de loop van de laatste jaren. Zo is sinds 2016-2017 het aantal Engelstalige masteropleidingen toegenomen met 10% (van 483 naar 535) en het aantal Engelstalige bacheloropleidingen met liefst 39% (van 83 naar 122). In 2021 volgde 70% van de studentenpopulatie een volledig Engelstalige masteropleiding. In 2016 was dit nog 64%. Voor de bachelors gaat het om 30% van de studentenaantallen in 2021 versus 24% in 2016. Binnen deze Engelstalige opleidingen is het verplicht om alle scripties en onderzoekpapers in het Engels te schrijven. Daarnaast worden ca. 18% van de bacheloropleidingen en 10% van de masteropleidingen zowel in het Nederlands als het Engels aangeboden. Maar ook binnen de nominaal volledige Nederlandstalige opleidingen kan men Engelstalige opleidingsonderdelen volgen en gaan steeds meer studenten over tot het schrijven van Engelse papers.

Figuur 3: Aandeel onderwijstalen in opleidingen in Nederland.³⁴

In de bacheloropleidingen is het Nederlands wel nog dominant in alle disciplines, behalve in de technische en in mindere mate in de economische richtingen. Bij de masters zijn er Engelstalige opleidingen in zowat alle sectoren en disciplines. Dat loopt op tot 100% in de technische opleidingen. Ook de sectoroverschrijdende

³⁴ Cijfers en grafiek aangeleverd door de UNL. Zie <https://www.universiteitenvannederland.nl/taal-en-opleiding.htm>! Geraadpleegd op 15/6/2022.

opleidingen zijn in hoofdzaak Engelstalig.³⁵ Alleen in de rechtsdisciplines en in mindere mate in de gezondheidswetenschappen heeft het Nederlands nog een substantieel aandeel.³⁶

De gestage en snelle toename van het Engelstalige universitair onderwijs in Nederland kan verwondering wekken, aangezien de taalwetgeving weliswaar summier is maar toch bepaald restrictief. Twee korte passages in de 'Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek' handelen specifiek over taalgebruik. Een eerste passus heeft het over het bevorderen van de kennis van het Nederlands bij Nederlandstalige studenten:

Artikel 1.3, lid 5: De instellingen richten zich in het kader van hun werkzaamheden op het gebied van het onderwijs wat betreft Nederlandstalige studenten mede op de bevordering van de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands.

Een tweede passus beschrijft de condities die gelden voor het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands. In de praktijk is dat bijna altijd het Engels, behalve voor wat sub a wordt vermeld.

Artikel 7.2. Taal. Het onderwijs wordt gegeven en de examens worden afgenomen in het Nederlands. In afwijking van de eerste volzin kan een andere taal worden gebezigd

- a. wanneer het een opleiding met betrekking tot die taal betreft,
- b. wanneer het onderwijs betreft dat in het kader van een gastcollege door een anderstalige docent gegeven wordt, of
- c. indien de specifieke aard, de inrichting of de kwaliteit van het onderwijs dan wel de herkomst van de studenten daartoe noodzaakt, overeenkomstig een door het instellingsbestuur vastgestelde gedragscode.

Dat ondanks deze wettelijke restricties het Engelstalige universitair onderwijs zo'n hoge vlucht heeft genomen, heeft te maken met het feit dat de instellingen vaak weinig zorgvuldig zijn geweest bij het nakomen van hun wettelijke verplichtingen. Zo stelde een inspectierapport in 2018 vast dat bijna de helft van de instellingen niet voldoet aan de wet.³⁷ Bij de instellingen die wél de wettelijke voorschriften volgen is de motivering voor het gebruik van een andere taal dan het Nederlands minimaal en is de voorgeschreven gedragscode weinig diepgaand uitgewerkt. De Inspectie van het Onderwijs komt dan ook tot de conclusie: 'Landelijke wetgeving

³⁵ Het gaat hier meestal om de zogenaamde University Colleges. Dit zijn relatief kleine 'liberal arts colleges', ingericht naar Amerikaans model en zeer internationaal georiënteerd. De voer- en onderwijstaal is er *ex officio* Engels.

³⁶ Cijfers UNL. Zie <https://www.universiteitenvannederland.nl/taal-en-opleiding.html>. Geraadpleegd op 15/6/2022.

³⁷ *Nederlands of niet: gedragscodes en taalbeleid in het hoger onderwijs*, Inspectie van Onderwijs, november 2018, p. 38.

moet voldoende richtinggevend en duidelijk zijn, maar tegelijkertijd passen bij een autonoom stelsel waarbij keuzes door professionals op de werkvloer gemaakt kunnen worden'.³⁸ De Inspectie pleit voor een stringentere wetgeving die de autonomie van de instellingen in acht neemt en overdreven overheidsinmenging weert.

Deze voor Europa ongekende expansie van Engelstalige opleidingen gaat in Nederland terug op een door de overheid aangestuurd beleid dat al vanaf het begin van de jaren 1990 duidelijke streefcijfers naar voren schoof om het universitaire opleidingsaanbod te verengelsen.³⁹ Deze politieke strategie, die gepaard ging met financiële *incentives*, leidde ertoe dat de Nederlandse universiteiten het Engels enthousiast hebben omarmd. Dit is ook deels te verklaren vanuit een bezorgdheid om de kwaliteit van het onderwijs te verhogen door buitenlandse docenten en onderzoekers aan te trekken. Instellingen geven zelf aan vooral te mikken op de voordelen van de *international classroom* als voorbereiding op een in hoge mate gemondialiseerd werkveld. Ze hebben internationale studenten, docenten en onderzoekers ook nodig om topposities in internationale rankings te behouden. Daarnaast spelen ook economische motieven een rol: Engelstalige programma's maken het mogelijk studenten te rekruteren in het buitenland. In het Nederlandse financieringsmodel, waarin sinds 2013 de hoogte van de overheidsmiddelen – de zogenaamde eerste geldstroom – voor het grootste deel bepaald wordt door studentenaantallen, is de rekrutering van deze internationale studenten een belangrijke bron van inkomsten.⁴⁰

In het academiejaar 2021-22 volgden 79.826 buitenlandse studenten een opleiding aan een Nederlandse universiteit, of 25% van de totale studentenpopulatie in het wetenschappelijk onderwijs.⁴¹ Het grootste deel van hen volgt Engelstalig onderwijs. Bij de universiteiten is de Universiteit van Maastricht het meest geïnternationaliseerd (56,3% van de studentenpopulatie) en de Radboud Univer-

³⁸ *Nederlands of niet: gedragscodes en taalbeleid in het hoger onderwijs*, Inspectie van Onderwijs, november 2018, p. 39.

³⁹ Cfr. de zogenaamde Ritzen-norm uit 1991, die als streefdoel vooropstelt om 30% van alle universitaire opleidingen in het Engels te doceren. De norm verwijst naar de toenmalige minister van Onderwijs van Onderwijs Jo Ritzen.

⁴⁰ *Rapport uitkomst van themaonderzoek naar ontwikkeling van aantal internationale studenten en effecten daarvan voor de financiële positie van de instellingen*, Inspectie van Onderwijs, juni 2019, p. 26.

⁴¹ Cijfers geciteerd door UNL: <https://www.universiteitenvannederland.nl/nederland-is-aantrekkelijk-voor-internationaal-talent.html>. Geraadpleegd op 15/6/2022. Ter vergelijking: in 2020-2021 waren er in de Vlaamse initiële academische bachelor- en masteropleidingen 14.692 buitenlandse studenten, of 11,5% van de studentenpopulatie. Zie [https://dataloep-publiek.vlaanderen.be/QvAJAXZfc/notoolbar.htm?document=HO-Publiek%2FPubliek%20Inschrijvingen_HO.qvw&host=PubliekQVS%40cww100163&anonymous=true](https://dataloep-publiek.vlaanderen.be/QvAJAXZfc/notoolbar.htm?document=HO-Publiek%2FPubliek%20Inschrijvingen_HO.qvw&host=PubliekQVS%40cww100163&anonymous=truehttps://dataloep-publiek.vlaanderen.be/QvAJAXZfc/notoolbar.htm?document=HO-Publiek%2FPubliek%20Inschrijvingen_HO.qvw&host=PubliekQVS%40cww100163&anonymous=true) en https://dataloep-publiek.vlaanderen.be/QvAJAXZfc/notoolbar.htm?document=HO-Publiek%2FPubliek%20Inschrijvingen_HO.qvw&host=PubliekQVS%40cww100163&anonymous=true. Geraadpleegd op 16/6/2022. Zie ook sectie 4.3 van dit rapport.

siteit het minst (11,3%).⁴² Veruit het grootste aantal buitenlandse studenten in Nederland, bijna een vierde, komt uit Duitsland. Sommige Nederlandse universiteiten bevinden zich dan ook op korte afstand van de Duitse grens.⁴³ De instroom vanuit België naar Nederlandse universiteiten bedroeg in het academiejaar 2021-2022 3541 studenten. België staat daarmee op de vijfde plaats, na Duitsland, Italië, Roemenië en China.⁴⁴

Ook wat buitenlandse docenten betreft, behoort Nederland tot de koplopers in Europa. In 2020 was 20% van de academische stafleden in brede zin (professoren, maar ook docenten, onderzoekers, postdocs) van buitenlandse origine.⁴⁵ Dit hoge percentage houdt rechtstreeks verband met het toenemende gebruik van het Engels als onderwijstaal en met de aanwezigheid van grote en prestigieuze onderzoeksinstituten die een grote aantrekkingskracht hebben op buitenlandse onderzoekers en die ook een actief internationaal rekruteringsbeleid voeren.

De toenemende internationalisering en, daarmee samenhangend, het stijgende aantal Engelstalige opleidingen binnen het hoger onderwijs in Nederland zijn in het maatschappelijk debat niet onopgemerkt gebleven. Met name de laatste jaren heeft de kwestie aanleiding gegeven tot een aanzwellend aantal krantencommentaren⁴⁶ en een reeks diepgaande rapporten.⁴⁷ Daarin wordt uitgebreid ingegaan op diverse onderwijskundige, taalpolitieke en financiële aspecten.

Wat dit laatste betreft: uit een onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs blijkt dat de meeste instellingen wel degelijk financieel voordeel halen uit de instroom van internationale studenten. Hoewel de instellingen zelf beweren financieel niet afhankelijk te zijn van deze instroom, stelt de Inspectie toch vast dat de

⁴² Cijfers opgeleverd door Nuffic, <https://www.nuffic.nl/en/subjects/facts-and-figures/regions-and-universities>. Geraadpleegd op 16/6/2022.

⁴³ De Universiteit Twente ligt zelfs op ca. 5 km van de landsgrens. In zekere zin is de binding met Duitsland dus sterker dan die met de Randstad.

⁴⁴ Cijfers opgeleverd door Nuffic, <https://www.nuffic.nl/en/subjects/facts-and-figures/regions-and-universities>. Geraadpleegd op 16/6/2022.

⁴⁵ Cijfers UNL: https://www.universiteitenvannederland.nl/f_c_internationaal_wp.html. Geraadpleegd op 16/5/2022.

⁴⁶ KleinJan, G.J. (2018). *Dat Nederlands op de universiteit terrein verliest, is onvermijdelijk*. Trouw, 30 januari 2018 - Mantel, A. (2018). *Stop Engelse gekte*. Telegraaf, 26 januari 2018 - Huygen, M. (2018). *Verengelsing van hoger onderwijs onder vuur*. NRC Handelsblad, 22 januari 2018 - Bovens, M. (2016). *Er is een gevaar dat universiteiten zich loszingen van de rest van de samenleving* - Huygen, M. (2017). *Internationalisering hoger onderwijs 'is doorgeslagen'*. NRC Handelsblad, 25 juli 2017 - Van Heest, F. (2018). *Internationalisering leidt niet automatisch tot beter onderwijs*. Kerstens, B. (2018). *Buitenlands student pikt studieplaatsen in: minister wil antwoord*. Algemeen Dagblad, 24 januari 2018. De Waard, P. (2015), *Wie de wereldmarkt wil veroveren, moet goed Engels spreken*. De Volkskrant, 24 november 2015 - *De wereld is Engelstalig, de universiteit dus ook*. NRC Handelsblad, 6 februari 2018.

⁴⁷ Onder andere door de Onderwijsraad, de Inspectie van het Onderwijs, het Centraal Planbureau, de Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen en de Taalunie. Deze rapporten worden verder in de tekst toegelicht.

internationale studenten een belangrijke inkomstenbron vertegenwoordigen. Het mogelijk verminderen of zelfs wegvallen van deze inkomsten vormt echter voor de meeste instellingen geen bedreiging voor hun financiële continuïteit.⁴⁸ Wel wordt in het rapport geconstateerd dat bij sommige instellingen de grote toename van internationale studenten voor logistieke problemen zorgt. De meeste universiteiten stellen dat het maximum aan (internationale) studenten dat ze kunnen ontvangen wel is bereikt.⁴⁹

Vanuit politieke hoek wordt de vraag gesteld of er door de forse instroom vanuit het buitenland geen budgettair onevenwicht ontstaan is tussen uitgaande en inkomende internationale studenten. Zo lezen we in het verslag van een parlementair debat in april 2018: 'Studenten binnen de EU kunnen hier studeren en andersom. Maar we moeten ook erkennen dat de verhoudingen niet helemaal gelijk zijn op dit moment. Als een instelling zoals Maastricht 52% van studenten van buiten Nederland heeft, maar wel 80% van de bekostiging binnenhaalt van de Nederlandse belastingbetaler, dan moet je de vraag stellen: is dit nog wel legitiem?'⁵⁰ Studenten uit de Europese Economische Ruimte (EER) betalen een niet-kostendekkend collegegeld, gelijk aan dat van de Nederlandse student. Bijgevolg subsidieert de Nederlandse overheid in belangrijke mate EER-studenten. Aangezien er aanzienlijk meer buitenlandse studenten in Nederland studeren dan omgekeerd, is er sprake van een netto cash-drain. Terwijl de instellingen dus hun voordeel kunnen doen met de instroom van buitenlandse studenten, is dit voor de Nederlandse staat een verliespost of op zijn best een investering op lange termijn. Daarenboven wordt – zoals de Onderwijsraad constateert – het hoger onderwijs in Nederland 'bekostigd aan de hand van een vaststaand macrobudget dat naar rato verdeeld wordt over de instellingen' (gesloten enveloppensysteem). Als 'bij alle instellingen het aantal EER-studenten toeneemt, levert dat [bijgevolg] de instellingen geen extra rijksbijdrage op.'⁵¹ Met andere woorden, als door de instroom van buitenlandse studenten een instelling sneller groeit dan het Nederlandse gemiddelde, haalt die instelling een groter deel van het te verdelen budget voor hoger onderwijs binnen. Als alle instellingen in (ongeveer) dezelfde mate expanderen, stijgt het aantal studenten in het Nederlands hoger onderwijs, terwijl de voorhanden zijnde middelen constant blijven. Men moet dan meer doen zonder meer te krijgen. Het gevolg laat zich raden: toegenomen druk op mensen en middelen.

⁴⁸ *Rapport Uitkomst van themaonderzoek naar ontwikkeling van aantal internationale studenten en effecten daarvan voor de financiële positie van de instellingen*, Inspectie van het Onderwijs, juni 2019, p. 33.

⁴⁹ In november 2021 werd er weer aan de alarmbel getrokken door de UvA vanwege de logistieke en infrastructurele problemen en het schrijnende gebrek aan huisvesting.

⁵⁰ Vraag van kamerlid Frank Frutselaar geciteerd in <https://www.scienceguide.nl/2018/04/minister-overweegt-de-wet-te-wijzigen-over-verengelsing>. Geraadpleegd op 14/9/2019.

⁵¹ Onderwijsraad, Brief aan de Minister van Onderwijs, 20 april 2018, p. 17. <https://www.onderwijsraad.nl/upload/documents/publicaties/volledig/Internationalisering-in-het-hoger-onderwijs>.

Daartegenover staat dat het Centraal Planbureau heeft berekend dat het saldo van de kosten en baten voor de Nederlandse overheid tijdens en na de studie positief is, zowel voor buitenlandse studenten uit EER- als uit niet-EER-landen. Dat heeft vooral te maken met het feit dat buitenlandse studenten vaak na hun studies in Nederland blijven, er werken en belastingen betalen. Voor universitaire uit EER-landen bedraagt het batig saldo voor de Nederlandse overheid 38.000 euro per student berekend over de volledige levensloop, voor universitaire uit niet-EER-landen (die een hoger collegegeld betalen en bij wie de blijfkans groter is) bedraagt dit zelfs 96.300 euro per student.⁵²

Wat de onderwijskundige en taalculturele aspecten van de internationalisering en het gebruik van het Engels als onderwijstaal betreft, heeft de Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW) een belangwekkend advies afgeleverd.⁵³ Middels literatuurstudie, een uitgebreide schriftelijke vragenlijst en talrijke persoonlijke gesprekken ging een verkenningscommissie van de KNAW na welke argumenten en overwegingen een rol spelen bij de taalkeuze en het taalbeleid van de instellingen, welke effecten de taalkeuze heeft op de kwaliteit van het onderwijs en wat de effecten van de taalkeuze zijn voor de maatschappij in het algemeen. Uit het onderzoek blijkt dat de instellingen op vele vlakken zelfregulerend handelen. Zo worden er in de meeste instellingen normen bepaald voor het taalbeheersingsniveau van het Engels voor zowel docenten (C1 van Europees Referentiekader en soms zelfs C2, het hoogst mogelijke niveau) als voor studenten, waarbij vooral instromende masterstudenten moeten beschikken over een TOEFL- of IELTS-taalcertificaat. Aan de universiteiten zelf kunnen studenten ook een beroep doen op een talentcentrum voor cursussen Engelse taalvaardigheid en Academic English. Voor niet-Nederlandstalige studenten zijn er betaalbare of kosteloze lessen Nederlands.

De commissie van de KNAW constateert ook dat de instellingen goede redenen hebben om Engelstalig onderwijs in te richten en wijst in de eerste plaats op het toegenomen belang van internationalisering. Een ruim Engelstalig aanbod is 'een belangrijke factor voor een goede presentatie van Nederland in de internationale setting' (p.46) en leidt tot kwaliteitsverhoging van onderwijs en onderzoek (p.47-49). Het intensifieert ook de inkomende internationale mobiliteit, wat in sommige gevallen een goede of zelfs de enige manier kan zijn om een teruglopende instroom van Nederlandse studenten te compenseren of een kleine, erg gespecialiseerde opleiding leefbaar te houden (p.47). Onderzoek naar de voorkeuren van studenten wijst er tevens op dat studenten tevreden zijn met

⁵² Centraal Planbureau, *Economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en mbo*, https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/cpb-notitie-de-economische-effecten-van-internationalisering-in-het-hoger-onderwijs-en-mbo_0.

⁵³ KNAW. 2017. *Nederlands en/of Engels, Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs*.

het Engelstalig onderwijs (p.47).⁵⁴ Meer in het algemeen draagt Engelstaligheid, gecombineerd met internationalisering, bij tot een internationaal klimaat dat past bij het 'globaliserende, multi-etnische en interculturele karakter van de samenleving' (p.49).

Desalniettemin constateert de verkenningscommissie ook dat de instellingen vaak onbedachtzaam en eenzijdig uitgaan van de voordelen van internationalisering en de *international classroom*. Ze houden te weinig rekening met de randvoorwaarden voor een succesvol taalbeleid. Zo is het nodig ervoor te zorgen dat de medezeggenschap en de participatie aan bestuursorganen van vooral het ondersteunend en beheerspersoneel niet belemmerd wordt door het gebruik van het Engels als voer- en bestuurstaal. Wat het onderwijzend personeel betreft, is er nood aan ondersteunende taalcurricula Engels in het kader van docententrainingspakketten, want een gebrekkige taalcompetentie leidt tot kwaliteitsverlies, verlies van inhoud en verslapping van de klasdynamiek. Daarnaast is er evenzeer behoefte aan taaldidactische training. De *international classroom* zal immers enkel leiden tot de bedoelde verbreding van het blikveld als docenten zich voldoende bewust zijn van de leerprocessen die zich in een interculturele omgeving afspelen en zo kunnen instaan voor het creëren van een inclusieve en veilige leeromgeving. Daarbij moet ook de nodige aandacht worden besteed aan de beoordeling en feedback bij tentamens die in het Engels worden afgenomen.

Maar bovenal is er volgens de commissie binnen het taalbeleid in het Nederlands hoger onderwijs nood aan differentiatie. 'Nogal wat instellingen hanteren als doelstelling dat bepaalde percentages van hun opleidingen of zelfs alle (master) opleidingen volledig in het Engels worden aangeboden,' schrijft de commissie (p.83). Nochtans is naargelang van de wetenschappelijke discipline en de beroepspraktijk waartoe wordt opgeleid een Engelstalig traject niet altijd even zinvol. Algemeen wordt aangenomen dat juridische opleidingen, lerarenopleidingen of opleidingen in de medische sfeer het best in het Nederlands worden aangeboden, aangezien afgestudeerden hoofdzakelijk opereren binnen een Nederlandstalig werkveld. De

⁵⁴ Dit wordt bevestigd in de Nationale Studentenenquête. De UNL merkt op basis daarvan op: "Studenten zijn in gelijke mate tevreden over Nederlands- en Engelstalige opleidingen in het wo. Ook de didactische vaardigheden van docenten worden gelijk en op hoog niveau beoordeeld. Bij geheel Engelstalige opleidingen beoordelen studenten de beheersing van de Engelse taal door docenten hoger dan in Nederlandstalige opleidingen. Ook hier valt op dat met een beoordeling van 4,2 (op een schaal van 1 tot en met 5) studenten tevreden zijn over het niveau." UNL-website: <https://www.universiteitenvannederland.nl/taal-en-opleiding.html#derde>. Ook het rapport van de Taalunie stelt: 'Bij de studenten zelf overwegen positieve ervaringen met het onderwijs in het Engels, afgezien van enige mate van onzekerheid over het eigen Engels; vooral met het oog op hun latere loopbaan schatten zij het belang van het Engels hoog in. Een minpuntje dat genoemd wordt is het feit dat hun docenten soms een accent hebben, maar doorgaans omschrijven zij het niveau van het Engels van hun docenten als voldoende.' Taalunie, *Onderzoeksrapport 2019. Staat van het Nederlands. Over de taalkeuzes van Surinamers in het dagelijks leven en meer over die van Nederlanders en Vlamingen*, p. 275. Digitaal te raadplegen op : <http://staatvanhetnederlands.nl/cms/wp-content/uploads/2019/09/Onderzoeksrapport-StaatNed-2019-DEF.pdf>

commissie merkt echter op dat er ook bij andere opleidingen behoefte kan zijn 'aan differentiatie en nuance, afhankelijk van de specifieke doelen van de opleiding' (p.83). Het aanbieden van een Engelstalige opleiding is niet automatisch een meerwaarde en is niet in alle gevallen aangewezen. De commissie heeft dan ook een aantal scenario's uitgewerkt die deze differentiatie vormgeven en die variëren van een situatie waarin zowel de bachelor als de master geheel in het Engels worden ingericht tot een situatie waarbij de opleiding volledig Nederlandstalig is. In elke variant is er ook ruimte voor tweetaligheid. Zo wordt bij de volledig Engelse variant gepleit voor aandacht voor (vakspecifieke) Nederlandse taalvaardigheid, zodat de voeling met de Nederlandse maatschappij en arbeidsmarkt niet teloor gaat en het Nederlands als cultuur- en wetenschapstaal gevrijwaard blijft van functie- of domeinverlies. Evenzeer is er in een volledig Nederlandstalige opleiding nood aan aandacht voor (vakspecifieke) Engelse taalvaardigheid, zodat ook afgestudeerden uit deze opleidingen in staat zijn te functioneren in een internationale context.

Tabel 1: Scenario's voor de evolutie van de taal van opleidingen in Nederland volgens de verkenningscommissie⁵⁵

Scenario	Variant
1. Bachelor en Master geheel Engelstalig	Aandacht voor (vakspecifieke) Nederlandse taalvaardigheid
2. Bachelor bouwt Engelstaligheid langzaam op: Bijvoorbeeld eerste jaar Nederlandstalig, daarna steeds meer Engelstalige vakken Master Engelstalig of gedifferentieerd Bijvoorbeeld deels Engelstalig, deels Nederlandstalig	-
3. Bachelor gedifferentieerd Bijvoorbeeld Engelstalige/ Nederlandstalige keuzevakken of Engelstalige / Nederlandstalige minor/tracé/track; keuze-mogelijkheid Engelstalige of Nederlandstalige variant Master geheel Engelstalig of gedifferentieerd Bijvoorbeeld deels Engelstalig, deels Nederlandstalig	-
4. Bachelor geheel Nederlandstalig, Master geheel Engelstalig of gedifferentieerd Bijvoorbeeld deels Engelstalig, deels Nederlandstalig	Bachelor geheel Nederlandstalig, maar aandacht voor (vakspecifieke) Engelse taalvaardigheid; Master geheel Engelstalig of gedifferentieerd (bijv. deels Engelstalig, deels Nederlandstalig)
5. Bachelor en Master geheel Nederlandstalig	Aandacht voor (vakspecifieke) Engelse taalvaardigheid

⁵⁵ KNAW. 2017. *Nederlands en/of Engels, Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs*, p. 84.

Ten slotte pleit de commissie ervoor dat er bij visitaties en (her)accreditaties rekening wordt gehouden met de taalvaardigheden van studenten en docenten en met de taaldidactische competentie van de lesgevers, zonder dat dit aanleiding geeft tot bureaucratisering, overdreven formalisering of dwingende wetgeving vanwege de overheid. De commissie stelt immers vast 'dat instellingen van hoger onderwijs hun beleidskeuzes moeten maken binnen een complex krachtenveld' (p.82). De studie van de KNAW biedt een nauwkeurige en gedetailleerde beschrijving van de ingewikkelde en vaak contradictorische parameters waarbinnen instellingen hun taalbeleid moeten uittekenen:

'Enerzijds willen zij studenten zo goed mogelijk opleiden voor de arbeidsmarkt; universiteiten willen hen bovendien een zo stevig mogelijke academische vorming meegeven. Anderzijds moeten de instellingen rekening houden met factoren als de bekostigingssystematiek, hun regionale positie en hun concurrentiepositie ten opzichte van andere instellingen, de sterke internationaliseringstendensen in de Nederlandse kenniseconomie en de focus op Engelstaligheid in het bedrijfsleven en de wetenschap, de herkomst en instroom van studenten, en moeilijkheden rondom het in stand houden van kleine, soms zeldzame specialisaties. Gelet op deze complexe context acht de verkenningscommissie het niet aangewezen dat op politiek of beleidsmatig niveau aan instellingen of opleidingen wordt gedicteerd in welke taal zij het onderwijs moeten aanbieden.' (p.82).

Er wordt gewezen op de paradox dat de toenemende talige, culturele en etnische diversiteit in de samenleving juist een grotere aandacht voor en een meer gerichte inzet op het Nederlands vereist. Tegelijkertijd wordt er ook voor gepleit dat de meertaligheid in de maatschappij beter benut wordt voor de kenniseconomie. De Taalunie van haar kant pleit er in het rapport *Vaart met Taalvaardigheid*⁵⁶ voor dat de overheid universiteiten financieel zou belonen als zij zorgen voor meer colleges en publicaties in het Nederlands.

In de afgelopen periode is in Nederland de taalproblematiek ook op juridisch en politiek vlak in een stroomversnelling gekomen. Zo werd in het regeerakkoord van 2017, dat leidde tot de vorming van de regering-Rutte III, opgenomen dat de taalregeling in het hoger onderwijs herijkt wordt.⁵⁷ Aanvankelijk bleef een verscherpt toezicht op de naleving van de wet echter uit, wat de vereniging Beter Onderwijs Nederland (BON), die zich verzet tegen wat zij beschouwt als de 'doorgeslagen verengelsing van het hoger onderwijs', ertoe aanzette een rechtszaak aan te spannen tegen de universiteiten van Maastricht en Twente – niet toevallig twee instellingen die om diverse redenen een groot aantal Engelstalige

⁵⁶ Nederlandse Taalunie (2015).

⁵⁷ 'Het kabinet ziet scherper toe op de naleving van de wet dat opleidingen alleen Engelstalig zijn wanneer dit een toegevoegde waarde heeft, de kwaliteit van voldoende niveau is en er in voldoende mate Nederlandstalige opleidingen zijn.' Regeerakkoord van 2017.

opleidingen aanbieden.⁵⁸ BON beschuldigde hen ervan de taalwetgeving niet na te leven. Hoewel begin juli 2018 de vordering van BON door de rechter werd afgewezen, bewees de commotie rond deze zaak dat het universitair taalbeleid het voorwerp is geworden van een gepolariseerd debat.

In opvolging van het regeerakkoord uit 2017 diende de toenmalige bevoegde minister van Onderwijs, Ingrid van Engelshoven, in september 2019 een voorstel tot wetwijziging in bij de Tweede Kamer. De minister verwees hierbij naar 'een aantal zorgen vanuit de samenleving en de politiek'⁵⁹ en steunde op voorbereidende beleidsdocumenten.⁶⁰ In wezen ging het om het aanscherpen van de bestaande wetgeving, waarbij de minister beoogde 'de positieve opbrengsten van inter-nationalisering te behouden, maar ook aandacht te hebben voor mogelijke negatieve effecten op de onderwijskwaliteit en de toegankelijkheid van het onderwijs'.⁶¹ Ook het behoud van het Nederlands als wetenschapstaal was een drijfveer om bepaalde waarborgen in het systeem in te bouwen.

In concreto werd de verplichting van de instellingen om de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands van Nederlandstalige studenten te bevorderen – zoals vastgelegd in Artikel 1.3, lid 5, van de betrokken wet – uitgebreid tot alle studenten. 'Voor Nederlandstalige studenten,' aldus de minister, 'vind ik [...] aandacht voor de Nederlandse taal van belang zowel vanwege de binding van het onderwijs en studenten met de lokale en nationale samenleving en goede aansluiting op de Nederlandse arbeidsmarkt, als [vanwege] het behoud van het Nederlands als academische taal en de kennisvalorisatie en deelname van hoger opgeleiden in het maatschappelijk debat' (p.6). De verplichting tot de ontwikkeling van de Nederlandse taalvaardigheid betrof vanaf dat moment echter ook niet-Nederlandstaligen – een beslissing die de minister als volgt motiveert: 'Voor anderstalige studenten gaat het mij om de binding met de lokale en nationale Nederlandse context in het onderwijs en onderzoek, het bijdragen aan de verbinding met de Nederlandse samenleving en het vergroten van de blijfkans van internationale studenten' (p.6).

Het wetsvoorstel stipuleert ook een verstrenging van Art 7.2 van 'de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek'. Dit houdt in dat de instellingen duidelijk gemotiveerd moeten aangeven op welke van de wettelijke gronden ze zich beroepen om een anderstalige opleiding in te richten. Met name moet worden

⁵⁸ Het vigerende financieringsmechanisme waarbij niet alleen de absolute studentenaantallen per instelling, maar meer bepaald hun relatieve marktaandeel in de totale studentenpopulatie de grondslag vormt voor de berekening, had een fnuikend effect op kleinere instellingen met een beperkt aanbod aan opleidingen.

⁵⁹ 'Kamerbrief met Kabinetsreactie op het Interdepartementaal beleidsonderzoek internationalisering van het (hoger) onderwijs', 6 september, 2019, p. 4. Te raadplegen op <https://www.scienceguide.nl/wp-content/uploads/2019/09/kamerbrief-met-kabinetsreactie-op-het-interdepartementaal-beleidsonderzoek-internationalisering-van-het-hoger-onderwijs.pdf>

⁶⁰ Vooral *IBO Internationalisering van het (hoger) onderwijs*, juli 2019.

⁶¹ 'Kamerbrief', p. 1.

aangetoond waarom anderstalig onderwijs 'in het belang is van het verwerven van de kennis, het inzicht of de vaardigheden die een student bij beëindiging van de opleiding moet hebben verworven'.⁶² Met andere woorden, de 'noodzaak' om rekening te houden met de herkomst van een deel van de studenten vervalt als geldige beweegreden. Enkel nog een duidelijk aantoonbare meerwaarde voor de ontwikkeling van de student kan worden ingeroepen. Voorbeelden van een dergelijke meerwaarde zijn opleidingen binnen een onderzoeksveld dat sterk anderstalig en internationaal is georiënteerd of opleidingen met een afnemend werkveld waarin een andere taal gangbaar is.⁶³

Ook de handhaving wordt geformaliseerd. Waar in het verleden – blijkens het *Inspectierapport* van 2018 – slechts weinig instellingen de letter en de geest van de wet volgden en er de facto een soort gedoogbeleid heerste, krijgt nu de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) de opdracht de inhoudelijke toets van de meerwaarde uit te voeren bij de inrichting van anderstalige opleidingen, terwijl de onderwijsinspectie toeziet op de blijvende uitvoering van de voorschriften. Daarnaast zouden er volgens het wetsvoorstel ook maatregelen moeten komen om de instroom van buitenlandse studenten beter te beheersen en zo de druk op de docenten en de financiering te verlichten. Zo wordt een *numerus fixus* mogelijk, niet alleen voor opleidingen als geheel maar ook voor anderstalige trajecten binnen een Nederlandstalige opleiding. Er wordt ook een kostendekkend minimumtarief voor het collegegeld van niet-EER-studenten ingevoerd. Belangrijk is daarbij dat de minister de groeiprikkel wenste terug te dringen door voor de universiteiten de verhouding tussen de variabele studentgebonden financiering en de vaste financiering terug te brengen van 72%-28% tot 60%-40%. Dit moet zorgen voor meer budgettaire stabiliteit, de competitie tussen de instellingen milder en de druk wegnemen om steeds meer studenten, in casu buitenlandse studenten, aan te trekken.

De Raad van State bracht in juli 2019 advies uit over dit wetsvoorstel.⁶⁴ Na verdere beraadslaging in de Tweede Kamer en het aannemen van amendementen in december 2019 werd de gewijzigde versie van de 'Wet taal en toegankelijkheid hoger onderwijs' opnieuw aan de Raad van State voorgelegd op 3 maart 2020⁶⁵.

⁶² Wetsvoorstel 'Taal en Toegankelijkheid', <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vkug8c7k73xw#>. De vrees bestaat dat deze zeer brede en diffuse formulering aanleiding zal geven tot heel wat aanvragen van de universiteiten om voor opleidingen een vrijstelling van de toetsing door de NVAO te bekomen.

⁶³ 'Kamerbrief', p. 8.

⁶⁴ Website van de Raad van State: <https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@114907/w05-19-0100/#highlight=12%20juli%202019>.

⁶⁵ Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2021), Ontwerpbesluit tot wijziging van het uitvoeringsbesluit WHW 2008 houdende de invoering van bepalingen omtrent de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands en de meerwaarde van een andere taal dan het Nederlands in het hoger onderwijs.

BON blijft op zijn standpunt dat de amendering van de wet geen dam opwerpt tegen een verdere verengelsing van het hoger onderwijs. Deze visie kreeg ruggensteun van 194 academici, schrijvers en vertegenwoordigers uit de culturele sector, die in maart 2019 in een open brief in *de Volkskrant* een oproep deden aan de Tweede Kamer, onder de titel *Kamerleden, de toekomst van het Nederlands ligt in uw handen*. In de oproep drukken zij er hun bekommernis over uit dat de universitaire overheden onvoldoende aandacht hebben voor de academische positie van het Nederlands en de belangrijke rol miskennen van de Nederlandse taal voor de nationale identiteit en het behoud van tradities. Ze waarschuwen ervoor dat universiteiten door de ongeremde verengelsing verworden tot 'omheinde enclaves voor geprivilegieerde burgers en buitenlui'.⁶⁶

In dezelfde geest verscheen eind 2019 het fel opgemerkte debatboek *Against English. Pleidooi voor het Nederlands* (Jensen et al. 2019), waarin de dystopie wordt geschetst die ontstaat ten gevolge van een ongebreidelde verengelsing van de Nederlandse samenleving.

Interessant in dit verband is nog dat Marc van Oostendorp, hoogleraar Nederlands en Academische Communicatie aan de Radboud Universiteit Nijmegen, in de aanloop van de verkiezingen van maart 2021 onderzoek deed naar de aandacht voor de Nederlandse taal in de programma's van alle politieke partijen. Hij stelde vast dat het thema 'Nederlandse taal' doorgaans alleen aan bod kwam in verband met integratietrajecten van migranten en dat de kwestie van het Nederlands in het hoger onderwijs slechts door twee partijen werd vernoemd.⁶⁷

Uiteindelijk belandde het voorstel bij de Eerste Kamer in februari 2021, maar die heeft vooralsnog geen uitspraak gedaan, aanvankelijk vanwege de verkiezingen en de lange kabinetsformatie en vervolgens wegens andere prangende prioriteiten op de politieke agenda.

De nieuwe Minister van OCW, Robbert Dijkgraaf, heeft in 2022 de kwestie van het taalbeleid aan de universiteiten weer opgenomen en heeft, in overleg met de bevoegde Vlaamse minister, aan de Taalunie de opdracht gegeven om een onderzoek in te stellen naar de taalcompetentienormen die in het hoger onderwijs dienen te worden gesteld aan Nederlandstalige studenten en docenten. Tevens is ook de opdracht gegeven een taalkwalificatiekader te ontwerpen en methodieken in kaart te brengen om deze competenties te ontwikkelen en te borgen.⁶⁸

⁶⁶ Onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau toonde aan dat een meerderheid van de Nederlanders taal als het belangrijkste element beschouwt van hun cultuur. Taal is het medium bij uitstek waarmee burgers hun waarden en normen uitdrukken. Zie ook Wilkinson & Gabriëls 2021:252.

⁶⁷ Onlinelezing van Oostendorp d.d. 3 maart 2021 voor de afdeling Utrecht van de Orde van den Prince over *De aandacht voor het Nederlands in de programma's van de politieke partijen*. Zie ook [Taalstemwijzer Tweede Kamerverkiezingen 2021 \(neerlandistiek.nl\)](https://www.neerlandistiek.nl).

⁶⁸ Dit rapport is nog niet beschikbaar bij het ter perse gaan van onderhavig Standpunt.

4. De positie van het Engels in het universitair onderwijs in Vlaanderen

4.1. Regelgeving

Het taalgebruik aan de Vlaamse universiteiten is om historische redenen strikt en expliciet geregeld door een wettelijk kader. Dit heeft uiteraard alles te maken met de strijd om de vernederlandsing van het universitair onderwijs, dat tot een stuk in de twintigste eeuw door het Frans werd gedomineerd.⁶⁹ Door deze specifiek Belgische context zijn de Vlaamse universiteiten vergelijkenderwijs veel minder vrij om onderwijs te verstrekken in een vreemde taal.

Het decreet op het Hoger Onderwijs uit 2003 stipuleert dat het Nederlands de onderwijs- en bestuurstaal is aan alle universiteiten en hogescholen in Vlaanderen. Deze basisregel is nog altijd geldig, al vereiste de opkomende internationalisering en de daarmee gepaard gaande nood aan onderwijs in het Engels een aantal wijzigingen in de wettelijke regelgeving. De huidige taalregeling werd – niet geheel logisch – vastgelegd als onderdeel van een decreet over een heel andere materie, met name de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten. De hierin vervatte reglementering, die 21 artikels beslaat – een substantiële uitbreiding van de voordien geldende regeling – werd door het Vlaams Parlement goedgekeurd op 13 juli 2012 en gewijzigd op 1 oktober 2017 en op 1 oktober 2020.

De huidige taalregeling is zeer kwantitatief georiënteerd en wordt gekenmerkt door ingewikkelde numerieke grendels. Zo bepaalt het decreet dat een initiële bacheloropleiding, respectievelijk een initiële masteropleiding als anderstalig beschouwd wordt als meer dan 18,33%, respectievelijk meer dan 50 % van de opleidingsonderdelen van het modeltraject in een andere taal gedoceerd worden. Ook het aantal toegelaten anderstalige opleidingen is wettelijk vastgelegd en is beperkt tot 9% van het volledige opleidingsaanbod voor wat betreft de initiële bacheloropleidingen en tot 35% voor de initiële masteropleidingen.⁷⁰

Het decreet bepaalt voorts dat, als blijkt dat meer dan 33 % van het aantal afgestudeerden in een niet-anderstalige (lees: in een Nederlandstalige) initiële bachelor- c.q. masteropleiding meer dan 18,33% c.q. 50% van hun studiepunten verworven hebben in opleidingsonderdelen in een andere taal dan het Nederlands, deze opleiding als een anderstalige initiële bachelor- of master opleiding beschouwd wordt. Als blijkt dat gedurende twee opeenvolgende academiejaren ten minste 25% en ten hoogste 33% van het aantal afgestudeerden in een niet-anderstalige initiële bachelor- c.q. masteropleiding meer dan 18,33% c.q. 50%

⁶⁹ Voor een grondige analyse verwijzen we naar Witte & Van Velthoven (2010) en Dhondt (2006).

⁷⁰ Het systeem van kwantitatieve drempels is eigenlijk niet waterdicht, omdat nergens bepaald wordt wat het totale aantal opleidingsonderdelen of het totale aantal opleidingen is. Dit kan aanleiding geven tot een perverterende uitholling van het systeem.

van hun studiepunten verworven hebben in opleidingsonderdelen in een andere taal dan het Nederlands, dan wordt deze opleiding eveneens beschouwd als een anderstalige initiële bachelor- of master opleiding.⁷¹ Opgemerkt moet worden dat in deze complexe regeling een Nederlandstalige opleiding benoemd wordt als 'niet-anderstalig.'

Een anderstalige opleiding – *in concreto* is dat bijna altijd een Engelstalige opleiding – kan enkel worden ingericht als ergens in Vlaanderen een equivalente Nederlandstalige opleiding wordt aangeboden, zodat elke student de garantie heeft elke opleiding volledig in het Nederlands te kunnen volgen. Van deze equivalentieregel kan een afwijking worden gevraagd voor een anderstalige opleiding die georganiseerd wordt in samenwerking met een instelling van buiten de Vlaamse Gemeenschap. Er zijn echter strenge voorwaarden:

- 1° de anderstalige opleiding is internationaal georiënteerd, doordat
 - a) het beheersen van algemene en specifieke beroepsgerichte competenties, samen met de vakinhoudelijke competenties, niet kan worden bereikt in een Nederlandstalige opleiding;
 - b) de afgestudeerden in hoofdzaak op de internationale arbeidsmarkt terechtkomen;
- 2° de opleiding heeft geen betrekking op het erfgoed van de Nederlandse taal of cultuur, of de afgestudeerden van de opleiding komen niet in hoge mate in aanraking met Nederlandstalige burgers;
- 3° de aanwezige expertise en capaciteit in Vlaanderen is te beperkt om een dubbel aanbod te creëren.

De vigerende regelgeving omvat ook een aantal kwaliteitsvoorwaarden wat betreft de taalkennis van de docenten en schrijft voor dat elk lid van het onderwijzend personeel en van het academisch personeel belast met een onderwijsopdracht, de onderwijstaal waarin hij/zij een opleidingsonderdeel doceert op adequate wijze moet beheersen. Zo moet de docent van een anderstalig opleidingsonderdeel bewijzen de onderwijstaal te beheersen op het C1-niveau van het Europese Referentiekader (ERK). Deze kennis kan geattesteerd worden doordat de docent slaagt voor een welbepaalde taaltest of doordat hij/zij een relevant taaldiploma bezit. Lange doceerervaring, ook in een land of instelling waar de desbetreffende taal gesproken wordt, wordt niet aanvaard. Niet-Nederlandstalige docenten, ook als zij niet in het Nederlands doceren, kunnen enkel vast benoemd worden als ze een verplicht integratietraject volgen. Dat traject garandeert dat het personeelslid na twee jaar de Nederlandse taal beheerst minstens op ERK-niveau A2 en binnen de vijf jaar na aanstelling of op het moment van benoeming het vereiste beheersingsniveau op ERK-niveau B2 bereikt.

⁷¹ Uitzondering vormen de opleidingsonderdelen die een vreemde taal tot voorwerp hebben en opleidingsonderdelen gedoceerd door een anderstalige gastprofessor of behaald aan een buitenlandse universiteit.

Deze vereiste heeft niet alleen te maken met de kwaliteitsbewaking van het onderwijs, maar heeft ook de bedoeling de participatie in de administratieve en bestuurlijke activiteiten door niet-Nederlandstalige personeelsleden te bevorderen. De universiteiten staan in voor de organisatie en de bekostiging van de taalcursussen en vergoeden in principe alle onkosten voor het behalen van de vereiste certificaten. Tevens faciliteren ze het integratietraject, onder meer door dit in het takenpakket van de betrokken docenten in te bouwen. Van politieke zijde wordt beklemtoond dat het van groot belang is dat anderstalige docenten en onderzoekers die in aanmerking willen komen voor een vaste benoeming, de noodzaak voelen om Nederlands te leren. De universiteiten worden aangemaand alles in het werk te stellen opdat deze doelgroep hierover niet alleen goed wordt geïnformeerd, maar ook positief wordt gestimuleerd. Bij decreet van 9 juli 2021 zijn de wettelijke taalvereisten op dit punt zelfs nog verscherpt. Wie na vijf jaar het Nederlands niet beheerst, mag geen onderwijsopdracht meer vervullen.⁷² Het uitgangspunt van de minister is dat academici, net als anderstalige nieuwkomers, een integratietraject moeten doorlopen en een goede kennis van het Nederlands verwerven.⁷³

Volgens de universiteiten vormen deze strenge taalvereisten een ernstige rem op de rekrutering van buitenlands toptalent.⁷⁴ De vraag wordt luidop gesteld of het in de werkelijkheid zinvol is de taalvereisten te handhaven, laat staan te verstrengen, ook voor professoren die hoofdzakelijk een onderzoeksopdracht hebben of die geen onderwijsopdracht in het Nederlands vervullen. De redenering is dat wie echt in Vlaanderen wil carrière maken en hier lange tijd wil blijven sowieso de druk zal ervaren om zich de taal eigen te maken.

Voor de studenten stipuleert het decreet geen voorwaarden qua taalbeheersing. De taalvereisten (doorgaans op B2-niveau) en de controle of studenten hieraan voldoen, zijn de uitsluitende bevoegdheid van de instellingen.

De sterk kwantitatieve benadering in het Taaldecreet zorgt ervoor dat het aantal anderstalige opleidingen niet kan uitstijgen boven bepaalde percentages van het totale aanbod. Op die manier kan het ontsporen van de verengelsing – waarbij

⁷² In een artikel in *Science Guide* van 3 mei 2021 wordt erop gewezen dat een verscherping van de regels aanleiding kan geven tot een vermindering van het aantal buitenlandse kandidaten voor academische posities. Vooral het feit dat een vaste benoeming afhankelijk wordt gemaakt van het vervullen van taalvereisten, maakt het solliciteren voor betrekkingen in Vlaanderen minder aantrekkelijk dan bijvoorbeeld in Nederland of Duitsland. Zie ook Van Splunder (2021:53).

⁷³ Het blijkt dat aan deze redenering wel wat schort, want wat houdt dit bijvoorbeeld in voor een Franstalige Belg die aan een Vlaamse universiteit een lesopdracht vervult en die dus strikt genomen geen 'nieuwkomer' is? Deze problematiek is met name voor de Brusselse universitaire instellingen van belang. Ook voor EU-burgers is de notie 'integratietraject' niet zonder meer van toepassing.

⁷⁴ Zie o.a. het standpunt van de VLIR verwoord in Vlaams Parlement - Verslag van gedachtewisseling 210 (2019-2020) Nr. 1, p.9.

de Nederlandse situatie vaak als schrikvoorbeeld wordt gehanteerd – worden vermeden. Het werken met numerieke grendels heeft echter ook nadelen. Een aantal implementatieproblemen werd al door de Vlaamse Onderwijsraad gesignaleerd kort na de invoering van de regeling.⁷⁵ De taalregeling is ingewikkeld en het monitoren van de vele kwantitatieve indicatoren vraagt veel inspanning en heeft hoge kosten. Hoewel de Vlaamse instellingen voor hoger onderwijs in het verleden bewezen hebben zorgzaam om te springen met het aanbieden van anderstalige opleidingen, is juist vanwege het gebrek aan soepelheid in de regelgeving ook wel her en der ontwijkingsgedrag vastgesteld, door het inrichten van 'niet-anderstalige spookmasteropleidingen'.⁷⁶ Het opleggen van strenge kwantitatieve normen wordt door de instellingen ervaren als een blijk van wantrouwen vanwege de overheid. Dit wantrouwen wordt niet door de feiten gelegitimeerd, aangezien uit de jaarlijkse rapportages van de instellingen blijkt dat de quota voor Engelstalige opleidingen/opleidingsonderdelen niet eens maximaal worden ingevuld (zie infra). Het belangrijkste bezwaar tegen de uitsluitend kwantitatieve criteria is evenwel dat de instellingen niet worden aangezet tot het uitwerken van een weloverwogen en inhoudelijk gefundeerd taalbeleid. De focus ligt al te zeer op de cijfers.

4.2. Feiten en cijfers: opleidingen en opleidingsonderdelen

De taalsituatie in het Vlaamse Hoger Onderwijs werd in het verleden nauwkeurig beschreven in het jaarlijkse Taalverslag, gepubliceerd door de Afdeling Hoger Onderwijs en Volwassenenonderwijs van het Departement Onderwijs en Vorming. Deze traditie werd echter niet voortgezet. De meest recente gegevens in het Taalverslag dateren reeds van het academiejaar 2017-8 en zijn dus achterhaald. Er zijn echter wel op andere manieren gegevens over de instructietaal opgenomen in de relevante databanken. Zo valt uit het Hoger Onderwijsregister (HOR) af te leiden dat in 2016 Vlaanderen 12 Engelstalige academische bacheloropleidingen telde op een totaal van 249 (4,8%). In het academiejaar 2021-2022 was dat aantal licht gestegen tot 16 op een totaal van 237 (6,7%). In 2016-2017 waren er 152 Engelstalige masteropleidingen op een totaal van 517 (29,4%). Vijf jaar later was dat aantal gestegen tot 190 Engelstalige opleidingen. Maar het totaal aantal masters steeg nog sneller tot 690. Het percentage daalde dus tot 27,5%.

Uit deze cijfers blijkt dat de aangroei van het aantal anderstalige opleidingen in Vlaanderen binnen de decretaal opgelegde maxima blijft. Hoewel de belangstelling voor het inrichten van Engelstalige opleidingen stijgt bij de instellingen, is er dus

⁷⁵ VLOR, *Advies over de implementatieproblemen van de taalregeling hoger onderwijs*, 29 januari 2015.

⁷⁶ Van Splunder & Engelen (2018) wijzen op de discrepantie tussen expliciet beleid en praktijk. Ze hebben onderzoek gedaan naar 'discursief beleid' en stellen vast dat het Engels op de werkvloer vaker en in meer contexten wordt gehanteerd dan wat volgens de richtlijnen mag. De keuze voor Nederlands of Engels wordt vaak ad hoc gemaakt en is het voorwerp van negotiatie tussen de actoren.

geen sprake van een overhaaste verengelsing en wordt op een verantwoorde en selectieve manier overgegaan tot het invoeren van Engelstalige opleidingen/opleidingsonderdelen.

4.3. Feiten en cijfers: aantal inschrijvingen

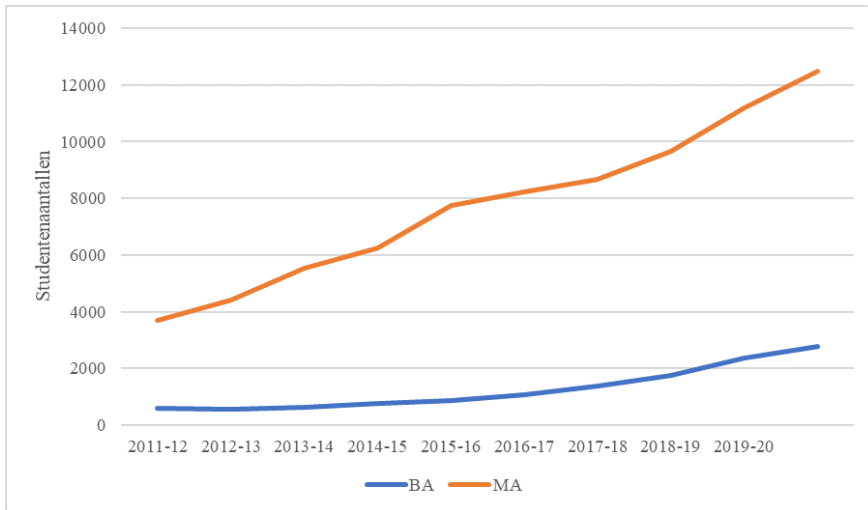
Een andere invalshoek bieden de gegevens die te vinden zijn in *Dataloep* van het departement Onderwijs en Vorming. Deze cijfers betreffen niet het aantal anderstalige opleidingen, maar het aantal inschrijvingen per onderwijstaal. Wat de Engelstalige academische bachelor- en masteropleidingen op de universiteiten betreft, zijn de studentenaantallen als volgt:⁷⁷

Tabel 2: Studentenaantallen in Engelstalige opleidingen per academiejaar in Vlaanderen

	BACHELOR	MASTER
2011-12	581	3711
2012-13	555	4405
2013-14	618	5526
2014-15	775	6262
2015-16	872	7739
2016-17	1072	8224
2017-18	1383	8670
2018-19	1768	9648
2019-20	2355	11204
2020-21	2763	12489

Deze cijfers tonen aan dat in tien jaar tijd het aantal inschrijvingen voor initiële Engelstalige universitaire opleidingen (bachelor en master) aanzienlijk is toegenomen. In 2011-12 werden in deze opleidingen respectievelijk 581 en 3711 inschrijvingen genoteerd. In 2020-21 waren die cijfers opgeklimmen tot resp. 2763 en 12.489. Daarbij moet worden opgemerkt dat in diezelfde periode het totale aantal inschrijvingen in de universitaire initiële bachelor- en masteropleidingen ook fors is gestegen (van resp. 70.624 en 40.836 tot 117.150 en 51.801). Met andere woorden: ondanks de groei in absolute cijfers zijn de Engelstalige bacheloropleidingen ook nu nog slechts goed voor 2,35% van alle inschrijvingen. Wat de masters betreft, is ongeveer 24% van de inschrijvingen te situeren binnen de Engelstalige opleidingen (12.489 op een totaal van 51.801).

⁷⁷ Bron: Dataloep (https://dataloep-publiek.vlaanderen.be/QvAJAZfc/notoolbar.htm?document=HO-Publiek%2FPubliek_Inschrijvingen_HO.qvw&host=PubliekQVS%40cww100163&anonymous=true), geraadpleegd op 27 mei 2022.

4.4. Vlaanderen en Nederland in vergelijkend perspectief

In de tweejaarlijkse onderzoeksrapporten van de Taalunie, getiteld *De staat van het Nederlands*,⁷⁸ worden op basis van enquêtegegevens en een detailstudie van een aantal opleidingen de taalsituaties aan de Vlaamse en Nederlandse universiteiten vergeleken. Tegelijkertijd wordt bekeken of er met betrekking tot een aantal parameters significante verschillen waar te nemen zijn respectievelijk tussen 2016 (nulmeting) en 2018 en in het meest recente rapport tussen 2018 en 2020.

Vastgesteld wordt dat – zeker in vergelijking met Nederland – het aantal Engeltalige opleidingen in Vlaanderen veeleer beperkt is: in Vlaanderen wordt er aan de universiteiten beduidend meer dan in Nederland uitsluitend in het Nederlands gedoceerd, en beduidend minder uitsluitend in het Engels. Het Nederlands is in de Vlaamse instellingen ook beduidend vaker de voertaal, zowel tussen studenten en docenten als tussen studenten onderling. In 2018 geeft ruim de helft van de Nederlandse respondenten aan dat behalve Nederlands ook Engels de voertaal is in het onderwijs, ruim 40% gebruikt altijd Nederlands en minder dan 5% gebruikt uitsluitend Engels. In 2020 noteren we respectievelijk 48,5% voor de combinatie

⁷⁸ De tekst van hoofdstuk 4.4. is volledig gebaseerd op de volgende rapporten: Taalunie, *Onderzoeksrapport 2019. Staat van het Nederlands. Over de taalkeuzes van Surinamers in het dagelijks leven en meer over die van Nederlanders en Vlamingen*, 251 pp. Digitaal te raadplegen op: <http://staatvanhetnederlands.nl/cms/wp-content/uploads/2019/09/Onderzoeksrapport-StaatNed-2019-DEF.pdf>. en op Taalunie, *Onderzoeksrapport 2021. Staat van het Nederlands. Over de verschuivende taalkeuzes van Surinamers, Vlamingen en Nederlanders in het dagelijks leven*, 422 pp. Digitaal te raadplegen op: <https://taalunie.org/publicaties/206/staat-van-het-nederlands-onderzoeksrapport-2021>.

Nederlands en Engels (vrijwel een status quo), terwijl nu slechts 28,1% uitsluitend het Nederlands gebruikt (zowat 40% minder dan in 2018) en 14,3% exclusief het Engels gebruikt (bijna een drievoud van het aantal in 2018). Voor Vlaanderen bedragen de corresponderende cijfers in 2018 respectievelijk 28,8% (gemengd Engels en Nederlands), 62,2% (uitsluitend Nederlands) en minder dan 10% (uitsluitend Engels of een andere vreemde taal).⁷⁹ In 2020 noteren we 37,8% voor de combinatie van Nederlands en Engels, wat een opwaartse trend laat zien, 43,5% gebruikt uitsluitend Nederlands (wat een derde minder is dan in 2018), terwijl nu 13,9 aangeeft uitsluitend Engels of een andere vreemde taal te gebruiken (5,3% geeft aan uitsluitend Engels te gebruiken en nog eens 7,9 % een combinatie van vreemde talen). Deze cijfers wijzen op de toenemende internationalisering van de academische wereld zowel in Vlaanderen als Nederland, maar de terugloop van het aandeel Nederlands als voertaal tussen studenten en docenten en tussen studenten onderling is beduidend minder uitgesproken in Vlaanderen dan in Nederland.

Vooraf voor de in situ communicatie met studiegenoten springt een significante evolutie in het oog: in 2018 geeft 55% van de Nederlandse studenten aan zowel het Nederlands als het Engels te gebruiken, terwijl dit cijfer in 2020 nog 48,6% was en bij de nulmeting in 2016 slechts 42% bedroeg. Omgekeerd geeft in 2018 38,5% en in 2020 33,1% van de Nederlandse studenten aan uitsluitend in het Nederlands te communiceren met studiegenoten, terwijl dit aantal in 2016 nog 48,6% bedroeg. Het exclusieve gebruik van het Nederlands gaat dus duidelijk achteruit. In Vlaanderen gaf in 2018 67,1% van de deelnemende universiteitsstudenten aan altijd Nederlands te spreken met studiegenoten en ca. 25% gaf aan behalve Nederlands ook Engels te spreken. In 2020 bedroegen deze cijfers respectievelijk 55,5% en 26,8%, terwijl 3,2% nu de optie 'uitsluitend Engels' aankruiste.

Hetzelfde beeld verschijnt als men kijkt naar de taal van schriftelijke taken. In het rapport uit 2018 lezen we op p.258: 'In tegenstelling tot de Nederlandse, schrijven de Vlaamse deelnemers hun papers grotendeels uitsluitend in het Nederlands, namelijk 58,3%. 31,1% van de Vlaamse deelnemers geeft aan papers in het Nederlands en Engels te schrijven en 4,9% schrijft alleen Engelstalige papers.' De cijfers voor 2020 laten duidelijk zien dat er verschuivingen optreden: 'uitsluitend Nederlands' valt nu terug tot 44%, terwijl de combinatie Engels en Nederlands gestegen is tot 36,1% en 'uitsluitend Engels' verdubbeld is tot 9,7%. Bij de Nederlandse respondenten schrijft ongeveer 40% zowel papers in het Nederlands als in het Engels, 30% alleen in het Nederlands en 30% alleen in het Engels. In vergelijking met 2016 (15,2%) doet zich hier een significante verschuiving

⁷⁹ Dit percentage is hoger in Vlaanderen dan in Nederland. Dit komt omdat in Vlaanderen andere talen (met name het Frans) ook een rol spelen en wellicht ook omdat de groep die gecombineerd Engels en Nederlands gebruikt veel groter is in Nederland, waardoor de cijfers over uitsluitend Engels een subjectieve interpretatie van 'uitsluitend' kunnen weerspiegelen.

voor in het voordeel van het Engels, maar de cijfers uit 2018 en 2020 zijn vrijwel stabiel. De omgekeerde tendens blijkt uit de terugloop van 'uitsluitend Nederlands' ten opzichte van de nulmeting (40,6%). Wat betreft de publicatietaal van wetenschappelijke artikelen en proefschriften, ontlopen beide delen van het taalgebied elkaar niet: 90% van de publicaties is Engelstalig.

Als men kijkt naar de instructietaal die in de lessen gehanteerd wordt, blijkt dat zowel in Nederland als in Vlaanderen de 'combinatie Nederlands en Engels' de hoogste score krijgt. Op de tweede plaats komt 'altijd Nederlands' (met 44,3% voor Vlaanderen, wat aanzienlijk meer is dan 24% in Nederland). De keuze voor 'altijd Engels' als instructietaal komt op de derde plaats. Ook hier noteren we weer een aanzienlijk verschil tussen de Vlaamse en de Nederlandse universiteiten met 2,8% tegenover 10,4%.

Wat het studiemateriaal betreft, tekent zich een gelijkaardig patroon af: ruim 60% van de Nederlandse respondenten geeft aan dat dit zowel Nederlands- als Engelstalig is, terwijl 21,6% antwoordt dat het studiemateriaal altijd in het Engels is. Het aandeel studiemateriaal dat Nederlands en Engels combineert is min of meer stabiel gebleven tegenover de nulmeting in 2016 of zelfs wat gedaald tussen 2018 en 2020. Daartegenover staat dat het aandeel studiemateriaal dat uitsluitend in het Engels wordt aangeboden aan de Nederlandse universiteiten significant is toegenomen ten aanzien van de nulmeting (21,6% in 2018 en in 2020 versus 12% in 2016). Dit houdt omgekeerd in dat het aandeel uitsluitend Nederlands studiemateriaal verkleint: slechts 8,6% van de respondenten geeft deze optie aan. Aan de Vlaamse universiteiten is het aandeel van het studiemateriaal gecombineerd Nederlands- en Engelstalig de optie die in 2018 door 66,9% van de respondenten wordt opgegeven tegenover 55,6% in 2020. Op de tweede plaats staat in Vlaanderen uitsluitend Nederlandstalig studiemateriaal met 21,6% in 2018 en 17,1% in 2020, terwijl dit volgens de Nederlandse respondenten slechts goed is voor 9%. Op de derde plaats staat in Vlaanderen uitsluitend Engelstalig materiaal, waarvoor we een stijgende tendens noteren: van 3,7% in 2018 tot 7,7% in 2020.

Een merkwaardige vaststelling is dat, terwijl het gebruik van het Engels op de Nederlandse universiteiten toeneemt, de houding van de bevroegde Nederlandse respondenten ten aanzien van het gebruik van andere talen dan het Nederlands in het onderwijs tweemaal op rij significant negatiever is in vergelijking met de respectievelijke nulmeting. In Vlaanderen doet zich de omgekeerde evolutie voor: de positieve houding van Vlaamse respondenten ten aanzien van meertalig hoger onderwijs is significant toegenomen ten opzichte van 2016 (van 61,1% in 2016 naar 75,3% in 2018 en 76,1% in 2020), terwijl de stijging in het aanbod Engelstalige opleidingsonderdelen beperkt blijft.

Het rapport uit 2020 concludeert 'dat het Nederlands stevige concurrentie ondervindt van het Engels in het universitair onderwijs' (p.384). In alle vakgebieden

en communicatievormen wint het Engels terrein en boet het Nederlands aan belang in. Nederland staat met voorsprong aan de leiding zowel wat betreft het gerapporteerde aandeel 'uitsluitend Engels' als het aandeel 'combinatie van Nederlands en Engels'. Daardoor kalft uiteraard het aandeel 'uitsluitend Nederlands' verder af. In Vlaanderen noteren we een gelijkaardige ontwikkeling, met dien verstande dat vooral de gerapporteerde cijfers voor 'combinatie van Nederlands en Engels' groeien, terwijl het Nederlands nog stevig in het zadel zit, doordat enerzijds het aandeel 'uitsluitend Nederlands' nog een comfortabele 50% uitmaakt en het aandeel 'uitsluitend Engels' voor alle onderzochte aspecten onder de 10% blijft.

Het is in dit verband ook interessant het "Nederlands/Vlaams Platform Taalbeleid Hoger Onderwijs" onder de aandacht te brengen. Dit platform werd in 2011 opgericht en wordt financieel ondersteund door de Taalunie. Dit platform volgt de taalverhoudingen in het hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen op de voet en wil door middel van kennisdeling bijdragen aan de ontwikkeling van instellingsbreed taalbeleid in het gehele hoger onderwijslandschap binnen ons taalgebied. Deze stichting omvat meerdere thematische werkgroepen, organiseert lezingen en colloquia en biedt een forum voor dialoog en samenwerking.⁸⁰

⁸⁰ Zie <https://www.taalbeleidhogeronderwijs.org/>

5. De opmars van het Engels en de internationalisering van de universiteiten

De belangrijkste reden waarom het Engels in de afgelopen decennia steeds meer ingang heeft gevonden aan de universiteiten, zowel op het vlak van onderzoek als van onderwijs, is de toenemende internationalisering. Een nadere analyse van de positie van het Engels noopt ons ertoe een duidelijk onderscheid te maken tussen het Engels als onderwijstaal, als onderzoekstaal en als taal voor interne en externe communicatie. De beweegredenen die spelen op deze vlakken zijn verschillend, maar ze zijn ook onderling verbonden en versterken elkaar.

5.1. Onderwijs

Al vanaf het begin van de jaren 1980, toen de Europese Commissie de Joint Study Programmes lanceerde en vooral sinds het Erasmus-programma van stapel liep in 1986, is het aantal uitwisselingsstudenten sterk toegenomen. De Vlaamse universiteiten hebben zich van meet af aan positief en volutaristisch opgesteld tegenover de Europese programma's en alle instellingen hebben in de loop van de jaren 1990 een expliciet internationaliseringsbeleid uitgewerkt. Aanvankelijk was – naar de geest van de Europese politiek van meertaligheid – een van de doelstellingen van deze programma's dat uitwisselingsstudenten cursussen zouden volgen samen met de lokale studenten en in de taal van hun gastuniversiteit. Dit bleek in vele gevallen echter niet realistisch, vooral in landen met 'minder verbreide en minder onderwezen talen'⁸¹ en met name in het geval van studieverblijven van één semester in plaats van een vol academiejaar. Het lag dan ook voor de hand dat steeds meer opleidingsonderdelen zouden worden aangeboden in het Engels om buitenlandse uitwisselingsstudenten te faciliteren. Onder impuls van de Bologna-hervorming, die de creatie van een open educatieve ruimte in Europa (EAHE) vooropstelde, werd vanaf 2003 deze tendens versterkt en steeg aan alle Europese universiteiten het aandeel van de Engelstalige opleidingsonderdelen. In Vlaanderen gebeurde dit in vergelijking met de ons omringende landen slechts schoorvoetend, mede door de wettelijk opgelegde restricties.

Daarnaast noteren we aan de Europese universiteiten in diezelfde periode een stijgend aantal studenten uit andere continenten door de toenemende globalisering. Het betreft niet alleen studenten die voor een korte periode aan een Europese universiteit studeren, maar ook een groot aantal dat naar Europa komt, in casu naar Vlaanderen, om er een volledige opleiding te volgen en een diploma te behalen. Om evidente en legitieme redenen hebben de universiteiten hierop ingespeeld door Engelstalige opleidingen aan te bieden, om voor deze nieuwe doelgroep een kwaliteitsvol en efficiënt onderwijsaanbod te creëren. Deze groeiende groep

⁸¹ IATE: vertaling van 'less widely used and taught languages'. Over het meertaligheidsbeleid van de Europese Unie kan men meer lezen op [www.https://education.ec.europa.eu/nl/node/1487](https://education.ec.europa.eu/nl/node/1487)

studenten van buiten de EU maakte dat het Engels steeds meer terrein won in het universitair onderwijs. Daarnaast speelt hier ook het rendementsdenken, dat wordt ingegeven door competitieve en mercantiele overwegingen.⁸² Engelstalige opleidingen maken deel uit van een doorgedreven internationaliseringsstrategie.

De belangrijkste motieven van de universiteiten om Engelstalig onderwijs aan te bieden kunnen als volgt worden samengevat:

- de ambitie en ten dele ook de verplichting om Europese uitwisselingsstudenten de mogelijkheid te bieden een gedeelte van hun studiepunten te verwerven aan een Vlaamse universiteit, zonder dat daarbij studievertraging optreedt. Als de doelstelling van de Vlaamse universiteiten om 30% van hun studenten aan mobiliteitsprogramma's te laten participeren moet worden gehaald, dient daar, gelet op het reciprociteitsbeginsel, een redelijk anderstalig opleidingsaanbod in Vlaanderen tegenover te staan;⁸³
- de ambitie om een aandeel uit de mondiale studentenstromen te verwerven en voor deze studenten, die een volledige opleiding aan een Vlaamse universiteit wensen te volgen en een diploma willen behalen, een studeerbaar traject uit te tekenen en een anderstalig (lees: Engelstalig) opleidingsaanbod te creëren. Dit betreft voornamelijk studenten uit Azië (met Chinese studenten als de grootste groep), Afrika en Latijns-Amerika. Het is belangrijk te vermelden dat een aantal van deze buitenlandse studenten na

⁸² Voor Nederland werd berekend dat er voor elke buitenlandse reguliere student die een Nederlands diploma haalt in het wetenschappelijk onderwijs (WO), een aanzienlijk batig saldo is. Voor een student uit een niet-EER-land bedraagt het batig saldo 94.000 euro en voor een student uit een EER-land 38.000 euro. In deze cijfers zijn alle kosten en baten voor de Nederlandse Rijksoverheid per afgestudeerde verrekend op de totale levensloop, waarbij 'levensloop' gedefinieerd wordt als het totale aantal jaren dat de betrokken student/afgestudeerde in Nederland verblijft. Zie Centraal Planbureau (2019) [cpb --notitie-de-economische-effecten-van-internationalisering-in-het-hoger-onderwijs-en-mbo_0.pdf](#)

⁸³ De rectoren van de Ugent en van de KULeuven hebben zich daar duidelijk over uitgesproken in een dubbelinterview in De Morgen, 2/11/2017 (<https://www.demorgen.be/nieuws/buitenlandse-universiteiten-zijn-grootste-concurrenten~bf9e553b/>). Op de vraag over hun positie tegenover een verdere verengelsing van het hoger onderwijs antwoorden ze:

Sels: "Ik vind het jammer dat er over taal zo zwart-wit wordt gedacht. Een pleidooi voor meer Engels is niet automatisch tegen het Nederlands gericht. Maar we zitten dicht bij Brussel, en we zien dat veel kinderen van expats naar de Franstalige of de Nederlandstalige universiteiten gaan. Wij hebben nu vier Engelstalige bacheloropleidingen, het toegestane maximum. We zouden daar graag acht of twaalf van maken, zodat elke groep opleidingen één Engelstalige variant heeft."

Van de Walle: "Wij zijn wat voorzichtiger. Onze enige Engelstalige bachelor, samen met de VUB, is een groot succes, ook bij expats. We willen wel een aantal anderstalige masters organiseren, voor zover dit een meerwaarde is voor alle studenten, ook de Nederlandstalige. We vinden het wel cruciaal dat de overheid ons meer autonomie geeft. Nu worden ons zeer strenge taalvoorwaarden opgelegd."

Sels: "Je kunt als overheid niet zeggen dat dertig procent van de studenten op uitwisseling naar het buitenland moet gaan en tegelijk de huidige eisen behouden. Die zorg leeft aan alle universiteiten. En dat zeg ik met alle respect voor het behoud van de Nederlandse taal."

hun studies in België blijft en zorgt voor een gespecialiseerde instroom op de arbeidsmarkt;⁸⁴

- de ambitie om aan alle Vlaamse studenten internationale en interculturele competenties aan te bieden. Hierbij hoort een goede schriftelijke en mondelinge Engelse taalvaardigheid met het oog op betere kansen op de binnen- en buitenlandse arbeidsmarkt. Het belang van internationalisering wordt breed onderschreven binnen de academische gemeenschap. Internationalisering in diverse vormen heeft een hefboomfunctie die de horizon van de studenten verruimt en hen goed voorbereidt op een in toenemende mate globaliserende arbeidsmarkt. Bovendien worden door internationalisering nieuwe kansen gecreëerd die een verrijking betekenen in termen van *Bildung*, habitus en geestelijke ontwikkeling;⁸⁵
- de ambitie om een aanbod *internationalisation@home* te creëren. Dit gebeurt met name door het inrichten van zogenaamde *International classrooms*, waarin Vlaamse en buitenlandse studenten samenzitten. Deze leersituatie veronderstelt een aanbod in het Engels (systematisch of ad hoc vast te stellen) om aan de verplichtingen van participatie aan uitwisselingsprogramma's te voldoen. Tegelijk wordt deze leersituatie beschouwd als een internationaliseringsaanbod voor de 'thuisblijvers' (= Vlaamse studenten die niet in het buitenland gaan studeren). In het kader van *internationalisation@home* (Beelen & Jones 2015) komen de lokale studenten in contact met internationale studenten, verruimen ze hun inzichten en bouwen ze interculturele competenties op. Het is ontegensprekelijk een verrijking voor alle partijen dat ze deze internationale ervaring kunnen opdoen. Dat speelt weliswaar voor het ene vak meer dan voor het andere, maar de balans is altijd positief. Dat Vlaamse studenten daardoor hun Engelse taalvaardigheid en hun interculturele competenties kunnen opkrikken is mooi meegenomen.⁸⁶ Door het inrichten van *International classrooms* dragen de universiteiten bij tot de vorming van meertalige Europese burgers;
- de ambitie om de levensvatbaarheid van een aantal gespecialiseerde opleidingen te vrijwaren, doordat de buitenlandse studenten zorgen voor de nodige kritische massa. Deze opleidingen zouden nooit of nauwelijks in het Nederlands kunnen worden ingericht, omdat ze onvoldoende studenten kunnen aantrekken. Dit geldt bijvoorbeeld voor de master Woestijnkunde,

⁸⁴ Dit argument wordt ook duidelijk aangehaald door rector Rik Van de Walle in een uiteenzetting voor het Vlaams Parlement. Zie Vlaams Parlement - Verslag van gedachtewisseling 210 (2019-2020) Nr. 1, p.22.

⁸⁵ Het argument van verrijking en toegevoegde waarde werd o.a. naar voren geschoven door de rector van de KULeuven. Hij deed dat in een aantal persartikels in de Vlaamse en Franstalige pers, o.a. een column in *De Standaard* (Sels: 2020) en interviews in *La Libre Belgique* (Herman: 2020).

⁸⁶ Content and Language Integrated Learning (CLILL) is geen specifieke opdracht voor de universiteiten.

maar ook Digital Humanities, Oude Muziek of Kerkgeschiedenis. Engelstalige (initiële) masters bieden op deze wijze de mogelijkheid het onderwijsaanbod rijker en diverser te maken en geven ook de (Vlaamse) studenten meteen de kans het per definitie internationale werkveld te leren kennen;

- de noodzaak om een groeiend aantal niet-Nederlandstalige lesgevers in te schakelen in het universitair onderwijs. Dit betreft enerzijds buitenlandse onderzoekers die naast hun onderzoekstaken ook een lesopdracht vervullen (meestal op master- en doctoraatsniveau). Anderzijds wordt ook voor het ZAP-kader in toenemende mate buiten Vlaanderen gerekruteerd;
- vanwege de verwevenheid van onderzoek en onderwijs en de interactie daartussen ligt het voor de hand dat onderzoeksresultaten die in het Engels zijn gepubliceerd ook direct – zonder Nederlandse vertaling – hun weg naar het onderwijs vinden. Op de keper beschouwd zou men kunnen stellen dat de Vlaamse universiteiten in hoofdzaak mondeling onderwijs verstrekken in het Nederlands, maar weinig terughoudendheid aan de dag leggen om Engelstalige cursusliteratuur en studiemateriaal aan te bieden. Dit kan als een troef worden gezien, omdat de studenten op deze wijze vertrouwd worden gemaakt met beide talen, zodat ze voorbereid zijn zowel op een professionele omgeving waar Nederlands wordt gebruikt als op een omgeving die meer internationaal gericht is. Deze hybride leersituatie vergt evenwel ook een extra inspanning van de studenten. Zij moeten immers honderden pagina's leerstof in het Engels verwerken en vervolgens worden hun verworven kennis en inzicht in het Nederlands getoetst. Hierbij rijst bijkomend het probleem om bij de evaluatie een duidelijk onderscheid te maken tussen de vakinhoudelijke kennis en de taalvaardigheid van de student.⁸⁷

5.2. Onderzoek

- De internationale onderzoeksgemeenschap heeft vandaag meer dan ooit een universeel karakter met veel operationele samenwerkingsverbanden over land- en taalgrenzen heen. Een groot aantal wetenschappelijke publicaties heeft coauteurs uit verschillende landen.⁸⁸ De leidinggevende internationale tijdschriften zijn Engelstalig. De voertaal op internationale congressen en symposia is doorgaans het Engels. Dit geldt al sinds enkele decennia voor de natuurwetenschappen, technische en medische wetenschappen, maar in toenemende mate ook voor de geestes- en de gedragswetenschappen.⁸⁹ Het

⁸⁷ Zie ook Heeren et al. (2021).

⁸⁸ Jaarlijks komen tussen de 60 en 70 procent van de wetenschappelijke publicaties tot stand in een internationale samenwerking. Zonder inbedding in het internationale ecosysteem kunnen universiteiten niet langer functioneren en de trend is stijgend. Zie Vlaams Parlement - Verslag van gedachtewisseling 210 (2019-2020) Nr. 1, p.9.

⁸⁹ In Vlaanderen is wel juist voor deze wetenschapsdomeinen, met name in het VABB-kader, het begrip 'forumtaal' – dus niet noodzakelijk het Engels – gemeengoed geworden. 'The Flemish

Engels heeft het Frans en het Duits in de wetenschappelijke publicatiecultuur in vele domeinen grotendeels verdrongen.⁹⁰ Dit hangt vooral samen met het feit dat na de Tweede Wereldoorlog de Verenigde Staten toonaangevend werden op het vlak van wetenschappelijke innovatie. Ook talrijke Vlaamse onderzoekers behaalden een master- of doctorsdiploma in de Verenigde Staten en onderhouden sterke banden met de VS.

- Het is essentieel dat onderzoeksresultaten snel en wereldwijd toegankelijk worden gemaakt voor vakgenoten en andere afnemers. Dit is bijvoorbeeld extreem belangrijk gebleken bij het COVID-19-gerelateerde onderzoek.
- Het Engels wint ook terrein door de aanhoudende druk van internationale *rankings* en impactfactoren. In heel wat wetenschapsdomeinen is het bij de huidige stand van zaken niet alleen onmogelijk maar ook onwenselijk om hiertegen in te gaan. De universiteitsbesturen willen geen financiering verliezen of in de *rankings* achteruitgaan door hun onderzoekers in nationale, minder prestigieuze, tijdschriften te laten publiceren.⁹¹ Zo is bijvoorbeeld de BOF-financiering afhankelijk van een aantal parameters die Engelstalig publiceren noodzakelijk maken.⁹²
- Evaluaties, internationale *peer reviewing* en *bench marking* maken het gebruik van het Engels noodzakelijk, niet alleen in de publicaties zelf maar ook in de evaluatierapporten en in alle omkaderende communicatie.
- Spin-offs en onderzoekscentra gelieerd aan universitaire onderzoeksgroepen, zoals het *Interuniversity Microelectronics Centre* (IMEC) en het Vlaams

Academic Bibliographic Database for the Social Sciences and Humanities (VABB-SHW). Five Flemish universities annually provide bibliographic information for publications from the previous 2 years. The interuniversity Centre for Research and Development Monitoring (ECOOM) serves as the database coordinator and technical operator. Moreover, the Flemish government has established an authoritative panel comprised of 18 professors affiliated with Flemish universities, and this panel evaluates whether journals and book publishers fulfil the VABB-SHW's inclusion criteria. In Flanders, the performance-based funding system started out (in 2003) with publications indexed in the WoS only. This may have driven researchers towards the WoS.' (Ossenblok et al.2012).

⁹⁰ Uitzondering vormen de vakgebieden 'vreemde talen en culturen', waarbij het publiceren in de doeltaal een belangrijke toegangspoort is voor internationale erkenning. Zo is het bijvoorbeeld voor hispanisten belangrijk te publiceren in Spaanstalige tijdschriften.

⁹¹ Wilkinson & Gabriels (2021:251) wijzen op een bijna dwangmatige neoliberale bedrijfslogica: 'In a few decades, higher education has become a global market where universities compete to get the best possible return from education and research. Rankings have become the most important indicator of a university's market position. The ranking system has largely cultivated the Englishization of higher education. For instance, the number of EMI programmes is an indicator of whether or not a university ranks highly. Because the number of publications in so-called "high-impact" international journals, which are predominantly Anglophone, also determines the ranking, the incentive to publish in a language other than English is diminished.'

⁹² Het belang van *rankings* en impactfactoren wordt wel gerelativeerd en kritischer benaderd dan enkele jaren geleden. Zo wordt o.a. in de schoot van de Jonge Academie het belang van *slow science* benadrukt en is er ook een ontwikkeling op vlak van het "narratieve cv".

Instituut voor Biotechnologie (VIB), rekruteren sterk internationaal en hanteren het Engels als voertaal.

- Aanvragen voor onderzoeksfinanciering moeten in toenemende mate in het Engels gesteld worden. Dit geldt zowel voor Europese financiering, zoals ERC en Horizon-consortia, als voor FWO en zelfs vaak voor interne onderzoeksaanvragen.

5.3. Bestuur en interne/externe communicatie

We stellen een toenemende trend vast om naast het Nederlands ook het Engels als bestuurstaal te hanteren.⁹³ Dit is gedeeltelijk het resultaat van wat hierboven vermeld staat over het gebruik van het Engels als voertaal in het wetenschappelijk onderzoek. Als onderzoeken uitgewerkt worden in het Engels omdat de evaluatieteams meestal internationaal zijn samengesteld, worden ook vaak alle voorbereidende teksten en alle onderzoeksrapportages opgesteld in het Engels. Daardoor ontstaat een sneeuwbal-effect. Ook binnen de eigen academische gemeenschap blijven deze teksten vaak gelden. Dat leidt er toe dat soms alleen het omslagje rond een dossier in het Nederlands is opgesteld.

Qua interne communicatie is er een tweetalige situatie ontstaan. Belangrijke interne mededelingen worden simultaan in het Engels en het Nederlands rondgestuurd. Steeds vaker zien we geautoriseerde Engelse versies van personeelscontracten, examenreglementen en andere bestuurlijke documenten. Dit hangt uiteraard samen met het feit dat het aantal niet-Nederlandstalige personeelsleden en studenten sterk is toegenomen: informatie moet ook hen bereiken, zodat ze kunnen participeren in de universitaire gemeenschap.⁹⁴

Qua marketing en *branding* is de situatie gelijkaardig. Alle Vlaamse universiteiten treden naar buiten in het Nederlands en het Engels (onder meer via hun website en promotiemateriaal). Steeds wordt rekening gehouden met de internationale dimensie.

⁹³ Voorbeelden van een verregaande bestuurlijke verengelsing, zoals we die zien bij enkele Nederlandse universiteiten (Maastricht, Tilburg, Twente en Wageningen en vanaf 2020 ook de TU Eindhoven), zijn in Vlaanderen niet denkbaar. Het Nederlands is de enige wettelijke bestuurstaal.

⁹⁴ Op dit ogenblik is universiteitsbreed ca. 30% van het onderzoekerspotentieel van buitenlandse origine. Dit houdt niet noodzakelijk in dat zij het Nederlands niet beheersen, maar het overgrote gedeelte heeft niet het Nederlands als moedertaal. Deze personeelsleden worden vaak ook ingeschakeld bij de masteropleidingen. De internationalisering van het onderzoekslandschap in Vlaanderen doet zich voornamelijk voor op het niveau van jonge onderzoekers met extern gefinancierde, tijdelijke contracten. Het aandeel buitenlandse onderzoekers aan de Vlaamse universiteiten is het hoogst op WP-doctoraal (32%) en op WP-postdoctoraal niveau (38,5%) en het laagst onder het AAP (8%) en ZAP (10%). Bij IMEC is 71% van de doctoraatsstudenten van buitenlandse origine en bij het VIB 44% (cijfers uit 2017).

6. Contextualisering van het debat in Vlaanderen

6.1. Maatschappelijke actoren

Het *Verbond van Belgische Ondernemingen* (VBO) heeft bij monde van gedelegeerd bestuurder Pieter Timmermans herhaaldelijk een lans gebroken voor meer Engels aan onze universiteiten en voor de erkenning van het Engels als een volwaardige onderwijstaal. Het belang van de samenwerking tussen universiteiten en ondernemingen wordt door hem onderstreept. Timmermans voert daarbij aan dat een universitair diploma een toegangsticket is tot de arbeidsmarkt, maar geen garantie geeft op een job. Niet alleen de kwaliteit van het diploma is van belang, maar ook de talenkennis van de afgestudeerden. Zowel het bedrijfsleven als de universiteiten staan voor grote uitdagingen in het kader van de internationalisering. Kennis van het Engels op academisch niveau is volgens Timmermans noodzakelijk voor de economische groei en de internationale expansie van de Belgische ondernemingen.⁹⁵

Ook binnen het *Vlaams netwerk van ondernemingen* (VOKA) gaan er stemmen op om het aandeel van de Engelstalige opleidingen niet krampachtig aan banden te leggen. VOKA dringt aan op een betere kennis van het Engels bij de afgestudeerde instromers op de arbeidsmarkt om de internationale concurrentiepositie te versterken. Het VOKA-standpunt wordt toegelicht in de brochure *Hoger onderwijs, slimmere financiering. Betere parameters voor excellent onderwijs*.⁹⁶ De huidige strenge taalregeling in het hoger onderwijs, met diverse grendels voor het anderstalig onderwijsaanbod, wordt als achterhaald beschouwd. Vlaanderen mist daardoor volgens VOKA de trein van de internationale studentenstromen. Ook in het belang van de Vlaamse studenten dringt VOKA aan op een verruiming van het beperkte anderstalig aanbod. VOKA stelt zich voorts kritisch op tegenover de geldende 'starre' taalvereisten voor buitenlandse docenten.⁹⁷ Deze voorwaarden vormen een onnodige belemmering, die internationaal toptalent afschrikt. VOKA pleit voor een grotere autonomie voor de instellingen. In de brochure wordt volmondig adhesie betuigd met het advies dat werd uitgebracht door de Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen (VARIO) in 2017.

6.2. Wetenschappelijke adviesraden en koepelorganisaties

De *Vlaamse Interuniversitaire Raad* (VLIR) heeft zich voor het laatst uitgesproken over de taalregelgeving in 2020. Dit gebeurde naar aanleiding van een gedachtewisseling met het Vlaams Parlement.⁹⁸ Hierbij werd bijzondere aandacht gevraagd voor de problematiek van de taalvoorwaarden die aan de inkomende

⁹⁵ VBO (2016).

⁹⁶ VOKA (2018:14-15).

⁹⁷ Niveau ERK B2.

⁹⁸ Vlaams Parlement - Verslag van gedachtewisseling 210 (2019-2020) Nr. 1, p.9-22.

docenten en professoren worden gesteld en meer bepaald voor het feit dat de kennis van het Nederlands als een voorwaarde voor vaste benoeming geldt. Deze maatregel legt een hypotheek op het aantrekken van gevestigde toponderzoekers, waardoor de Vlaamse universiteiten bijvoorbeeld niet zeer goed scoren wat betreft de beurzen van de *European Research Council* (ERC).

De VLIR is geen vragende partij om het aandeel van de Engelstalige bacheloropleidsonderdelen op te trekken tot 50 procent, eventueel zou 33 procent een goede oplossing zijn, omdat dan een volledig jaar in een andere taal dan het Nederlands kan worden aangeboden. Een uitbreiding van het aandeel anderstalige universitaire bacheloropleidingen van 6 procent naar 9 procent vindt de VLIR wel een goede maatregel.

De VLIR erkent het belang van het Nederlands als wetenschapstaal.⁹⁹ In dit verband wordt verwezen naar het aanbod van de Universiteit van Vlaanderen en andere initiatieven inzake Nederlandstalige wetenschapscommunicatie. Vlaanderen is echter een te kleine regio om enkel het Nederlands als wetenschapstaal te gebruiken, wat niet inhoudt dat de Vlaamse universiteiten een verregaande verengelsing naar Nederlands model beogen. Een belangrijke beweegreden om naast het Nederlands ook het Engels een plaats te geven aan de universiteiten is de Vlaamse studenten voor te bereiden op de mondiale arbeidsmarkt. Dit kan door hen de mogelijkheid te bieden in het buitenland credits op te nemen, maar ook door de eigen campus te internationaliseren. Een tweede beweegreden is de grote vraag uit het werkveld naar hoogopgeleide werknemers. Het groeiend aantal vacatures kan alleen maar ingevuld worden door getalenteerde buitenlandse studenten aan te trekken om in Vlaanderen een gespecialiseerd diploma te halen. De universiteiten vragen dan ook met name om voldoende anderstalige vakken te mogen doceren in de masteropleidingen.

In november 2017 bracht de *Vlaamse Adviesraad voor Innoveren en Ondernemen* (VARIO) een belangwekkend advies uit over het aantrekken en verankeren van internationaal toptalent in Vlaanderen.¹⁰⁰ In het advies wordt een overkoepelende strategie voorgesteld om 'van Vlaanderen een globale hub voor internationaal toptalent te maken en om op een meer proactieve manier internationaal toptalent naar Vlaanderen aan te trekken en te verankeren' (p.12). In de lijst van twintig actiepunten die gebundeld worden onder vier aanbevelingen, wordt expliciet ook het taalregime in het hoger onderwijs aan de orde gesteld. VARIO dringt aan op een versoepeling van de decretale taalregeling en een uitbreiding van het aantal Engelstalige opleidingen en opleidingsonderdelen (Actiepunt 4 sub Aanbeveling

⁹⁹ In 2016 werd er een Ad hoc Werkgroep Academisch Nederlands opgericht, die een rapport uitbracht over de vereiste communicatieve vaardigheden in het Standaardnederlands en de te nemen maatregelen voor de versterking en de betere toegankelijkheid van het academisch Nederlands bij studenten en stafleden.

¹⁰⁰ VARIO (2017).

3). Meer bepaald wordt voor de masteropleidingen bepleit dat quota's worden afgeschaft, evenals de vereiste om equivalente Nederlandstalige opleidingen in te richten voor elke Engelstalige opleiding. Voor de bacheloropleidingen is het voorstel dat de quota's voor Engelstalige opleidingen en opleidingsonderdelen verhoogd worden, maar dat de vereiste voor een Nederlandstalig equivalent blijft bestaan. In Actiepunt 5 (sub Aanbeveling 3) wordt aangedrongen op een versoepeling van de taalvereisten voor buitenlandse docenten. Het concrete voorstel is dat niet-Nederlandstalige onderzoekers en docenten na vijf jaar taalniveau B1 in plaats van B2 zouden halen. Op die wijze kunnen buitenlandse docenten alvast ingezet worden in de Engelstalige opleidingen en krijgen ze meer tijd om zich degelijk voor te bereiden op de Nederlandstalige programma's. Tevens wordt het belang van dienstverlening in het Engels onderstreept, zowel binnen de onderwijsinstellingen als daarbuiten (Actiepunt 6). Voor buitenlandse studenten en docenten is naast studie- en arbeidsmarktinformatie ook toegankelijke, gebundelde informatie over/ van maatschappelijke diensten in het Engels noodzakelijk.

Ook de *Vlaamse Vereniging van Studenten (VVS)* heeft zich herhaaldelijk uitgesproken over de taalregelingen in het hoger onderwijs. Over het algemeen staat deze koepelorganisatie positief tegenover het gebruik van het Engels als opleidingstaal. Zoals al opgemerkt in de inleiding zijn de jongere generaties vertrouwd met het gebruik van het Engels in hun dagelijks leven: via sociale media, de popcultuur, film, reclame en informele netwerken. Voor hen is het heel natuurlijk dat ze ook in het universitaire onderwijs geconfronteerd worden met het Engels. Taalpolitieke overwegingen wegen doorgaans niet zo zwaar door en studenten erkennen de voordelen van meertaligheid. Ze vinden het verrijkend om in het Engels les te krijgen en achten een goede mondelinge en schriftelijke beheersing van het Engels belangrijk voor hun toekomstige carrière. Het schrijven van papers en het houden van presentaties in het Engels worden als een meerwaarde beschouwd door de studenten. Het is voor hen ook belangrijk vertrouwd te zijn met de internationale terminologie binnen hun vakgebied. Toch loopt niet alles, en zeker niet voor iedereen, van een leien dakje. Sommige studenten rapporteren over de inspanningen die ze moeten leveren om Engelstalig onderwijs te volgen. Er zijn ook klachten over de kwaliteit van het Engels van sommige docenten. Om de kwaliteitsdaling te beperken is de VVS dan ook voorstander van een verplichte certificering van de Engelse taalvaardigheid van docenten. Ook over de leeropbrengst wordt kritisch gereflecteerd. Heel wat studenten onderschatten aanvankelijk de moeilijkheid om leerstof te verwerken die wordt aangeboden in een vreemde taal: ze begrijpen alles in de les, maar kunnen moeilijk schakelen bij het instuderen van de leerstof. De studiedruk wordt hierdoor verhoogd. De VVS bepleit een pragmatische aanpak, waarbij er naast Engelstalige opleidingsonderdelen en studiemateriaal in het Engels ook ruimte is voor studiebegeleiding, examens en feedback in het Nederlands. Vooral masterstudenten zijn ook zelf vragende partij voor een Engelse taalvaardigheidstraining en cursussen 'Academic English'.

Om zich te kunnen inschrijven voor een universitaire opleiding moeten studenten een Nederlandstalig diploma secundair onderwijs hebben behaald. Van houders van een anderstalig diploma secundair onderwijs wordt vereist dat ze het Nederlands op niveau B2 beheersen. Voor het Engels worden geen formele taaleisen gesteld en geen toelatingsproeven ingericht. Voor bachelorstudenten gaat men impliciet uit van het niveau B1, de eindterm Engels van het hoger secundair onderwijs (HSO). Hier is sprake van nattevingerwerk, want er is geen verplichte systematische toetsing. Het ontbreken van duidelijke criteria speelt in het nadeel van studenten uit zwakkere sociale milieus of kwetsbare groepen die minder kans hebben gehad om hun Engelse taalvaardigheid te versterken in buitenschoolse activiteiten.

VVS pleit voor een evenwichtig en soepel taalbeleid dat zich richt op de noden van de studenten. De kwaliteit van het onderwijs en de studeerbaarheid van de opleiding staan voor de organisatie centraal. Er wordt ook op gewezen dat de democratisering van het universitair onderwijs niet mag worden gehinderd door taalvereisten die een bijkomende drempel vormen en dat er keuzemogelijkheid moet zijn voor de studenten tussen een Nederlandstalige en een Engelstalige afstudeeroptie. Volgens VVS ervaren de studenten de huidige taalregeling voor het opleidingsaanbod op bachelor- en masterniveau als bureaucratisch en kunstmatig. VVS pleit ervoor de ECTS voor de masterproef niet mee te rekenen om de bovengrens van de anderstalige opleidingsonderdelen te bepalen, om zo de vrije taalkeuze van de individuele student te vrijwaren wat de masterscriptie betreft.

VVS hecht er ook veel belang aan dat de studenten de kans krijgen om hun beheersing van het Nederlands in al zijn registers, waaronder ook het academische Nederlands, verder te ontwikkelen. Dat vergt aandacht hiervoor in alle opleidingen en disciplines, niet alleen met het oog op het goed functioneren van de afgestudeerden op de arbeidsmarkt, maar ook vanuit het perspectief van cognitieve ontwikkeling en maatschappelijke inzetbaarheid.

VVS staat wel achter de mogelijkheid om in specifieke gevallen opleidingen uitsluitend in het Engels aan te bieden, zowel op master- als op bachelorniveau. Het moet dan gaan over internationaal georiënteerde opleidingen en de voorwaarden moeten deel uitmaken van het internationaliseringsbeleid van de instelling. Ook andere talen dan het Engels kunnen in het beleid aan bod komen: er is nood aan diversificatie.

6.3. Het opiniërende middenveld

Verenigingen die de Nederlandse taal hoog in het vaandel dragen, zoals de Vereniging Vlaamse Academics¹⁰¹ (VVA), de Orde van den Prince, de Marnixring, de Stichting Nederlands en de Stichting Ons Erfdeel drukken met enige regel-

¹⁰¹ Tot februari 2017 Verbond der Vlaamse Academics.

maat hun bekommernis uit over de 'verengelsing van het hoger onderwijs'. Ze doen dat in persartikels, (interne) thematische nieuwsbrieven, lezingen en standpuntbepalingen. Op deze wijze houden ze de vinger aan de pols en oefenen ze ook enige druk uit op de politieke besluitvorming. Over het algemeen klinkt hier vooral de vrees voor het statusverlies van het Nederlands: 'Als onze taal niet voldoende gevoed wordt als wetenschapstaal, dan verwordt ze tot een tweederangstaal' en 'onze kinderen hebben recht op hoger onderwijs in het Nederlands' zijn terugkerende stellingnames. Vaak worden ook parallellen getrokken met de historische positie van het Frans als dominante taal in het universitair onderwijs in Vlaanderen, en nog vaker verwijst men naar het Nederlandse schrikbeeld van een doorgeslagen verengelsing van het universitair onderwijs. Daarmee wordt doorgaans een vrij protectionistische en behoudsgezinde visie op het taalgebruik in het hoger onderwijs verwoord, die goeddeels voorbijgaat aan de complexe meertalige werkelijkheid van de academische onderwijs- en onderzoekinstellingen in de eenentwintigste eeuw. Hoewel het belangrijk is dat deze argumenten worden gehoord en meegenomen in het debat en hoewel de rol van deze organisaties als aanjagers van een tegenstroom niet mag worden onderschat, kunnen hun aanbevelingen meestal niet zonder meer omgezet worden in operationele maatregelen. Volgens deze bewegingen en organisaties bestaat hun rol er vooral in beleidsmakers een spiegel voor te houden, door te wijzen op het belang van taal als drager van individuele en collectieve identiteit.

7. Impact van het Engels op de kwaliteit van het onderwijs

Uit de internationale vergelijking blijkt dat er in vrijwel alle Europese landen een spanningsrelatie bestaat tussen het gebruik van het Engels en van de nationale taal/talen in het hoger onderwijs. Enerzijds wordt de noodzaak van een Engelstalig onderwijsaanbod onderstreept en wordt het gebruik van het Engels als een opportuniteit gezien, anderzijds wordt het Engels ook ervaren als een bedreiging voor de eigen taal en cultuur. Deze stellingen weerspiegelen twee tegengestelde taalideologische gezichtspunten, die kunnen omschreven worden als het cultuur-identitaire en het internationalistische discours (Hultgren et al. 2014) en (Van Splunder 2021). Van Splunder brengt dit in verband met het onderscheid tussen een essentialistische en een instrumentele visie op taal. In een essentialistische visie staat de band tussen taal en cognitie, en bij uitbreiding tussen taal en identiteit, centraal, terwijl een instrumentele visie taal vooral ziet als een vehikel of een instrument dat communicatie mogelijk maakt. Het instrumentele discours maakt zich sterk dat internationalisering een vanzelfsprekende noodzaak is voor de universiteiten en dat meertaligheid, in casu vooral het gebruik van het Engels, hier een belangrijke rol in speelt, terwijl het essentialistische discours vooral oog heeft voor de negatieve gevolgen van een ongecontroleerde en oncontroleerbare meertaligheid in een leersituatie. Voor de individuele student wordt de vrees geuit dat er een zwakkere connectie is tussen cognitie en taal bij het verwerven en toepassen van leerinhouden in een vreemde taal.¹⁰² In het cultuur-identitaire discours wordt voorts betoogd dat het gebruik van het Engels druk zet op de culturele identiteit. De Europese universiteiten zouden zelfs iets van hun eigenheid inboeten door het toenemende gebruik van het Engels. Ze zouden net als transithavens veranderen in *non-lieux*,¹⁰³ waardoor kennisverwerving als 'plaatsloos' en 'contextloos' wordt gepercipieerd. Philippe Van Parijs (2011) vertolkt deze visie en wijst op een paradox in de globalisering: de zoektocht naar en de verkenning van een wereld die wordt gekenmerkt door diversiteit en openheid, geeft aanleiding tot *cultural borrowing* en verlies van eigenheid. Globalisering en *globish* leiden volgens hem tot vervlakking en zetten de diversiteit onder druk.

Voorstanders van het vergroten van het aanbod van Engelstalige opleidingen en/of opleidingsonderdelen opperen dat het hele debat een achterhoedegevecht is. Ze gaan ervan uit dat alle participanten aan het universitair onderwijs in Vlaanderen een goede beheersing van het Engels hebben. Hierdoor zou een Engelstalig opleidingsaanbod helemaal geen grote problemen opleveren.

Een vraag die zich hierbij opdringt is wat de impact is van het gebruik van een vreemde taal, in casu het Engels, op de kwaliteit van het verstrekte onderwijs en

¹⁰² Zie ook de Groot (2018:41), die erop wijst dat 'Engelse woorden oppervlakkiger worden gekend dan de corresponderende Nederlandse woorden, met minder betekenisnuances en -connotaties en een zwakkere inbedding in de onderliggende geheugennetwerken'.

¹⁰³ Deze term is ontleend aan de antropoloog Marc Augé. Zie Van Parijs (2011).

op het onderwijsproces in zijn geheel. Van Splunder (2021:50) wijst erop dat het aanbieden van onderwijs in een vreemde taal hoe dan ook een uitdaging vormt voor alle betrokkenen en dat hier niet lichtvaardig mee mag worden omgesprongen.

Een veelgehoorde stelling bij van de tegenstanders van een veralgemening van het Engels als onderwijstaal is dat er een aanzienlijk kwaliteitsverlies dreigt te ontstaan in de overdracht van kennis en inzichten. Onderzoek wijst uit dat het een illusie is dat de transfer van complexe kennisinhouden, inzichten en attitudes in een vreemde taal moeiteloos zou verlopen en dat het gebruik van het Engels zowel voor docenten als voor studenten vanzelfsprekend zou zijn. Annette de Groot, em. professor Experimentele Psycholinguïstiek van de Universiteit van Amsterdam (UvA) heeft er in diverse publicaties op gewezen dat de gebrekkige Engelse taalvaardigheid van zowel docenten als studenten in Nederland een zware hypotheek legt op de leerresultaten – en dus op de feitelijke scholingsgraad van de afgestudeerden – en daardoor in de toekomst ook op de waarde van een academisch diploma. Ze maakt gewag van 'ongebalanceerde tweetaligheid'.⁹⁸ Haar onderzoek toont aan dat vooral de beperkte omvang van de woordenschat (zowel bij woordherkenning als bij woordproductie) een belemmerend effect heeft op de leerprocessen en dat dit de mentale belasting van de studenten vergroot. Daarnaast vormen ook een vreemd accent en retorische¹⁰⁵ deficiënties een hinderpaal voor een goed begrip van de door de docenten gepresenteerde leerstof. Men gaat er in de wetenschappelijke literatuur van uit dat doorgaans 20% van de inhoud, maar ook soms meer, verloren gaat als er gecommuniceerd wordt in een vreemde taal, zelfs als de spreker/toehoorder die taal redelijk goed beheerst als niet-moedertaalspreker.¹⁰⁶ Dit is te wijten zowel aan het onderpresteren van de zender (in de regel de docent, maar ook de student bij het stellen van vragen of geven van antwoorden) als aan het gebrekkige begrip door de ontvanger (in de regel de student maar analoog met hierboven ook de docent). Het leerproces verloopt trager en de feedback op vragen en op ingeleverde werkstukken is minder adequaat. In haar afscheidscollege *Nederlands moet: over meertaligheid en de verengelsing van het*

¹⁰⁴ de Groot (2018:40).

¹⁰⁵ Hiermee wordt o.a. bedoeld: genreconventies, argumentatievormen, het gebruik van beeldspraak en van humor, de wijze waarop het discours is gestructureerd.

¹⁰⁶ 'De Engelse woordenschat van hoog opgeleide moedertaalsprekers van het Engels wordt getaxeerd op ongeveer 20.000 woordfamilies; die van hoog opgeleide tweedetaalsprekers van het Engels op ongeveer 8.000 tot 9.000. In lijn met deze schattingen stelde een Nederlands onderzoek vast dat Nederlandse eerstejaarsstudenten aan het begin van hun universitaire opleiding ongeveer 19.000 Nederlandse woorden kennen. Op basis van deze gegevens kan worden geconcludeerd dat studenten met het Nederlands als moedertaal en beginnend aan een volledig Engelstalige opleiding over ruim 40% minder woorden beschikken dan wanneer ze zouden beginnen aan een Nederlandstalige opleiding. Hun uitdrukkings- en begripsvermogen in het Engels worden nog verder beknot doordat de Engelse woorden die ze wél kennen veel oppervlakkiger gekend worden dan de corresponderende Nederlandse woorden, met minder betekenisnuances en -connotaties en met minder en zwakkere verbanden naar gerelateerde woorden (zoals synoniemen en antoniemen) in het geheugen.' (de Groot 2017:5).

universitair onderwijs heeft Annette de Groot aan de alarmbel getrokken. Op basis van empirisch onderzoek stelt ze vast dat niet alleen het uitdrukingsvermogen in het Nederlands van de studenten erop achteruitgaat, maar dat ook hun cognitieve ontwikkeling en analysevermogen belemmerd worden door een voortdurende blootstelling aan onderwijs dat wordt gegeven in gebrekkig Engels.¹⁰⁷ Dit wordt nog versterkt doordat ook de Nederlandse leesvaardigheid bij de instromende studenten veel te wensen overlaat.¹⁰⁸ Tegelijkertijd is Annette de Groot, als specialist in dit onderzoeksgebied, een groot pleitbezorger van meertaligheid, ook in het universitair onderwijs.¹⁰⁹ Ze verwijt de Nederlandse universiteiten echter kortzichtigheid, omdat ze onvoldoende doordacht en kwaliteitsbewust te werk gaan bij de introductie van Engelstalig onderwijs.

'[Het] rijke arsenaal van cognitieve voordelen dat tweetaligheid kan bieden zouden we maximaal moeten benutten door de ongebalanceerde tweetaligheid van onze studenten en docenten in volwaardig tweetalige opleidingen te transformeren naar gebalanceerde tweetaligheid, met een vergelijkbaar hoog vaardigheidsniveau in beide talen. Binnen zo'n opleiding hebben het Nederlands en het Engels een gelijkwaardige status en worden ze bij alle talige deelvaardigheden – luisteren, lezen, spreken en schrijven – in (ongeveer) dezelfde verhouding gebruikt.'¹¹⁰

De scherpe stellingnamen van Annette de Groot stuiten ook op kritiek. Er is neurolinguïstisch onderzoek verricht naar de inspanning en de tijd die het kost om in een vreemde taal kennisinhouden te begrijpen en weer te geven. Dit onderzoek gaat niet a priori uit van een intrinsiek kwaliteitsverlies bij de kennistransfer in een vreemde taal, maar wil nagaan wat de bijkomende tijdsinvestering is die men moet plegen om hetzelfde resultaat te bereiken. Men gaat met andere woorden na of het cognitief leerproces trager verloopt (men leest en verwerkt de leerstof in een vreemde taal trager), minder duurzame resultaten heeft (men vergeet sneller in een vreemde taal) en minder associatief werkt (men legt minder verbanden in een vreemde taal, omdat men een beperktere woordenschat heeft). Dit type onderzoek is deels gebaseerd op *surveys* bij grote groepen studenten die over hun leerproces rapporteren (tijdschrijfmethode en diepte-interviews), en deels op experimenteel onderzoek, waarbij studenten in laboratoriumsituaties

¹⁰⁷ '[...] het aannemelijk is dat door de verengelsing van de bacheloropleidingen meer studenten hun academisch potentieel niet optimaal kunnen benutten omdat ze door hun geringere taalvaardigheid in het Engels belemmerd worden bij het ontwikkelen van een goede academische geletterdheid, zoals vaardigheden als redeneren, argumenteren en kritisch denken collectief worden genoemd.' (de Groot 2017:3)

¹⁰⁸ Nederland (en ook Vlaanderen) behaalde slechte [=dalende] scores voor leesvaardigheid in recente Pisa-rapporten.

¹⁰⁹ Dit blijkt uit het navolgend citaat, waar de Groot een lans breekt voor een wetenschappelijk onderbouwd taalbeleid gericht op meertaligheid. Zonder ernaar te verwijzen pleit ze voor het Scandinavische model van '*parallel languages*'.

¹¹⁰ de Groot (2017:7).

woorden-strings in hun moedertaal en in het Engels moeten herkennen, lezen en memoriseren. Belangrijk onderzoek in dit verband wordt uitgevoerd aan de UGent door de onderzoeksgroep LEMMA (Language Education and Memory in Multilingualism and Academia) onder leiding van Professor Robert Hartsuiker. In deze multidisciplinaire onderzoeksgroep werken experimentele psychologen en onderwijskundigen samen om de *interface* tussen taal en geheugen in meertalige omgevingen in kaart te brengen. Dit onderzoek legt zich in het bijzonder toe op de gevolgen van het gebruik van een vreemde taal (L2) in het hoger onderwijs. Het onderzoek is er vooral op gericht de stelling dat het gebruik van een vreemde taal (L2) in het hoger onderwijs nadelige gevolgen heeft voor de leerresultaten, empirisch te toetsen. De belangrijkste onderzoeksvragen zijn:

- Presteert het menselijk geheugen beter (of anders, of slechter) in respons op leerstof die wordt aangeboden in de moedertaal (L1)?
- Zijn er verschillen in de 'vergeetcurve' tussen woorden geleerd in L1 en in L2?
- Verloopt het onthoudproces sneller (of anders of trager) bij het aanleren van woorden in L1 in vergelijking met woorden in L2?
- Zijn de resultaten van het experimenteel onderzoek gebaseerd op het memoriseren van individuele woorden toepasbaar op samenhangende teksten aangeboden in L1 en L2?
- Wat zijn de factoren die bepalen dat de mondelinge productie en de schriftelijke receptie van individuele woorden in L2 meer tijd vergen dan de productie en receptie van individuele woorden in L1?
- De redundantiedrempels liggen doorgaans lager bij de receptie van L2. Dit houdt in dat we minder ruis kunnen verwerken bij het begrijpen van mondelinge boodschappen aangeboden in L2 dan bij boodschappen in L1. Welke implicaties heeft dit voor de leerstrategieën van studenten die les volgen in L2?

De onderzoeksresultaten lijken erop te wijzen dat er voor het onthouden van woorden geen significante verschillen zijn tussen de resultaten van de studenten aan wie het Engelstalige materiaal wordt aangeboden en studenten die Nederlandstalig materiaal aangeboden krijgen, maar dat er wel verschillen zijn in tijdsinvestering. Of hiermee alle bovenvermelde bekommernissen over 'ongebalanceerde tweetaligheid' weggewuifd kunnen worden is zeer de vraag. Op dit type van onderzoek kan de kritiek geformuleerd worden dat het gaat om experimentele studies die methodisch weliswaar zeer betrouwbaar zijn en correct zijn uitgevoerd, maar die een te smal spectrum van de vraagstukken van meertaligheid behandelen. Volgens critici doen de resultaten met name onvoldoende recht aan de complexe transfer van kennisinhouden in het academisch onderwijs.¹¹¹

¹¹¹ Voor een genuanceerde status quaestionis verwijzen we naar Vander Beken (2018) en Vander Beken et al. (2020).

De kwaliteit van het taalgebruik in het onderwijs is immers niet alleen een kwestie van uitspraak, woordenschat en grammaticale correctheid, maar ook van communicatieve competentie in de vreemde taal (gebruik van het gepaste taalregister, didactische variatie, persuasief taalgebruik, humor enz.). Een complicerende factor is voorts dat we te maken krijgen met een proliferatie van nationale variëteiten van het Engels of 'Englishes'. De vraag naar de noodzaak van een standaardtaal kan op het eerste gezicht een kwestie lijken die vooral linguïsten aanbelangt, maar het is duidelijk dat door de veelheid van moedertaalvariëteiten¹¹² en van variëteiten van EFL (*English as a Foreign Language*) en ESL (*English as a Second Language*) een flora van lexicale bias en grammaticale bastaardvormen ontstaat.¹¹³ Door deze *vernacularisation* wordt de illusie van de moeiteloze internationale communicatie nog groter.

Veel hangt ook af van de concrete taalhandelingen en de onderwijsvormen: zo vereisen colleges ex cathedra, discussiegroepen, schriftelijke oefeningen, practica enz. telkens andere communicatieve vaardigheden. Bovendien zijn sommige leerinhouden intrinsiek taal- en tekstgebonden, terwijl andere ook in hoge mate gebaseerd zijn op mathematische formules, grafieken of een andere vormtaal, waarbij de talige boodschap veeleer een ondersteunende rol vervult.

De meest urgente vraag is of er voldoende garanties zijn voor kwaliteitsvol onderwijs. Met andere woorden: welke maatregelen moeten er getroffen worden als er in gebrekkig Engels wordt gedoceerd en/of als er onvoldoende taaleisen aan de studenten worden gesteld? Door het decreet van 2012 werd een formele toets voor de kennis van het Engels bij de docenten verplicht gesteld.¹¹⁴ Alle docenten die in het Engels doceren moeten voldoen aan criteria beantwoordend aan niveau C1. Tegen deze formalisering van de taalcompetenties rees aanvankelijk heel wat protest bij de professoren. De taaltest werd als een betuttelende en veelal overbodige maatregel gezien. De universiteiten van Gent, Leuven, Brussel en Antwerpen hebben naar aanleiding van deze decreetale verplichting een gezamenlijke nieuwe taaltest ontwikkeld ten behoeve van docenten: de Interuniversity Test of Academic English (ITACE). Deze test is specifiek gericht op niet-moedertaalsprekers van het Engels. Ook tegen deze test kwam er veel verzet, dat voor een stuk psychologisch (betuttelende maatregel) en ook praktisch (bijkomende werklast) gefundeerd was. Na enige tijd is de kritiek weggeëbd en werd de test steeds meer gepercipieerd als

¹¹² Naast het British English kennen we het American English, Canadian English, Australian English en nog heel wat meer nationale variëteiten van het Engels als pluricentrische taal.

¹¹³ Deze problematiek wordt goed beschreven in Melchers et al. (2019), *World Englishes*. Er is ook een gespecialiseerd tijdschrift aan gewijd: *WORLD ENGLISHES Journal of the International Association for World Englishes*.

¹¹⁴ Door deze decreetaal vastgelegde vereisten stelt Vlaanderen zich in dit opzicht strenger en formeler op dan de meeste andere Europese landen. Van Splunder (2021:47) formuleert dit als volgt: 'The implementation of a mandatory language test reflects Flemish language sensitivity as well as a strong tradition of top-down language control.'

een instrument in de interne kwaliteitszorg.¹¹⁵ Zowel de ITACE als de reeds vroeger door hetzelfde consortium ontwikkelde Interuniversitaire Taaltest Nederlands voor Anderstaligen (ITNA) zijn internationaal gevalideerd. Aan de KULeuven werd als alternatief een portfolio-evaluatie ingevoerd, die evenzeer aan een internationale audit werd onderworpen.

Volgens het decreet van 2012, zoals gewijzigd op 1 oktober 2020, zijn de instellingen verplicht om taalcursussen Nederlands en taalbegeleiding aan te bieden, zowel voor anderstalige studenten als voor anderstalige docenten. Voor de studenten stelt het decreet voorop dat dit aanbod niet-betalend is. In de praktijk richten de universitaire talencentra een aanbod in voor docenten/ studenten die hun kennis van het Nederlands op B2- of C1-niveau moeten aantonen. Deze opleidingstrajecten worden afgesloten met het betreffende taalexamen en zijn in de regel kosteloos voor de betrokkene of worden intern verrekend.

Wat betreft het aanbod "Academic English" is de situatie minder eenvormig. Alle universitaire talencentra bieden een traject aan. Soms maakt dit deel uit van het academisch curriculum (bij doctoraatsopleidingen), maar vaak gaat het om een vrijwillig, meestal betalend, cursusaanbod.

Het decreet bepaalt ook dat elke instelling een gedragscode opstelt met betrekking tot het taalgebruik. In deze gedragscode wordt uiteengezet hoe de instelling omgaat met de decretale verplichtingen rond taalgebruik en welk instrumentarium zij daartoe heeft ontwikkeld.¹¹⁶ Ze moet ook de meerwaarde aantonen van haar beleid ten aanzien van anderstalige opleidingsonderdelen in het licht van de decretale vereisten.

¹¹⁵ Ruim 80% van de personeelsleden die voor de test inschrijven slaagt en behaalt het certificaat. Er is ook een herkansingsmogelijkheid (eventueel na het volgen van een remediëringstraject).

¹¹⁶ Zie ook Cajot & Heeren (2019), die een goed beeld schetsen van de inspanningen die de Vlaamse universiteiten hebben geleverd op het vlak van taalbeleid gedurende de laatste tien jaar. Volgens deze auteurs is 'het taalbeleid een onmisbare schakel geworden', die ingebed is in een breder beleid. Tegelijkertijd wijzen ze er ook op dat er aanzienlijke verschillen zijn tussen de instellingen.

8. Maatschappelijke impact van de toename van Engelstalig aanbod in het universitair onderwijs

Kenmerkend voor twee- of meertalige landen is dat er een relatief groot bewustzijn is van het belang van de moedertaal als drager van cognitie en als sleutel van culturele identiteit.¹¹⁷ Dit is ook het geval in Vlaanderen, dat uit zijn geschiedenis heeft geleerd wat de emancipatorische kracht van taal is en hoe het van boven opgelegde gebruik van een andere taal barrières creëert die de kloof tussen een academische elite en de brede bevolking vergroten en die de democratisering van het onderwijs in de weg staan.

Aangezien de basisfinanciering van de Vlaamse universiteiten afkomstig is uit overheidsmiddelen, bestaat er bij de bevolking een legitieme verwachting bij de bevolking dat jongeren een opleiding kunnen volgen in het Nederlands. Het merendeel van onze afgestudeerden komt immers terecht op de lokale arbeidsmarkt en zal zich voornamelijk van het Nederlands moeten bedienen in woord en geschrift.¹¹⁸ Dit sluit niet uit dat ook wie in Vlaanderen/België tewerkgesteld is in een internationale context moet kunnen functioneren. Heel wat Vlaamse bedrijven zijn internationaal georiënteerd of zijn filialen van buitenlandse bedrijven, waardoor de externe en steeds vaker ook de interne communicatie in het Engels verloopt.

Rekening houdend met het feit dat slechts één op zeven afgestudeerden van Vlaamse universiteiten buiten de eigen regio wordt tewerkgesteld, bestaat de vrees dat een doorgedreven verengelsing van het onderwijs leidt tot een kloof met de omringende maatschappij en met de regio. De bekommernis leeft ook dat de afgestudeerden niet meer adequaat in het Nederlands zouden kunnen communiceren op de werkvloer.¹¹⁹ Dit gaat dan niet alleen over vakterminologie,¹²⁰

¹¹⁷ Zie ook Van Splunder (2021:42).

¹¹⁸ Het meest recente rapport *De staat van het Nederlands* van de Nederlandse Taalunie (2021) levert interessante cijfers op over het taalgebruik op de werkvloer in Vlaanderen. 69,2% van de informanten geeft de keuze 'altijd Nederlands' op; 10,6% 'Nederlands en Engels', 10,2% communiceert in het Nederlands en Frans, 3,9% gebruikt Nederlands, Engels en Frans, 1,6% gebruikt altijd Engels en 1,2% communiceert altijd in het Frans. Uitgesplitst naar communicatie met collega's en leidinggevend zijn de cijfers als volgt: 60,3% spreekt altijd Nederlands met *collega's*; 14,7% Nederlands en Frans; 13,2% Nederlands en Engels; 5,7% Nederlands, Engels en Frans en 1,3% Nederlands, Duits, Engels en Frans. 78,7% spreekt altijd Nederlands met de *leidinggevende*, 7,1% Nederlands en Frans, 5,8% Nederlands en Engels, 2,2% altijd Engels, 2% altijd Frans en 2% Nederlands, Engels en Frans.

¹¹⁹ Zie ook Jansen, C et al. (2022:32), waarin wordt gepleit voor een explicitering ex ante en een evaluatie ex post van de taal- en communicatievaardigheden, "gelet op de eindtermen van de opleiding, maar ook rekening houdend met de praktijk van het werkveld".

¹²⁰ Daarom wordt de noodzaak onderstreept om naast de Engelse terminologie ook de Nederlandstalige vakterminologie aan te brengen in het geval van een Engelstalig opleidingsonderdeel binnen een initiële bachelor- of masteropleiding.

maar ook over correct taalgebruik en communicatieve vaardigheden in de opbouw van een argumentatie. Sommigen uiten zelfs de vrees dat onze toekomstige academici op de duur steeds minder de noodzakelijke impulsen zullen kunnen geven aan een maatschappelijk debat op hoog niveau in het Nederlands. Voor een aantal beroepsprofielen, zoals bijvoorbeeld leraren, artsen, juristen en ingenieurs, is een goede communicatieve vaardigheid in het Nederlands essentieel, omdat ze in hun dagelijkse praktijk voortdurend mensen te woord moeten staan. Aan de andere kant mogen we ook de maatschappelijke realiteit van diversiteit en meertaligheid niet uit het oog verliezen. Dit impliceert dat de uitoefenaars van de vermelde beroepen in toenemende mate met anderstalige cliënten, patiënten, leerlingen en collega's moeten kunnen omgaan, die niet altijd het Nederlands goed beheersen.

Tevens komen er voortdurend signalen uit het veld dat de kennis van het Nederlands van studenten daalt.¹²¹ Dit geldt zowel voor de gesproken als voor de geschreven taal en is evenzeer het geval voor studenten met het Nederlands als moedertaal als voor studenten met het Nederlands als tweede of aangeleerde taal. Of deze verontrustende vaststelling klopt, dient verder te worden onderzocht¹²², maar sowieso is het een uitdaging voor de universiteiten om afgestudeerden af te leveren die door hun taalgebruik bijdragen aan de verdere ontwikkeling van het Nederlands als een adequate en rijke wetenschaps- en cultuurtaal.

Tegelijkertijd is het Engels anno 2021 niet meer weg te denken uit de universiteiten. Wie in onze geglobaliseerde wereld het Engels zou willen verbannen of ook maar terugdringen, dreigt snel het pleit te verliezen. Ook in Vlaanderen is een weloverwogen gebruik van het Engels zowel voor onderwijs als voor onderzoek een absolute noodzaak. De Vlaamse publieke opinie gaat met dit feit vandaag ook minder krampachtig om dan in het verleden. Vooral de studenten en de jongere generatie onderzoekers en docenten stellen zich doorgaans open op en zien het Engels niet als een bedreiging. Meertaligheid wordt door hen als een voorwaarde beschouwd voor de eigen ontwikkeling als wereldburger enerzijds en voor de positionering van Vlaanderen als een toegankelijke en open regio in de wereld anderzijds.

Een maatschappelijke bekommernis is echter dat een grote toename van het onderwijs in het Engels leidt tot een democratisch deficit. Het gevaar bestaat

¹²¹ We moeten er ons evenwel voor hoeden alle euvels van een minder goede beheersing van het Nederlands op het conto te schrijven van de aanwezigheid van Engels in het hoger onderwijs. Een belangrijke factor zijn ook de veranderde leerdoelen en eindtermen voor het vak Nederlands in het middelbaar onderwijs.

¹²² Jansen, C. et al. (2022:19-25) gaat uitvoerig in op de problematiek van de vereiste startcompetenties Nederlandse taalvaardigheid in het universitair onderwijs en de feitelijke taalcompetenties bij instromende studenten. Voor de discrepanties worden een viertal oorzaken genoemd en toegelicht. Zie ook Heeren, J., et al. (2021); Cajot G. & Heeren, J. (2019); De Wachter L. & Heeren, J. (2011); VLIR Ad Hoc Werkgroep Academisch Nederlands (2016).

dat een uitbreiding van het Engelstalig onderwijs een nieuwe barrière creëert, die nadelig werkt voor sociaal zwakkeren.¹²³ De mogelijkheden om al een goede parate kennis van het Engels op te bouwen als leerling van het middelbaar onderwijs zijn immers vooral weggelegd voor leerlingen uit gegoede middens of de middenklasse (onder meer door deelname aan taalkampen en aan een Engelstalig cultuuraanbod en door voorbeelden in de thuissituatie). Voor studenten uit meer kwetsbare groepen en voor studenten met een migratieachtergrond, die veel inspanningen hebben geleverd om zich het Nederlands eigen te maken, kan Engelstalig onderwijs drempelverhogend werken. Deneckere (2019:197) wijst erop dat op die wijze het internationaliseringsbeleid zelfs tot een spanningsrelatie kan leiden met het diversiteitsbeleid:

'Het is bekend uit de literatuur dat aankomende studenten uit een school met een kwetsbare sociale achtergrond of studenten met migratie-achtergrond voor wie het Nederlands misschien al de tweede taal is – en helaas vallen die vaak samen – het minder goed doen dan hun leeftijdsgenoten met een groot sociaal en cultureel kapitaal, wanneer de opleiding Engelstalig is. Dat is dus een argument tegen een toename van Engelstalige opleidingen op BA-niveau. De universiteiten worden hier geconfronteerd met een dilemma: paradoxaal genoeg staat hun internationaliseringsbeleid soms haaks op hun diversiteitsbeleid.'

Men moet hierbij ook rekening houden met een watervaleffect (Ammon:2015). Dat gaat ervan uit dat in een volgende stap ook het middelbaar onderwijs zich meer zal richten op het Engels, om zo de leerlingen beter voor te bereiden op het hoger onderwijs en dat vervolgens ook het lager onderwijs het Engels in stelling zal brengen om jonge kinderen zo snel mogelijk vertrouwd te maken met de taal van hun toekomstige schoolloopbaan. Immersieonderwijs in de kleuterklassen zal uiteindelijk de beste garanties bieden op een veelbelovende toekomst. Op deze wijze zou het Engels de rol van instructietaal sluipenderwijs kunnen overnemen van het Nederlands.

¹²³ Zie o.a. Van Splunder (2021:52), Wilkinson & Gabriels (2021:20), Deygers et al. (2018:467).

9. Vormt het Engels een bedreiging voor de Nederlandse taal?

Een steeds terugkerend argument in het debat over taalgebruik in het hoger onderwijs is de stelling dat een toename van het gebruik van de Engelse taal een bedreiging vormt voor het behoud en de verdere ontwikkeling van het Nederlands. Dit komt tot uiting in vragen als: zal de Nederlandse taal voldoende de tred volgen van de evolutie van de wetenschap? Bestaat het gevaar dat er geen (voldoende) Nederlandstalige terminologie ontwikkeld wordt? De onderliggende gedachte is dat het Nederlands door het Engels wordt 'aangetast' en dat dit op termijn leidt tot de teloorgang van de eigen taal. Is er empirische evidentie dat dit inderdaad zo is? Het is hierbij belangrijk een onderscheid te maken tussen enerzijds punctuele beïnvloeding van het Nederlands door het Engels, zoals die zich manifesteert onder andere in leenwoorden, leenvertalingen, terminologie en uitspraakvarianten, en anderzijds het systematische gebruik van het Engels in bepaalde domeinen van de maatschappij en/of in bepaalde communicatieve situaties, bijvoorbeeld als onderwijstaal in het universitair onderwijs, als wetenschapstaal of als voertaal in het bedrijfsleven. Het eerste fenomeen van ontlening is op zich geen groot en zeker geen nieuw probleem. Elke taal komt voortdurend in aanraking met andere talen en neemt nieuwe woorden of nieuwe woordbetekenissen op, zonder dat dit de taal in se aantast. Veel ernstiger en meer zorgwekkend is het tweede fenomeen, waarbij een prestigetaal systematisch gebruikt wordt in de openbare ruimte en met name in een aantal met macht verbonden communicatiesituaties, omdat de prestigetaal op die manier de lokale taal verdringt. Onderzoek heeft uitgewezen dat een 'functionele taakverdeling' tussen talen vrijwel altijd leidt tot asymmetrisch taalgebruik en dus noodzakelijkerwijs tot diglossie.¹²⁴ Het daaruit voortvloeiende domeinverlies houdt in dat bepaalde taalregisters van de lokale taal gaan atrofiëren. Die taal is dan niet meer veerkrachtig genoeg om in alle maatschappelijke contexten te fungeren. Een ondoordachte verengelsing van het universitair onderwijs vergroot de impact van het Engels in de openbare ruimte en leidt ertoe dat het Engels in steeds meer maatschappelijke domeinen wordt geaccepteerd. Dit zou op termijn een bedreiging kunnen vormen voor de vitaliteit van het Nederlands, met afkalving en statusverlies van de taal als mogelijk gevolg.

Een taal als het Nederlands is echter alleen al vanwege de hoge codificatiegraad robuust en heeft een groot absorptievermogen. Het Nederlands beschikt immers over een goed uitgewerkt instrumentarium van woordenboeken, grammatica's, taalzorhandboeken enz. Bovendien houden naast vitale officiële instanties, zoals de Taalunie (een Nederlands-Vlaamse overheidsinstelling) en het Instituut voor de Nederlandse Taal (INT), ook een aantal dynamische ledenorganisaties zoals

¹²⁴ Diglossie is een vorm van maatschappelijke tweetaligheid waarbij twee talen of twee variëteiten van dezelfde taal elk in een duidelijk afgebakende leefsituatie worden gebruikt. Er is steeds sprake van een strikte verdeling van functies en/of domeinen en van een onderscheid in prestige tussen beide talen c.q. variëteiten. Het is m.a.w. een asymmetrische vorm van tweetaligheid.

het Genootschap Onze Taal¹²⁵ de vinger aan de pols. De Nederlandse taal heeft ca. 23 miljoen moedertaalsprekers, is de officiële taal in Nederland en Vlaanderen en heeft een aparte status in Suriname. Binnen de EU hoort het Nederlands tot de middelgrote talen. Er is dus geen reden voor taalparanoia, of met de woorden van de vorige secretaris-generaal van de Taalunie, Hans Bennis: 'Er is geen enkele reden tot zorgen dat onze taal zal verdwijnen of zelfs maar onder druk staat.'¹²⁶

¹²⁵ <https://onzetaal.nl>

¹²⁶ *Zijn de klachten over de staat van het Nederlands wel terecht?* in: NU weekend, 25-05-2018.

10. Standpuntbepaling: de noodzaak van een tweesporenbeleid

10.1. Algemene standpuntbepaling

De Werkgroep is pleitbezorger van een tweesporenbeleid: het Nederlands blijft onbetwistbaar de primaire instructietaal aan de Vlaamse universiteiten, maar naast het Nederlands hebben vooral het Engels en in voorkomend geval ook andere vreemde talen een plaats in het onderwijs. Wat de wetenschappelijke publicaties betreft, is de Werkgroep van oordeel dat de transfer van kennisinhouden niet belemmerd mag worden door wettelijke bepalingen, wat inhoudt dat bij de huidige stand van zaken het merendeel van de publicaties Engelstalig zal zijn.

De Werkgroep schaart zich achter een pleidooi voor een gedifferentieerd en wendbaar taalgebruik in het universitair onderwijs, waarbij een evenwicht wordt gevonden tussen de inclusie van Nederlandstalige en van anderstalige studenten. De Werkgroep onderstreept de noodzaak van een expliciet taalbeleid op het niveau van de instellingen en zo mogelijk op het niveau van de VLIR, waarbij de zorg voor het behoud en de verdere uitbouw van het Nederlands als academische taal gecombineerd wordt met een ambitie om aan de maat te blijven in de internationale academische context.

Dit pleidooi voor een expliciet taalbeleid houdt enerzijds de noodzaak in dat er kwaliteitseisen worden gesteld met betrekking tot de Engelse taalvaardigheid van docenten en studenten (cursussen Academic English, publicatievaardigheden, taaltesten en certificatie). De deugdelijkheid van het bestaande aanbod en de wijze waarop dit wordt gemonitord moeten op regelmatige tijdstippen getoetst worden, bij voorkeur op interuniversitair niveau.

Anderzijds moet er ook duidelijk worden ingezet op een betere Nederlandse taalvaardigheid, zowel bij docenten als studenten en *mutatis mutandis* zowel bij de Nederlandstaligen als de anderstaligen onder hen. Er moeten meetbare inspanningen worden geleverd om de Nederlandse taalvaardigheid te versterken en de sensibilisering rond taal te verhogen. Het is een verantwoordelijkheid van de Vlaamse universiteiten om afgestudeerden af te leveren die over goede communicatieve vaardigheden in het Nederlands beschikken. Deze vaardigheden omvatten zowel het algemene taalgebruik als vakspecifieke formuleringen en terminologie. Afgestudeerden moeten bovendien niet alleen de tijdens de opleiding verworven kennis en inzichten kunnen verwoorden, maar moeten ook kunnen reflecteren op hun taalgebruik, zodat ze naargelang de context en de doelgroep strategische en functionele keuzes kunnen maken uit hun taalrepertoire.¹²⁷

¹²⁷ We stellen vast dat dit volledig in lijn is met de aanbevelingen in het – bij het ter perse gaan van dit Standpunt nog niet verschenen – rapport in opdracht van de Taalunie. Jansen et al. (2022:32) omschrijven taalcompetentie in het hoger onderwijs als "de kennis, de vaardigheden en

Elk universitair diploma van een Nederlandstalige opleiding moet de garantie bieden dat de houder zowel mondeling als schriftelijk adequaat in het Standaardnederlands kan communiceren op de werkvloer.¹²⁸ Aangezien de universiteiten slechts beperkte middelen hebben om deze vaardigheden aan te brengen en/of te toetsen, is het van belang dat hierover ook afspraken gemaakt worden met het secundair onderwijs. De universiteiten zijn vragende partij om de lat hoger te leggen wat betreft de eindtermen voor het vak Nederlands in het secundair onderwijs.

De Werkgroep pleit voor kwalitatieve maatregelen die erop gericht zijn de afgestudeerden sterke communicatieve competenties te bezorgen in het Nederlands, dit met het oog op het goed functioneren van alle afgestudeerden op de Vlaamse arbeidsmarkt en op de toonaangevende rol die sommigen van hen zullen spelen in de samenleving. Er moet worden geïnvesteerd in een betere taalbegeleiding. Ook hier moet een adequaat aanbod gecreëerd worden, zowel voor Nederlandstalige als voor anderstalige studenten, vooral omdat uit onderzoek is gebleken dat een goede score op Nederlandse taalvaardigheid een betrouwbare indicator is van studiesucces.¹²⁹

Een aantal instrumenten kunnen hierbij nuttig zijn:

- Taalontwikkeland lesgeven (T.O.L.) verplicht stellen: de zorg voor het Nederlands inbedden in alle opleidingen, door specifieke aandacht te besteden aan de taal in essays, scripties, mondelinge presentaties en schrijvend leren.¹³⁰
- Een communicatietraining aanbieden, geïntegreerd in elke opleiding.
- Een universiteitsbreed cursusaanbod Academisch Nederlands creëren.¹³¹
- Een kwalitatief cursusaanbod Nederlands voor anderstalige studenten en docenten garanderen, met de bijbehorende taaltoetsen.

de attitudes die voor Nederlandstalige studenten in het hoger onderwijs een voorwaarde vormen om tijdens en na hun opleiding de Nederlandse taal adequaat en doelgericht te gebruiken en daarbij te putten uit een breed talig repertoire met zowel een algemene als een vakspecifieke component."

¹²⁸ Zie ook Thieme en Vander Beken (2020:40-41), die de noodzaak hiervan onderstrepen. Studenten moeten door de docenten en studiebegeleiders worden aangesproken op hun taalcompetenties.

¹²⁹ Zie o.a. De Moor & Colpaert (2019), Thieme en Vander Beken (2020), VLIR Ad hoc werkgroep Academisch Nederlands (2016), de Wachter et al. (2013), Deygers et al. (2018), Heeren (2021) & Heeren et al. (2021).

¹³⁰ De domeinspecifieke referentiekaders benoemen de nodige competenties die moeten worden bereikt door de student, zodat hij/zij doelgericht kan communiceren in de onderwijstaal. Deze vereisten sporen met de Europese afspraken zoals die zijn vastgelegd in de Dublin-descriptoren.

¹³¹ Dit wordt ook bepleit in het rapport van de VLIR Ad Hoc Werkgroep Academisch Nederlands (2016).

10.2. Standpuntbepaling met betrekking tot de kerntaken

10.2.1. Onderwijs

De Werkgroep is van oordeel dat er zich een duidelijk onderscheid opdringt tussen de bacheloropleidingen enerzijds en de initiële masters en master-na-masteropleidingen anderzijds.

10.2.1.1. Bacheloropleidingen

Er bestaat een consensus in de Werkgroep dat in de regel alle bacheloropleidingen in het Nederlands worden aangeboden. Om een dubbele taalsprong te vermijden (naar academisch taalgebruik en naar het Engels) beveelt de werkgroep aan dat in principe zelfs alle opleidingsonderdelen in het Nederlands worden aangeboden in het eerste bachelorjaar. In het tweede en derde bachelorjaar is er wel ruimte voor een beperkt aantal Engelstalige opleidingsonderdelen, voornamelijk ten behoeve van inkomende Erasmus-studenten en andere buitenlandse studenten. Dit beperkte Engelstalige aanbod, zoals trouwens bepaald in de huidige regelgeving, biedt tegelijkertijd voor de Nederlandstalige studenten een eerste kennismaking met een opleiding in een vreemde taal en vormt daardoor ook een goede voorbereiding op een buitenlands studieverblijf en/of meer Engelstalige vakken in de masteropleiding.¹³²

Een uitzondering op deze regelgeving kan in een bepaald aantal gevallen gewettigd zijn. Zo vormen de vreemde-taal-opleidingen een aparte casus, aangezien ook in de bacheloropleiding de meeste opleidingsonderdelen in de doeltaal worden gedoceerd. In bepaalde gevallen kan ook een zeer gespecialiseerde opleiding in het Engels worden aangeboden, bijvoorbeeld om een kritische massa te behalen qua studentenaantal, omdat een opleiding deel uitmaakt van een gezamenlijke en geïntegreerde Europese opleiding of omdat een opleiding zich in hoofdzaak richt op buitenlandse studenten. In voorkomend geval dient dit omstandig gemotiveerd te worden door de inrichters van de opleiding.

Deze standpuntbepaling wordt als volgt beargumenteerd:

Vanuit sociaal oogpunt

Vanuit sociaal oogpunt is het van belang dat de toegang tot het hoger onderwijs niet extra wordt bemoeilijkt door bijkomende taaleisen, die sowieso een sociale

¹³² Bedenking die hierbij kan gemaakt worden is dat de professionele bachelors op deze wijze goeddeels buiten het Engelstalige aanbod worden gehouden, wat aanleiding kan geven tot een kenniskloof op de werkvloer. Bovendien participeren ook professionele bachelors aan uitwisselingsprogramma's, waardoor ook zij de nodige interculturele competenties moeten verwerven. Het is duidelijk dat de situatie in hogescholen en universiteiten niet dezelfde is. Een adequaat taalbeleid vereist dan ook een gedifferentieerde aanpak. Dat is de reden waarom, zoals in de inleiding vermeld, de professionele bacheloropleidingen aan de hogescholen buiten het bestek van dit Standpunt vallen.

dimensie hebben. Het zijn immers vaak de meest kansarme studenten die ook de meeste moeilijkheden ervaren met Engelstalige opleidingsonderdelen, omdat zij veelal van thuis uit niet gestimuleerd werden om Engels te leren door middel van buitenschoolse activiteiten en/of bijkomende taallessen. Een taalbarrière instellen naast de andere drempels verhoogt het democratisch deficit en is ethisch onaanvaardbaar.

Vanuit economisch oogpunt

Vanuit economisch oogpunt is het van belang dat het leerpotentieel van de jonge generaties optimaal wordt benut en dat iedereen haar of zijn talenten kan ontwikkelen. Daarom is het bemoedigen van academische kansen voor een deelpopulatie die er het talent voor heeft, ook economisch onverantwoord. Dit houdt in dat, zoals hierboven vermeld, het Engels geen bijkomende drempel mag vormen, maar evenzeer dat opleidingsonderdelen in het Engels wel kunnen aangeboden worden in een vroeg stadium om de meertaligheid van de instromende studenten te stimuleren en zo ook de capaciteiten van studenten met taaltalenten ten volle te benutten.

Vanuit pedagogisch standpunt

Inkomende Nederlandstalige studenten hebben er nood aan om feiten en analyses op een gestructureerde manier te leren doorgronden, in eerste instantie in hun eigen taal. Nederlandstalige bacheloropleidingen bieden aan studenten de kans een stevig fundament op te bouwen in hun academische opleiding. Ook hebben deze studenten er baat bij een uitstekende mondelinge en schriftelijke academische taalvaardigheid te verwerven in hun moedertaal.

Vanuit het oogpunt van de maatschappelijke identiteit

Om historische redenen leeft er in Vlaanderen een sterk bewustzijn van de noodzaak om het Nederlands in alle domeinen van de samenleving als een volwaardig communicatiemiddel te gebruiken. Uitgangspunt hierbij is dat taal en identiteit onlosmakelijk verbonden zijn.¹³³ Universiteiten hebben een maatschappelijke verantwoordelijkheid om studenten te leren wetenschappelijke inzichten te vertolken en kritische standpunten te formuleren. Het Nederlands is hiervoor even geschikt als elke andere cultuurtaal.

Vanuit het oogpunt van internationalisering

Het is zinvol dat de studenten al in hun bacheloropleiding in contact komen met het Engels of met andere voor hun vakgebied relevante talen. Dat is niet alleen aanvaardbaar, maar betekent ook een meerwaarde. In de praktijk gebeurt de blootstelling aan het Engels in de bacheloropleidingen vrij harmonieus: studenten wordt aangeleerd om de vaak Engelstalige bronnen van hun discipline te raadplegen,

¹³³ Zo lezen we ook bij (Van Splunder 2021:43): 'Flemish language sensitivity is pervasive across the whole political spectrum, but it is particularly salient in Flemish nationalism, which dominates the current political landscape.'

buitenlandse docenten geven gastcolleges en sommige opleidingsonderdelen worden in het Engels gedoceerd omdat de lesgevers het Nederlands (nog) niet beheersen of omdat ze gezamenlijk worden aangeboden aan Nederlandstalige en internationale studenten.

10.2.1.2. Initiële masteropleidingen en master-na-masteropleidingen

Er is een consensus in de Werkgroep dat voor deze opleidingen een geschakeerde benadering wenselijk is. In de masteropleidingen is er meer ruimte voor onderwijs in de taal die voor de betrokken wetenschap het meest relevant is. Naast het Nederlands zal het Engels meestal evident zijn, hoewel ook andere vreemde talen, zoals met name Frans en Duits, relevant kunnen zijn voor bepaalde opleidingen. Daarnaast is er de groep van de vreemde taalopleidingen, waar de doeltaal ook instructietaal is (bijvoorbeeld Spaans, Zweeds of Chinees).

Deze standpuntbepaling wordt als volgt beargumenteerd:

Als een student de driejarige bacheloropleiding heeft afgerond en aan de hierboven vermelde taalvereisten qua academisch Nederlands voldoet, zijn er al goede garanties voor het functioneren van de afgestudeerden van deze opleidingen op de Vlaamse (en Nederlandse) arbeidsmarkt. In Vlaanderen stroomt het overgrote deel van de academisch gerichte bachelorstudenten echter door naar een masteropleiding.

Voor de afgestudeerde bachelors zijn er bij de toegang tot een masteropleiding nog nauwelijks belemmeringen van sociale en economische aard om eventuele taalbarrières te overwinnen. Masterstudenten hebben juist veel baat bij een meertalige opleiding, waarin zowel het Engels als het Nederlands aan bod komen. Engels verbannen of terugdringen is niet wenselijk. Een uitzondering vormen de educatieve masters die doorgaans in het Nederlands worden aangeboden. In deze studierichtingen worden immers toekomstige leraren secundair onderwijs voorbereid op hun taalgebonden beroepstaak.

Deze aanbeveling strookt met de huidige realiteit. Op dit ogenblik is er zelfs een feitelijk 'ondergebruik' van de wettelijk toegestane ruimte voor opleidingen in het Engels. Dit lijkt erop te wijzen dat er didactisch, noch maatschappelijk, noch beleidsmatig een acute nood bestaat aan een veel groter aantal Engelstalige masteropleidingen. Wel is de Werkgroep van oordeel dat de huidige regelgeving met haar kwantitatieve benadering weinig zoden aan de dijk zet, maar juist veel frustratieschept. De Werkgroep bepleit dan ook dat de universiteiten meer autonomie krijgen bij het inrichten van Engelstalige opleidingen en opleidingsonderdelen en dat de ingewikkelde cijfermatige bepalingen in het taaldecreet worden afgeschaft. Ook de noodzaak om altijd een equivalente (master)opleiding in het Nederlands

aan te bieden kan geschrapt worden. Spookopleidingen zullen verdwijnen als er geen overbodige wettelijke barrières moeten worden overwonnen.¹³⁴

10.2.1.3. Doctoraatsopleidingen

In de praktijk zal het merendeel van de opleidingsonderdelen in het Engels worden aangeboden (of in het buitenland worden gevolgd). De Werkgroep huldigt hier het standpunt dat de instellingen de vrijheid moeten hebben om autonoom te beslissen over hun taalbeleid. Een restrictief regelgevend kader is voor doctoraatsopleidingen volstrekt niet aan de orde.

10.2.1.4. Differentiëring binnen het aanbod

De Werkgroep vindt het essentieel dat universiteiten kunnen diversifiëren volgens het profiel van de opleiding. Het is immers evident dat niet alle faculteiten – en daarbinnen niet alle opleidingen – dezelfde strategieën hanteren. De verschillen in de wetenschappelijke tradities maken dat niet alle faculteiten op één lijn zitten. Er zijn bovendien grote verschillen in de conceptualisering van de kennisinhouden. In sommige vakgebieden staat de tekstuele formulering van de kennisinhouden meer centraal dan in andere, of vormen de teksten zelf het materieel object van de studie (zoals bijvoorbeeld in rechtswetenschappen, filosofie, literatuurwetenschap of geschiedenis), terwijl in sommige andere vakgebieden formules, grafieken en andere vormtalen een aanzienlijk deel van de boodschap representeren.

Een belangrijke overweging in verband met de diversificatie naar het profiel van de opleiding is ook het typische beroepenveld van de afgestudeerden, meer bepaald de vraag of van hen verwacht wordt dat ze in hun beroep veelvuldig communiceren met Nederlandstalige cliënten, patiënten, werknemers, collega's en instanties.

Ten slotte vormen de opleidingen en vakgebieden die verbonden zijn met de Nederlandse taal en de culturele ruimte van het taalgebied een aparte casus. In de eerste plaats geldt dit voor de neerlandistiek, maar er zijn ook opleidingsonderdelen binnen geschiedenis, journalistiek, bestuurswetenschappen en gedeelten van de rechtswetenschappen die een specifieke gerichtheid hebben op de eigen Nederlandstalige samenleving. Het ligt voor de hand dat voor deze specifieke vakken het referentiekader bij uitstek verwijst naar de Nederlandstalige ruimte en dat een groot aantal bronnen in het Nederlands gesteld is. Daarom is hier het Nederlands ook in de masteropleiding de aangewezen opleidingstaal. Dit geldt met name voor de opleiding Neerlandistiek, die de Nederlands taal en letterkunde als studieobject heeft. In Nederland ontstond er enige deining, toen bleek dat studenten aan de Universiteit Utrecht Middelnederlandse teksten als *Van de Vos Reynaerde* in het Engels aangeboden gekregen op hun literatuurlijst. Dit werd aan

¹³⁴ De *instellingsreviews* kunnen nagaan of er per instelling een adequaat en verantwoord taalbeleid gevoerd wordt.

de zaak gesteld, onder meer door Lotte Jensen, hoogleraar Nederlandse Literatuur en Cultuurgeschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen en coauteur van het KNAW-rapport. Volgens haar leidt de verengelsing van het onderwijs in haar vakgebied tot verschraling. Eenzelfde geluid was te horen bij de onlangs overleden Pieter Muyskens, hoogleraar Taalwetenschap aan dezelfde universiteit. Hij deed in een artikel in *De Telegraaf* (27 februari 2018) zijn beklag over de dominantie van het Engels, ook in de Letterenfaculteiten: 'Hierdoor verliezen Nederlandse studenten het vermogen in hun eigen taal puntig en geestig te formuleren.' Ook is er een alarmerende daling van het aantal studenten Neerlandistiek aan de Nederlandse universiteiten, waardoor een tekort aan academisch geschoolde leraren moedertaal dreigt. De opleidingen in de Neerlandistiek hebben veel van hun aantrekkingskracht verloren.¹³⁵ Eenzelfde bekommernis komt tot uiting in opiniestukken in de Vlaamse pers. Een belangrijke spreekbuis is Yves T'Sjoen, professor Moderne Nederlandse Literatuur aan de Universiteit Gent, die de leegloop van de opleidingen Neerlandistiek aan de Vlaamse universiteiten en het daaruit voortvloeiende, schrijnende tekort aan leraren Nederlands herhaaldelijk onder de aandacht heeft gebracht. Hij wijst erop dat het tanende prestige van de opleidingen Neerlandistiek hierin een rol speelt en dat er zo een vicieuze cirkel ontstaat. Door de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren (KANTL) werd in 2019 een 'Platform voor de neerlandistiek' opgericht met oog op een versterking van de Neerlandistiek aan de Vlaamse universiteiten én van het schoolvak Nederlands.¹³⁶

10.2.2. Onderzoek

De Werkgroep neemt het standpunt in dat er geen restricties mogen worden opgelegd inzake de taal van wetenschappelijke publicaties. Het wetenschappelijk onderzoek is in alle disciplines sterk geïnternationaliseerd, deels vanwege talrijke internationale samenwerkingsverbanden en onderzoekconsortia, deels door de instroom van buitenlandse onderzoekers. Voor internationaal toptalent is het Engels ook vaak de voertaal op de werkvloer.

Met name in de exacte en de technische wetenschappen, de gezondheidswetenschappen en de sociale wetenschappen is het merendeel van de internationale tijdschriften Engelstalig. Publiceren in het Engels is vaak de enige mogelijkheid om te participeren in de internationale onderzoeksnetwerken. Bovendien speelt het aantal publicaties in gerenommeerde tijdschriften met een hoge impactfactor een belangrijke rol in de internationale *rankings* en in de financieringsleutels.

¹³⁵ Zie Laureys (2019) *Opleidingen Neerlandistiek in het verdomhoekje*; Van Oostendorp (2021): 'De dominante positie van het Engels in het hoger onderwijs heeft wel meer gevolgen. Zo loopt het aantal studenten Nederlands terug omdat die studierichting door de verengelsing aan aanzien heeft ingeboet.'

¹³⁶ Zie <https://kantl.be/werking/platform-voor-de-neerlandistiek>

Ook in de humane wetenschappen wordt veel in het Engels – of in andere talen, zoals het Frans en het Duits – gepubliceerd, met name als het gaat om theoretische en methodologische bijdragen of als er een vergelijkende invalshoek wordt gepresenteerd. Door internationale publicaties treden onderzoekers in dialoog met mondiale netwerken van wetenschappers en dragen ze ook bij aan de uitstraling van Vlaanderen.

Tegelijkertijd blijft het belangrijk dat wetenschappelijke publicaties in het Nederlands – met name in disciplines die het maatschappelijk debat schragen – ten volle naar waarde worden geschat. Ze zijn een belangrijk instrument om onderzoeksresultaten en vakterminologie in de samenleving kenbaar te maken en daarmee de maatschappelijke valorisatie te verhogen.

10.2.3. Interne en externe communicatie

De Werkgroep bevestigt de vanzelfsprekende rol van het Nederlands als de officiële bestuurstaal aan de Vlaamse universiteiten. Dit houdt in dat alle bestuurlijke documenten en administratieve stukken in het Nederlands worden opgesteld en dat alleen aan de Nederlandse tekst rechten kunnen worden ontleend. Daarnaast vindt de Werkgroep de ontwikkelingen naar meertalige communicatie terecht en functioneel.

Het Engels wordt naast het Nederlands gebruikt in de interne en externe communicatie. Het betreft hier Engelse vertalingen van een Nederlands origineel of samenvattingen van teksten die in het Nederlands zijn gesteld. De Engelse versies zijn faciliterend en instrumenteel. Ze zijn niet de oorspronkelijke informatiedragers.

Gelet op het grote aantal buitenlandse onderzoekers en andere personeelsleden en op het groeiende aantal internationale studenten zijn de universiteiten geleidelijk aan steeds meer overgestapt op tweetalige communicatie. Belangrijke mededelingen, personeelscontracten, nieuwsberichten en alle informatie op de website worden zowel in het Nederlands als in het Engels aangeboden. Het Engels is ook vaak de taal voor administratieve handelingen en dienstverlening. Bovendien maken de universiteiten ook zelf deel uit van internationale netwerken en is het vanuit het oogpunt van de internationale uitstraling noodzakelijk om in het Engels te communiceren.

Uiteraard is hiervoor een attitudeverandering nodig bij de betrokken bestuurs-eenheden. Een Engelstalig digitaal platform met een snelle en gebruikersvriendelijke toegang tot informatie, documenten en procedures is een belangrijk instrument in een hedendaags hr-beleid.

Aanbevelingen

Algemeen

De Werkgroep is pleitbezorger van een tweesporenbeleid waarbij het Nederlands onbetwistbaar de primaire taal blijft aan de Vlaamse universiteiten, maar naast het Nederlands vooral het Engels – en in voorkomend geval ook andere vreemde talen – een duidelijke en vanzelfsprekende plaats hebben.

De Werkgroep acht het noodzakelijk dat in de taalregelgeving de drie kerntaken van de universiteiten worden onderscheiden. De regelgeving mag geen belemmering vormen voor de internationalisering van het universitaire onderwijs en onderzoek en moet het mogelijk maken dat de universiteiten hun maatschappelijke dienstverlening zowel in Vlaanderen als op internationale fora adequaat vervullen.

De Werkgroep onderstreept de noodzaak van een expliciet taalbeleid op het niveau van de instellingen, en zo mogelijk op het niveau van de VLIR, waarbij de zorg voor de verdere uitbouw van het Nederlands als academische taal gecombineerd wordt met de ambitie om door het gebruik van kwaliteitsvol Engels een krachtige stem te blijven hebben in de internationale academische context.

De Werkgroep adviseert dat de overheid in haar taalregelgeving het hoger onderwijs in zijn geheel betreft. Hoewel de hogescholen buiten het bestek van dit Standpunt vallen, is de Werkgroep overtuigd van de noodzaak dat er ook voor de professionele bacheloropleidingen een degelijk taalbeleid wordt gevoerd.

1. TAALREGELGEVING

Deze aanbevelingen zijn gericht tot de bevoegde minister en de overheid.

1.1. Plaats de taalregelgeving duidelijk tegen de achtergrond van de internationalisering van het universitair onderwijs en onderzoek.

1.2. Vereenvoudig de taalregelgeving en formuleer ze niet in strikt kwantitatieve termen.

- Het verdient de voorkeur de decretale bepalingen te laten steunen op inhoudelijke en beleidsmatige uitgangspunten, veeleer dan zich vast te pinnen op kwantitatieve maatstaven.*
- De huidige regelgeving is ingewikkeld, formalistisch en in de praktijk niet altijd haalbaar. De regeling met taalquota per opleiding wekt weerstand op en stimuleert juist daarom ontwijkingsgedrag. Het verdient sterke overweging de taalquota af te schaffen.*

1.3. Geef meer autonomie aan de universiteiten.

- *De Werkgroep bepleit meer autonomie voor de universiteiten bij het bepalen van de taalkeuzes voor opleidingsonderdelen en opleidingen, met name in de masters. De facto springen de universiteiten zorgzaam om met het inrichten van Engelstalige opleidingen en is er geen sprake van een verregaande verengelsing.*
- *Er is noodzaak aan differentiëring tussen de opleidingen en zelfs binnen de opleidingen. De educatieve, wetenschappelijke en maatschappelijke finaliteiten van een opleiding dienen zorgvuldig afgewogen te worden bij de keuze van de onderwijstaal.*

2. TAALBELEID

Deze aanbevelingen zijn gericht tot de universiteiten.

2.1. *Werk een expliciet taalbeleidsplan uit als onderdeel van de interne kwaliteitszorg.*

- *De Werkgroep onderstreept de noodzaak van een expliciet en gemotiveerd taalbeleid – inzake zowel het Nederlands als het Engels – als een onderdeel van de interne kwaliteitszorg. Dit taalbeleid moet méér zijn dan het implementeren van kwantitatieve regels en grendels die de overheid oplegt.*
- *De Werkgroep stelt voorop dat een goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands op academisch niveau tot de domeinspecifieke leerresultaten behoort van elke Nederlandstalige opleiding en acht het belangrijk dat de universiteiten hiervoor de nodige voorzieningen treffen (taaladviseurs, cursusaanbod Academisch Nederlands, links naar taalzorgwebsites).*
- *De Werkgroep bepleit een versterking van de kwaliteitszorg voor het gebruik van het Nederlands en het Engels door alle doelgroepen. Dit is niet alleen een kwestie van taalbeheersing, maar ook van communicatieve vaardigheden. Aandacht moet ook gaan naar het taalgebruik in het leermateriaal.*
- *De Werkgroep adviseert een versterking van de taalvaardigheid Engels: door het inrichten van cursussen Academic English voor studenten en onderzoekers, door het aanbieden van ondersteunende taalcurricula en studiemateriaal en door het toetsen van de taalvaardigheid Engels op het vereiste niveau van alle docenten (zowel Nederlandstalige en anderstalige), met uitsluiting van academici met een Engelstalig diploma of een lange staat van dienst in een Engelstalig land.*
- *De Werkgroep adviseert dat didactische trainingen voor 'international classrooms' integraal deel uitmaken van de docententraining.*

- *De Werkgroep adviseert het ondersteunen van de taalvaardigheid Nederlands van anderstalige docenten, onderzoekers en studenten door het inrichten van taalopleidingen en het toetsen van de taalkennis op het vereiste niveau. Ondersteuning in een open en positieve sfeer is belangrijk.*
- *De Werkgroep adviseert dat er meer positieve initiatieven komen om het niveau van het Nederlandse en het Engelse taalgebruik bij docenten, onderzoekers en studenten te stimuleren. Het instellen van prijzen voor wetenschapscommunicatie is een voorbeeld hiervan.*
- *De Werkgroep vindt dat er met betrekking tot de interne en de externe communicatie nood is aan een professioneel vertaalbeleid en een kwaliteitsbewaking van Engelse teksten.*

2.2. Geef aandacht aan de kennis van andere vreemde talen naast het Engels.

- *Meertaligheid en competenties in vreemde talen hebben Vlamingen traditioneel een competitief voordeel gegeven. Deze troef mag Vlaanderen niet uit handen geven.*
- *Naast de kennis van het Engels moet de kennis van andere vreemde talen gestimuleerd worden. Dit geldt in het bijzonder voor de andere landstalen: de kennis van het Frans moet bevorderd worden, bijvoorbeeld door het aanbieden van wetenschappelijke literatuur en bronnen, en ook de kennis van het Duits moet meer aandacht krijgen.*

2.3. Rapporteer over het taalbeleid via de instellingsreview.

- *De Werkgroep beveelt aan dat de universiteiten via hun instellingsreview rapporteren over hun taalbeleid en de implementatie ervan.*

3. ONDERWIJS

Deze aanbevelingen zijn gericht zowel tot de universiteiten als tot de bevoegde minister en de overheid.

3.1. Differentieer het taalbeleid in de bachelor- en masteropleidingen.

3.2. Behoud in de bacheloropleidingen in de regel het Nederlands als de onderwijstaal.

- *De Werkgroep adviseert dat in de regel alle bacheloropleidingen Nederlandstalig zijn. Uitzonderingen kunnen gewettigd zijn (bijvoorbeeld om een kritische massa te behalen qua studentenaantallen, omdat een opleiding deel uitmaakt van een geïntegreerde Europese opleiding of omdat een opleiding zich in hoofdzaak richt tot buitenlandse studenten). Het aanbieden van parallelle*

opleidingen in het Nederlands kan in die gevallen opportuun en verrijkend zijn, maar mag niet administratief opgelegd worden.

- *Vanuit pedagogisch oogpunt bieden Nederlandstalige bacheloropleidingen aan studenten de kans een stevig academisch fundament op te bouwen in hun moedertaal en/of schooltaal.*
- *Vanuit sociaal oogpunt is het van belang dat de toegang tot het hoger onderwijs niet bemoeilijkt wordt door bijkomende taaleisen. In het eerste bachelorjaar kunnen anderstalige opleidingsonderdelen een drempel vormen voor aankomende studenten uit kansarme groepen. De bekommernis om geen extra taalbarrière te creëren is voor de Werkgroep een belangrijke overweging voor de aanbeveling om alle opleidingsonderdelen in het Nederlands aan te bieden (behalve in de opleidingen vreemde talen).*
- *In het tweede en derde jaar bachelor is er ruimte voor een beperkt aantal Engelstalige opleidingsonderdelen.*

3.3. Voer een tweesporenbeleid in de initiële masteropleidingen en master-na-masteropleidingen: naast Nederlands is hier ruimte voor het Engels en ook voor andere vreemde talen.

- *Wat de masteropleidingen betreft bepleit de Werkgroep volledige autonomie van de instellingen. De taalkeuze van opleidingsonderdelen maakt deel uit van curriculumontwikkeling.*
- *De Werkgroep acht het de taak van de universiteiten de studenten voor te bereiden op verantwoordelijke functies in de samenleving en erop toe te zien dat afgestudeerden zich zowel in het Nederlands als in het Engels adequaat kunnen uitdrukken.*

3.4. Hanteer geen taalrestricties in de doctoraatsopleidingen.

- *De Werkgroep huldigt het standpunt dat de instellingen autonoom beslissen over hun taalbeleid in de doctoraatsopleidingen. Er is geen nood aan een opgelegd regelgevend kader.*

3.5. Differentieer en scheer niet alle afstudeerrichtingen over één kam.

- *De Werkgroep vindt het essentieel dat universiteiten qua taalkeuze kunnen diversifiëren volgens het profiel van de opleiding en vindt het evident dat niet alle faculteiten, en daarbinnen niet alle opleidingen, dezelfde strategie hanteren.*
- *Een overweging in verband met de diversificatie volgens het profiel van de opleiding is het typische beroepenveld van de afgestudeerden, meer bepaald de vraag of van hen verwacht wordt dat ze in hun beroep veelvuldig communiceren met burgers.*

- *Opleidingen die verbonden zijn met de Nederlandse taal en cultuur vormen een aparte casus. Het ligt voor de hand dat het referentiekader van deze vakken bij uitstek verwijst naar de Nederlandstalige ruimte en dat belangrijke bronnen in het Nederlands gesteld zijn. Daarom is hier het Nederlands ook in de masteropleiding de aangewezen opleidingstaal.*
- *De educatieve masters worden in de regel in het Nederlands aangeboden. In deze studierichtingen worden toekomstige leraren secundair onderwijs voorbereid op hun taalgebonden beroepstaak.*

4. ONDERZOEK

Deze aanbevelingen zijn gericht zowel tot de universiteiten als tot de bevoegde minister en de overheid.

4.1. Hanteer het begrip 'forumtaal' voor wetenschappelijke publicaties en leg geen beperkingen op wat de taalkeuze betreft.

- *De Werkgroep huldigt het standpunt dat er geen restricties mogen worden opgelegd inzake de taal van wetenschappelijke publicaties.*
- *De Werkgroep is van oordeel dat het Engels met voorsprong de lingua franca is voor wetenschappelijke publicaties in een internationale context en dat het daarom de forumtaal bij uitstek is. De Werkgroep benadrukt dat dit niet mag leiden tot een monocultuur van het Engels en dat voor een aantal vakgebieden of in bepaalde publicatiekanalen een andere forumtaal relevant is of zelfs de voorkeur verdient. Dat zal in vele gevallen het Nederlands zijn, maar ook andere talen zijn aan de orde, afhankelijk van het forum van vakgenoten dat de wetenschapper wil bereiken.*
- *Hoogstaande wetenschappelijke publicaties in het Nederlands of in een andere vreemde taal dan het Engels moeten op dezelfde wijze getaxeerd worden als Engelstalige publicaties, zodat geen systematische beperkingen opgelegd worden wat de taalkeuze betreft.*
- *De Werkgroep vindt dat er een garantie moet bestaan dat er voor alle vakdisciplines Nederlandstalige terminologie ontwikkeld wordt en moedigt wetenschappers aan om Nederlandstalige vakliteratuur beschikbaar te stellen.*
- *De Werkgroep doet de suggestie dat doctorandi die promoveren aan een Vlaamse universiteit – zowel zij die het Nederlands als moedertaal hebben als anderstaligen – een Nederlandse samenvatting van hun doctoraatswerk aanleveren, zodat hun onderzoekresultaten in het Nederlands toegankelijk zijn voor de samenleving.*

5. INTERNE EN EXTERNE COMMUNICATIE

Deze aanbevelingen zijn gericht tot de universiteiten.

5.1. Behoud het Nederlands als de officiële bestuurstaal aan de Vlaamse universiteiten.

5.2. Werk een tweetalig communicatiebeleid uit.

- De Werkgroep is van oordeel dat naast het Nederlands ook het Engels een plaats heeft in de interne en externe communicatie, gelet op het grote aantal buitenlandse personeelsleden en het toenemende aantal internationale studenten. Belangrijke mededelingen, personeelscontracten, nieuwsberichten en informatie op de website worden bij voorkeur zowel in het Nederlands als in het Engels aangeboden.*
- De Werkgroep onderstreept het faciliterende en instrumentele karakter van de Engelse versies van bestuursteksten en -berichten. Ze zijn niet de oorspronkelijke informatiedragers. Het betreft hier Engelse vertalingen van een Nederlands origineel of samenvattingen van teksten die in het Nederlands zijn gesteld.*
- De Werkgroep is ervan overtuigd dat tweetalige communicatie (Nederlands/Engels) ook vanuit het standpunt van de internationale samenwerking en uitstraling een noodzaak is.*
- De Werkgroep vindt het waardevol dat universiteiten een aanbod creëren om uitwisselingsstudenten, gastprofessoren en gastonderzoekers kennis te laten maken met de Vlaamse cultuur.*

Literatuurlijst

Ammon, Ulrich (2015) *Die Stellung der deutschen Sprache in der Welt*, Berlin/München/Boston, Amsterdam, Walter de Gruyter.

Beelen, Jos & Elspeth Jones (2015) Redefining Internationalization at Home. In: Curai, A. et al. (eds.), *The European Higher Education Area. Between Critical Reflections and Future Policies*, 59-72.

Blommaert, J. (2010) *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge University Press.

Boussebaa, M. & Brown, A. D. (2017) Englishization, identity, regulation and imperialism. In: *Organization Studies*, 38(1), 7-29.

Cajot, G. & Heeren, J. (2019) Tien jaar taalbeleid, tien jaar vooruit? Uitdagingen van gisteren, vandaag en morgen. In: *Forum Taalbeleid Hoger Onderwijs, Taalbeleid en Taalondersteuning: Wat werkt? Inspiratie en praktijkvoorbeelden uit het hoger onderwijs*, 17-28. LannooCampus.

CAWET, Comité van de Academie voor Wetenschap en techniek (2003) *Taal in onderwijs en wetenschap. The Use of Languages in Education and Science*. KVAB.

Centraal Planbureau (2019) *Economische effecten van internationalisering in het hoger onderwijs en mbo* (https://www.cpb.nl/sites/default/files/omnidownload/cpb-notitie-de-economische-effecten-van-internationalisering-in-het-hoger-onderwijs-en-mbo_0).

Davidson-Nielsen, Niels (2003) *Sprog på spil: Et udspil til en dansk sprogpolitik*. Kulturministeriet, Copenhagen.

Decreet betreffende de integratie van de academische hogeschoolopleidingen in de universiteiten, 13 juli (2012) (<https://codex.vlaanderen.be/Portals/Codex/documenten/1022449.html>).

de Groot, A. M. B. & Keijzer, R. (2000) What is hard to learn is easy to forget: The roles of word concreteness, cognate status, and word frequency in foreign-language vocabulary learning and forgetting. In: *Language Learning*, 50, 1-56.

de Groot, A. M. B. (2011) *Language and cognition in bilinguals and multilinguals: An introduction*. New York-Hove: Psychology Press. Ook als: (<http://www.psypress.com/language-and-cognition-in-bilinguals-and-multilinguals-9781848729018>).

de Groot, A. (2017) *Nederlands moet: over meertaligheid en de verengelsing van het universitair onderwijs*. Afscheidscollege aan de UvA op 27 september 2017. Ook als: (<https://www.scienceguide.nl/2017/11/nederlands-moet>).

de Groot, A. (2019) Onderwijs op krukken. In: L. Jensen, N. Pas, D. Rovers, & K. van Gulik (Red.), *Against English: Pleidooi voor het Nederlands*, 203-216. Wereldbibliotheek.

de Groot, A. (2018) De prijs die we betalen: Kritische kanttekeningen bij de verengelsing van het hoger onderwijs. In: *Th&ma, Tijdschrift voor hoger onderwijs & management*, 25(3), 39-44. Ook als: <https://www.themahogeronderwijs.org/het-archief/author/350>.

De Moor, A. & Colpaert, T. (2019) Taal telt. Taalscreening in het eerste jaar hoger onderwijs om studiesucces te bevorderen. In: *Forum Taalbeleid Hoger Onderwijs, Taalbeleid en Taalondersteuning: Wat werkt? Inspiratie en praktijkvoorbeelden uit het hoger onderwijs*, 267-275, LannooCamp

Deneckere, Gita (2019) Van Bildung naar Globish. De verengelsing van de Vlaamse universiteiten. In: Jensen, Lotte e.a., *Against English: pleidooi voor het Nederlands*, Wereldbibliotheek, pp. 194-202.

Departement Onderwijs en Vorming. Afdeling Hoger Onderwijs en Volwassenenonderwijs (2012-2017), *Taalverslag* (<https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/taalverslag-academiejaar>)

De Wachter, L. & Heeren, J. (2011) *Taalvaardig aan de start. Een behoefteanalyse rond taalproblemen en remediëring van eerstejaarsstudenten aan de KULeuven*, Instituut voor Levende Talen KULeuven.

De Wachter, L., Heeren J., Marx, S. & Huyghe, S. (2013) Taal: noodzakelijke, maar niet enige voorwaarde tot studiesucces. Correlatie tussen resultaten van een taalvaardigheidstoets en slaagcijfers bij eerstejaarsstudenten aan de KU-Leuven. In: *Tijdschrift voor Levende Talen*, 14(4), 28-36.

de Wit, Hans et al. (2015) Internationalization of Higher Education. What Can Research Add to the Policy Debate? In: Curai, A. et al. (eds.), *The European Higher Education Area. Between Critical Reflections and Future Policies*, pp. 3-12.

Deygers, B., Van den Branden, K. & Van Gorp, K. (2018), University entrance language tests: A matter of justice. In: *Language Testing*, 35(4), 449-478.

Dhondt, Pieter (2006) *Un double compromis: enjeux et débats relatifs à l'enseignement universitaire en Belgique au XIXe siècle*, Gent, Academia Press.

Durham, Mercedes (2014) *The Acquisition of Sociolinguistic Competence in a Lingua Franca Context*, Bristol/Buffalo/Toronto, Multilingual Matters.

Ejsing, Jens (2021) Færre engelsksprogede uddannelser. In: *Berlingske Tidende*, 20210805.

Gregersen, Frans (red.) (2014) *Hvor parallelt: Om parallelspråkighet på Nordens universitet* [How parallel: About parallel language at the Nordic University]. Nordic Council of Ministers.

Gregersen, F., Josephson, O., Huss, L., Holmen, A., Kristoffersen, G., Kristiansen, M., Östman, J.-O., Londen, M., Hansen, Z., Petersen, H., Grove, A., Thomassen, E., & Bernharðsson, H. (2018) *More parallel, please! Sprogbrug i*

internationaliseringsprocesser. Nordisk Gruppe for Parallelsprogligheds afsluttende rapport med 11 anbefalinger til universiteterne om mønsterpraksis for brug af internationale og lokale sprog. Afgivet til Nordisk Ministerråd, oktober 2017. [More parallel please! Language use in processes of internationalisation. Final report of the Nordic group of parallel language use with 11 recommendations for universities about best practice for use of international and local languages]. <https://www.sprakradet.no/globalassets/sprakarbeid/forskning-og-hogare-utdanning/more-parallel-please-.pdf>

Grezel, Jan Erik (2018) "Engels? Niet vanzelsprekend!". Strijd over de voertaal in het hoger onderwijs. In: *Onze taal*, 2018 (4), 4-8.

Heeren, J. (2021) *Academic language proficiency as a predictor of academic achievement. A validity argument of a low-stakes post-entry academic reading and vocabulary screening test for first year university students.* [Doctoral Dissertation], KU-Leuven

Heeren, J., Speelman, D. & De Wachter, L. (2021) Bepaalt taal wie het haalt? De samenhang tussen een academische taalvaardigheidscreening en het behalen van een bachelordiploma aan de universiteit. In: *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 39(1), 39-45.

Henriksen, B., Holmen, A., & Kling, J. (2018) *English medium instruction in multilingual and multicultural universities: Academics' voices from the northern European context.* Routledge.

Herman, Jacques (2020) Le recteur de la KULeuven mise sur l'anglais pour attirer les talents du monde entier. In: *La libre Belgique*, 10 februari 2020.

Hultgren, Anna Kristina, Frans Gregersen & Jacob Thøgersen (red.) (2014) *English in Nordic Universities: Ideologies and Practices*, Studies in World Language Problems 5. Amsterdam, John Benjamins.

Hultgren, Anna Kristina (2016) Domain loss: The rise and demise of a concept. In: Linn, A (red), *Investigating English in Europe: Contexts and agendas*, 153-158. De Gruyter Mouton.

Inspectie van het Onderwijs (2018) *Nederlands of niet: Gedragcodes en taalbeleid in het hoger onderwijs.* Ministerie van het Onderwijs, Cultuur en Welzijn.

Jansen, C., De Wachter, L., Van Dun, P. & Thomas, E. (2022) *Taalcompetentie in het Nederlands van Nederlandstalige studenten in het hoger onderwijs in Nederland en Vlaanderen.* Rapport in opdracht van de Taalunie. <https://taalunie.org/publicaties/212/taalcompetent-in-het-hoger-onderwijs>

Jensen, Lotte, Pas, N., Rovers, D., & van Gulik, K. (red.) (2019) *Against English. Pleidooi voor het Nederlands*, Wereldbibliotheek.

Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (2003) *Nederlands, tenzij... Tweetaligheid in de geestes- en de gedrags- en maatschappijwetenschappen.* Rapport van de Commissie Nederlands als wetenschapstaal, Amsterdam.

Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (2017) *Nederlands en/of Engels? Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs*. Verkenning, Amsterdam.

Lanvers, U., & Hultgren, A. K. (2018) The Englishization of European education. In: *European Journal of Language Policy*, 10(1), 147-152.

Laureys, Godelieve (2018), Onze dierbare moedertaal en "our beloved lingua franca" In: *PrincEzine* (5), ovdp.net

Lauridsen, Karen (2020) It does not happen by osmosis: Creating an internationalized learning opportunity for all students requires careful consideration and specific action. In H. Bowles & A. C. Murphy (red.), *English-medium instruction and the internationalization of universities*, 205-227, Springer.

Linn, Andrew (2016) *Investigating English in Europe: Contexts and Agendas*, English in Europe 6, Gruyter Mouton, Berlin/München/Boston.

Melchers, Gunnel, Shaw, Philip & Peter Sundkvist (2019) *World Englishes*, New York Routledge.

Ministerie van Financiën (2019) *IBO Internationalisering van het (hoger) onderwijs*. Inspectie der Rijksfinanciën/Bureau Strategische Analyse.

Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2021), Ontwerpbesluit tot wijziging van het uitvoeringsbesluit WHW 2008 houdende de invoering van bepalingen omtrent de uitdrukkingsvaardigheid in het Nederlands en de meerwaarde van een andere taal dan het Nederlands in het hoger onderwijs, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Ministry of Higher Education and Science (2020) Admission to Danish higher education for holders of foreign qualifications (<https://ufm.dk/en/education/recognition-and-transparency/recognition-guide/admission-he/admission-to-danish-higher-education-for-holders-of-foreign-qualifications>)

Nation, I. S. P. (2006) How large a vocabulary is needed for reading and listening? In: *The Canadian Modern Language Review*, 63(1), 59-82.

Nederlandse Onderwijsraad (2011) *Weloverwogen gebruik van Engels in het hoger onderwijs*.

Oosterhof, A., Rawoens, G., Laureys, G., & Melander B. (2013) Hoe is het nog gesteld met de verengelsing van het Nederlands? In: *Over Taal*, 52(2), 48-50.

Ossenblok, T. et al. (2012) The representation of the social sciences and humanities in the Web of Science - A comparison of publication patterns and incentive structures in Flanders and Norway (2005-9). In: *Research Evaluation*, 21 (4), 280-90.

Phillipson, Robert (2003) *English-only Europe? Challenging Language Policy*, Routledge.

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (2015) *Vaart met Taalvaardigheid. Nederlands in het hoger onderwijs*. Amsterdam, De Nederlandse Taalunie.

Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren, (2016) *Nederlands als taal van wetenschap en hoger onderwijs*.

Regeringen/The Danish Government (2004) *Sprogpolitisk redegørelse*.

Regeringens Sprogudvalg (2008) *Sprog til tiden. Rapport om styrkelsen af det danske sprog i uddannelse, offentlighed og andre institutioner*. Kulturministeriet, København.

Rektorkollegiet (2003) *Sprogpolitik på de danske universiteter*, København.

Sandström, Anna-Malin & Carmen Neghina (2017) *English-taught bachelor's programmes. Internationalising European Higher Education*, Amsterdam. The European Association for International Education (EAIE), 29

Science Guide, Vlaanderen jaagt internationaal talent naar Nederland vanwege verzwaarde taaleisen, 3 mei 2021.

Seidlhofer, Barbara, Breiteneder, Angelika & Pitzl Marie-Luise (2006) English as a Lingua Franca in Europe: Challenges for applied linguistics. In: *Annual Review of Applied Linguistics*, vol. 26, 3-34.

Sels, Luc (2020) Verengelsing? Nee, verrijking. Vrije tribune in *De Standaard* 23 januari.

Simons, Ludo (2008) Nederlands en/of Engels als wetenschapstaal. In: Hans Verboven (red.), *De universiteit in ontwikkeling. Jaarboek van het Verbond der Vlaamse Academi's*, 71-83.

Taalunie, *Onderzoeksrapport 2019. Staat van het Nederlands. Over de taalkeuzes van Surinamers in het dagelijks leven en meer over die van Nederlanders en Vlamingen*. Ook als: <http://staatvanhetnederlands.nl/cms/wp-content/uploads/2019/09/Onderzoeksrapport-StaatNed-2019-DEF.pdf>

Taalunie, *Onderzoeksrapport 2021. Staat van het Nederlands. Over de verschuivende taalkeuzes van Surinamers, Vlamingen en Nederlanders in het dagelijks leven*. Ook als: <https://taalunie.org/publicaties/206/staat-van-het-nederlands-onderzoeksrapport-2021>

Thieme, A. & Vander Beeken H. (2020) *Meertalige en anderstalige studenten in het Nederlandstalige universitair onderwijs: kansen en uitdagingen voor taalbeleid. Een verkennende analyse*. Universitair overleg Taaltaken Anderstaligen.

Universiteit Gent (2018) *Integratietraject niet-Nederlandstalige ZAP-leden*. Nota opgesteld door DINT, transversale werking in samenwerking met DPO en werkgroep ZAP-integratietraject 2018, Interne Nota 28112018 (pdf).

- Vandenbussche, Wim (2019) Language policy in higher education in Flanders: Legislation and actual practice. In: *Sociolinguistica* 34. 71-87.
- Vandenbussche, Wim (2019) *Platform voor de Neerlandistiek* <https://verslagenenmededelingen.be/index.php/VM/issue/view/31/17>. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. (= *Verslagen en mededelingen van de KANTL* 130, 1)
- Vander Beken, H. (2018) *Text comprehension and memory in L1 and L2* [Dissertatie, Universiteit Gent]. Academic Bibliography Universiteit Gent. <http://hdl.handle.net/1854/LU-8575564>
- Vander Beken, H., Bruyne, E. & Brysbaert, M. (2020) Studying texts in a non-native language. A further investigation of factors involved in the L2 recall cost. In: *Quarterly Journal of Experimental Psychology* 73(6), 891-907.
- Van Engelshoven, I. (2019a, September 6) Kabinetsreactie op het interdepartementaal beleidsonderzoek Internationalisering van het (hoger) onderwijs. Den Haag, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Welzijn.
- Van Engelshoven, I. (2019b, September 2) Toespraak van minister Van Engelshoven bij de opening van het academisch jaar. (<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/toespraken/2019/09/02/toespraak-van-minister-van-engelshoven-bij-de-opening-van-het-academisch-jaar-aan-universiteit-leiden>).
- Van Parijs, P. (2011) *Linguistic justice for Europe and for the world*. Oxford University Press.
- Van Splunder, Frank & Engelen, Christine (2018) Ruimte voor creatieve oplossingen. Taal in het Vlaamse hoger onderwijs: beleid en praktijk. In: *TH&MA Hoger Onderwijs*, nr. 3, 19-23.
- Van Splunder, Frank (2021) Higher Education in Flanders. English as the 'other' language. In: Wilkinson, Robert & René Gabriëls (red.) *The Englishization of Higher Education in Europe*, 37-56. Amsterdam University Press.
- VARIO (2017) *Internationaal toptalent aantrekken en verankeren*, Advies nr. 1. Ook als https://www.vario.be/sites/default/files/documents/2017_pdf
- VBO (2016) http://www.vbo-feb.be/actiedomeinen/vbo-onderneemt/pieter-timmermans-bij-ku-leuven--hoe-universiteiten-en-ondernemingen-elkaar-kunnen-versterken_2016-05-03/
- Vervoorn, A.J. (1981) Kleine frontberichten uit een vergeten taalstrijd? In: *Ons Erfdeel* 24, 1-7.
- Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2012). *Advies over het voorontwerp van integratiedecreet*, 14 februari 2012.
- Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2013). *Advies over de implementatie van de nieuwe taalregeling in het hoger onderwijs*, 20 maart 2013.

- Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2015) *Advies over de implementatieproblemen van de taalregeling hoger onderwijs*, 29 januari 2015.
- Vlaamse Onderwijsraad, Raad Hoger Onderwijs (2017) *Advies over taalbeleid in het Vlaamse hoger onderwijs*, 14 februari 2017.
- Vlaams Parlement - Verslag van gedachtewisseling 210 (2019-2020) Nr. 1, p.9-22.
- VLIR Ad hoc werkgroep Academisch Nederlands (2016) *Talige startcompetenties voor het universitair onderwijs*, VLIR.
- VOKA (2018) *Hoger onderwijs, slimmere financiering. Betere parameters voor excellent onderwijs*. VOKA PAPER 16 mei 2018.
- VSNU (2020a) *Opleidingstaal universiteiten*. (<https://vsnu.nl/taal-en-opleiding.html>).
- VSNU (2020b) *Feiten en cijfers*. (https://vsnu.nl/nl_NL/feiten-en-cijfers.html).
- Wächter, Bernd & Maiworm, Friedheim (red.) (2014) *English-Language-Taught Degree Programmes in European Higher Education The State of Play in 2014*. NE: ACA Papers. Lemmens
- Wierzbicka, Anna (2013) *Imprisoned in English. The Hazards of English as a Default Language*. Oxford University Press.
- Wilkinson, Robert & René Gabriëls (red) (2021a) *The Englishization of Higher Education in Europe*, Amsterdam University Press.
- Wilkinson, Robert & Gabriëls, René (2021b) Englishization of Dutch higher education Divergent language policies and practices. In: Robert Wilkinson en René Gabriëls (red.), *The Englishization of Higher Education in Europe*, 237-258.
- Willems, Jacques (2000) *Is het Nederlands als onderwijstaal aan de universiteit voorbijgestreefd in het derde millennium?* Academische rede uitgesproken ter gelegenheid van de opening van het academisch jaar 2000-2001 aan de universiteit Gent op 2 oktober 2000.
- Witte, Els & Van Velthoven H. (2010) *Strijden om taal. De Belgische taalkwestie in historisch perspectief*, Kapellen, Pelckmans.

Werkgroep Taalbeleid

Godelieve Laureys (voorzitter, KMW)

Kristiaan Versluys (co-auteur, KMW)

Jo Tollebeek (KMW)

Christoffel Waelkens (KNW)

Herman Deroo (KTW)

†Jan Kretzschmar (KTW)

Luc Taerwe (KTW)

Jacques Willems (KTW)

Kevin Smets (JA)

Lieve Van Hoof (JA)

Katrien Verveckken (JA)

RECENTE STANDPUNTEN (vanaf 2017)

52. Mark Eyskens – *Europa in de problemen*. KVAB/Klasse Menswetenschappen, 2017.
53. Luc Steels – *Artificiële intelligentie. Naar een vierde industriële revolutie?*. KVAB/Klasse Natuurwetenschappen, 2017.
54. Godelieve Gheysen, René Custers, Dominique Van Der Straeten, Dirk Inzé, *Ggo's anno 2018. Tijd voor een grondige herziening*. KVAB/Klasse Natuurwetenschappen, 2017.
55. Christoffel Waelkens (e.a.) – *Deelname van Vlaanderen aan grote internationale onderzoeksinfrastructuren: uitdagingen en aanbevelingen*, KVAB/Klasse Natuurwetenschappen, 2017.
55. Addendum. Jean-Pierre Henriët. – *Mijlpalen in internationale wetenschappelijke samenwerking*, KVAB/Klassen Natuurwetenschappen, 2017.
56. Piet Swerts, Piet Chielens, Lucien Posman – *A Symphony of Trees. Wereldcreatie naar aanleiding van de herdenking van de Derde Slag bij Ieper, 1917*, KVAB/Klasse Kunsten, 2017.
57. Willy Van Overschée e.a. – *De mobiliteit van morgen: zijn we klaar voor een paradigmawissel?*, KVAB/Klasse Technische Wetenschappen, 2018.
58. Tinne De Laet e.a. - *"Learning Analytics" in het Vlaams hoger onderwijs*, KVAB/Klasse Technische Wetenschappen, 2018.
59. Dirk Van Dyck, Elisabeth Monard, Sylvia Wenmackers e.a. – *Onderzoeker-gedreven wetenschap. Analyse van de situatie in Vlaanderen*, KVAB/Klasse Natuurwetenschappen, 2018.
60. Liliane Schoofs – *Doctoraathouders geven het Vlaanderen van morgen vorm*, KVAB/Klasse Natuurwetenschappen, 2018.
61. Luc Bonte, Aimé Heene, Paul Verstraeten e.a. – *Verantwoordelijk omgaan met digitalisering. Een oproep naar overheden en bedrijfsleven, waar ook de burger toe kan/moet bijdragen*, KVAB/Klasse Technische Wetenschappen, 2018.
62. Jaak Billiet, Michaël Opgenhaffen, Bart Pattyn, Peter Van Aelst – *De strijd om de waarheid. Over nepnieuws en desinformatie in de digitale mediawereld*, KVAB/Klasse Menswetenschappen, 2018.
63. Christoffels Waelkens. – *De Vlaamse Wetenschapsagenda en interdisciplinariteit. Leren leven met interdisciplinaire problemen en oplossingen*, KVAB/Klasse Natuurwetenschappen, 2019.
64. Patrick Onghena – *Repliceerbaarheid in de empirische menswetenschappen*, KVAB/Klasse Menswetenschappen, 2020.
65. Mark Eyskens – *Als een virus de mensheid gijzelt. Oorzaken en gevolgen van de Coronacrisis*, KVAB/Klasse Menswetenschappen, 2020.
66. Jan Rabaey, Rinie van Est, Peter-Paul Verbeek, Joos Vandewalle - *Maatschappelijke waarden bij digitale innovatie: wie, wat en hoe?*, KVAB - Denkersprogramma 2019, KVAB/Klasse Technische Wetenschappen, 2020.
67. Oana Dima (auteur), Dirk Inzé, Hubert Bocken, Pere Puigdomènech, René Custers (eds)., *Genoombewerking voor veredeling van landbouwgewassen. Toepassingen van CRISPR-Cas9 en aanverwante technieken*, ALLEA-KVAB/Klasse Natuurwetenschappen, 2020.
68. Marie-Claire Foblets, *De multiculturele samenleving en de democratische rechtsstaat – Hoe vrijwaren we de sociale cohesie?*, KVAB/Klasse Menswetenschappen 2020
69. Joost Van Roost, Luc Van Nuffel, Pieter Vingerhoets e.a., *De rol van gas in de Belgische energietransitie – Aardgas en Waterstof*, KVAB/Klasse Technische Wetenschappen, 2020.
70. Richard Bardgett, Joke Van Wensem, *Bodem als natuurlijk kapitaal* – KVAB Denkersrapport 2020, KVAB/Klasse Technische Wetenschappen, 2021
71. Jos Smits e.a., *Multifunctionele eilanden in de Noordzee*, KVAB/Klasse Technische Wetenschappen, 2021.
72. Elisabeth Monard, red., *Kunst, Wetenschap en Technologie in Symbiose*, KVAB/Klasse Technische Wetenschappen, 2021.
73. Jan Wouters, Maaïke De Ridder, *De problematiek van de rechtsstaat en democratische legitimiteit binnen de Europese Unie*, KVAB/Klasse Menswetenschappen, 2021.
74. Hilde Heynen, Bart Verschaffel, e.a., *Architectuurkwaliteit vandaag, Reflecties over architectuur in Vlaanderen*, KVAB/Klasse Technische wetenschappen en Klasse Kunsten, 2021.

De volledige lijst met standpunten en alle pdf's kunnen worden geraadpleegd op www.kvab.be/standpunten

Door de explosieve toename van de internationalisering van onderzoek en onderwijs heeft het Engels in de afgelopen decennia geleidelijk een plaats veroverd aan de Vlaamse universiteiten. Deze ontwikkeling zien we ook in de ons omringende landen. Door sommigen wordt gevreesd dat de opmars van het Engels een bedreiging vormt voor het Nederlands. Ze waarschuwen voor de ‘verengelsing’ van onze universiteiten. Anderen dringen juist aan op versoepelingen van de taalregelgeving en zijn van mening dat het verwerven van meertalige competenties verrijkend is voor de studenten en hen betere kansen biedt op de arbeidsmarkt.

In dit Standpunt wordt afstand genomen van deze polariserende stellingnamen en wordt duidelijk gemaakt dat het niet gaat over een of/of-, maar wel over een en/en-verhaal. De auteurs benadrukken de noodzaak van een doordacht en expliciet taalbeleid op het niveau van de universiteiten, en zo mogelijk op het niveau van de VLIR, waarbij de zorg voor het behoud en de verdere uitbouw van het Nederlands als academische taal gecombineerd wordt met de ambitie om via het Engels een krachtige stem te hebben in de internationale academische context.

Wat het onderzoek betreft is de positie van het Engels onmiskenbaar vanwege de steeds versnellende communicatie binnen de wereldwijde wetenschappelijke gemeenschap en de druk van internationale rankings. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de maatschappij in de eigen taal geïnformeerd wordt over de resultaten van wetenschappelijk onderzoek in allerlei domeinen.

Wat het onderwijs betreft blijkt uit de cijfers dat de Vlaamse universiteiten zorgzaam omspringen met het Engelstalig onderwijsaanbod en dat er geen sprake is van een doorgedreven verengelsing. De huidige taalregelgeving stuit echter op weerstand vanwege haar strikt kwantitatieve en bureaucratische karakter. Ze vormt ook vaak een belemmering voor het rekruteren van buitenlands toptalent en zet een rem op het aantrekken van uitwisselingsstudenten. Dit Standpunt bepleit dan ook een grotere autonomie voor de universiteiten om hun taalbeleid meer te kunnen differentiëren naargelang van het opleidingstype en het vakgebied en zo hun internationaal profiel beter te kunnen uittekenen. Evenzeer moet erover worden gewaakt dat een uitbreiding van het Engelstalig aanbod niet drempelverhogend werkt en leidt tot een democratisch deficit.

De reeks Standpunten van de Academie is een bijdrage tot het wetenschappelijk onderbouwd debat over actuele maatschappelijke en artistieke thema’s. De auteurs, leden en werkgroepen van de Academie schrijven in eigen naam, onafhankelijk en met volledige intellectuele vrijheid. De goedkeuring voor publicatie door een of meerdere Klassen van de Academie waarborgt de kwaliteit van de gepubliceerde studies.